

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MIRJAM SEČNIK

ZAKON O JAVNI RABI SLOVENŠČINE

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2005

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MIRJAM SEČNIK

MENTOR: Izred. prof. dr. Drago Zajc

ZAKON O JAVNI RABI SLOVENŠČINE

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2005

KAZALO

1	UVOD	4
1.1	VSEBINSKI OKVIR.....	6
1.2	CILJI, POMEN IN PREDMET PROUČEVANJA.....	7
1.3	OPREDELITEV HIPOTEZ.....	8
1.4	UPORABLJENA METODOLOGIJA.....	9
2	NACIONALNI JEZIKI V MODERNI DOBI	10
2.1	GLOBALIZACIJA.....	11
2.2	JEZIK KOT TEMELJ NACIONALNE IDENTITETE NA PREIZKUŠNJI.....	13
2.3	S SLOVENŠČINO V EVROPO?.....	15
3	OD PREDLOGA ZAKONA O RABI SLOVENŠČINE KOT URADNEGA JEZIKA – DO PREDLOGA ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE	18
3.1	PREDLOG ZAKONA O RABI SLOVENŠČINE KOT URADNEGA JEZIKA.....	18
3.1.1	<i>PRVI NEUSPELI POSKUS VLOŽITVE PREDLOGA ZAKONA O RABI SLOVENŠČINE KOT URADNEGA JEZIKA V PARLAMENTARNO PROCEDURO</i>	19
3.1.2	<i>POBUDO ZA NADALJEVANJE POSTOPKA PREVZAME DRŽAVNI SVET</i>	19
3.1.3	<i>DOPOLNITEV GRADIVA ZA ZAKON – DULAR DOPOLNI PREDLOG ZAKONA</i>	21
3.1.4	<i>ŠE EN POSKUS ZA VLOGO PREDLOGA V PROCEDURO</i>	22
3.2	PREDLOG ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE.....	23
3.3	NEKAJ RAZLIK MED NJIMA.....	24
3.3.1	<i>CILJI PREDLOGA ZAKONA O RABI SLOVENŠČINE KOT URADNEGA JEZIKA</i>	26
3.3.2	<i>CILJI ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE</i>	26
3.4	MNENJE UNIVERZE K PREDLOGU ZAKONA O JAV. RABI SLOVENŠČINE.....	27
3.5	JE ZAKON O JAVNI RABI SLOVENŠČINE SPLOH POTREBEN?.....	27
3.6	KAJ ZAKON LAHKO DOSEŽE?.....	28
3.7	UČINEK ZAKONA BO?.....	29
3.8	DILEME OB ZAKONU O JAVNI RABI SLOVENŠČINE.....	30
4	PRIMERJAVA Z DRUGIMI DRŽAVAMI	31
4.1	FRANCOSKA PRAVNA JEZIKOVNA SITUACIJA.....	34
4.1.1	<i>KRATEK OPIS PO ČLENIH FRANCOSKEGA JEZIKOVNEGA ZAKONA</i>	35
4.1.2	<i>UČINKI ZAKONA O UPORABI FRANCOSKEGA JEZIKA</i>	36
4.2	STA FRANCOSKA IN SLOVENSKA JEZIKOVNA SITUACIJA SPLOH PRIMERLJIVI?.....	37

5	POTEK SPREJEMANJA PREDLOGA ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE – ZAKONODAJNI POSTOPEK	38
5.1	PREDLOG ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE PO REDNEM ZAKONODAJNEM POSTOPKU	38
5.2	PREDLOG ZJRS PO NOVEM POSLOVNIKU	39
5.3	STRUKTURA BESEDILA PREDLOGA ZJRS.....	40
5.3.1	<i>UVOD OBSEGA.....</i>	<i>41</i>
5.3.1.1	<i>OCENO STANJA IN RAZLOGE ZA SPREJEM ZAKONA</i>	<i>41</i>
5.3.1.2	<i>CILJE, NAČELA IN POGLAVITNE REŠITVE PREDLOGA ZAKONA</i>	<i>43</i>
5.3.1.3	<i>OCENO FINANČNIH POSLEDIC PREDLOGA ZAKONA ZA DRŽAVNI PRORAČUN IN DRUGA JAVNA FINANČNA SREDSTVA</i>	<i>46</i>
5.3.1.4	<i>PRIKAZ UREDITVE V DRUGIH PRAVNIH SISTEMIH IN PRILAGOJENOSTI PREDLAGANE UREDITVE PRAVU EVROPSKE UNIJE</i>	<i>47</i>
5.3.1.5	<i>DRUGE POSLEDICE, KI JIH BO IMEL SPREJEM ZAKONA</i>	<i>47</i>
5.3.2	<i>BESEDILO ČLENOV.....</i>	<i>47</i>
5.3.3	<i>OBRAZLOŽITEV.....</i>	<i>48</i>
6	PRVA OBRAVNAVA PREDLOGA ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE V DZ.....	48
6.1	STALIŠČA POSLANSKIH SKUPIN	49
6.2	SPLOŠNA RAZPRAVA	56
6.3	ODGOVOR RAZPRAVLJALCEM	61
6.4	STALIŠČA VLADE DO PREDLOGA ZAKONA	62
7	DRUGA OBRAVNAVA PREDLOGA ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE V DZ.....	65
7.1	OBRAVNAVA V MATIČNEM DELOVNEM TELESU.....	65
7.1.1	<i>GLAVNI POPRAVKI PREDLOGA ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE PO PRVI OBRAVNAVI.....</i>	<i>68</i>
7.2	OBRAVNAVA NA SEJI DRŽAVNEGA ZBORA.....	69
7.2.1	<i>DOPOLNILNA OBRAZLOŽITEV PREDLOGA ZAKONA.....</i>	<i>70</i>
7.2.2	<i>PREDSTAVITEV POROČILA MATIČNEGA DELOVNEGA TELESA – ODBORA ZA KULTURO, ŠOLSTVO, MLADINO, ZNANOST IN ŠPORT.....</i>	<i>73</i>
7.2.3	<i>RAZPRAVA PO POSAMEZNIH ČLENIH.....</i>	<i>74</i>
8	TRETJA OBRAVNAVA PREDLOGA ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE V DZ.....	76
9	ODZIVI IN DOGAJANJE PO SPREJEMU ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE	79
9.1	MNENJA GLAVNIH AKTERJEV	79
9.1.1	<i>MNENJE POSLANKE MAJDE POTRATA</i>	<i>79</i>

9.1.2	<i>MNENJE JANEZA DULARJA</i>	81
9.2	UPOR TOLMINske KNJIŽNICE.....	83
9.3	EVROPSKA KOMISIJA BO ZAHTeVALA DODATNA POJASNILA.....	85
9.3.1	<i>AVSTRILSKI EVROPOSANEC MÖLZER SPRAŠUJE</i>	85
9.3.2	<i>AVSTRILSKI EVROPOSANEC NE POPUŠČA</i>	87
9.3.3	<i>SE SLOVENCi NIMAMO ČESA BATI?</i>	88
10	ZAKLJUČEK	90
11	VIRI IN LITERATURA	94

1 UVOD

Ustava Republike Slovenije v 11. členu določa, da je slovenščina v Sloveniji uradni jezik. Ustava na splošno določa tudi jezikovne pravice narodnih manjšin (11. in 64. člen) in »vsakomur« zagotavlja pravico, da »uporablja svoj jezik in pisavo« (61. člen), in sicer tudi »pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo« (62. člen). Javne rabe slovenščine se dotika tudi prek 70 področnih zakonov in če bi človek sodil po vsem tem, bi menil, da posebnega zakona o njej ne potrebujemo. Pa vendarle je bilo v Sloveniji močnejše splošno prepričanje, da je nek krovni zakon o jeziku potreben glede na jezikovno vedenje, ki smo mu priča in ki ga spričo sodobnih svetovnih procesov še lahko pričakujemo.

Slovenski jezik predstavlja temelj naše osebne, narodnostne in državne identitete in je najpomembnejši del slovenske kulturne dediščine. Gre torej za materijo, do katere je potrebno pokazati veliko odgovornost. Slovenci smo zaradi maloštevilnosti in majhnosti našega etničnega prostora v primerjavi s sosedi morali od nekdanj govorniki njihove jezike. Roko na srce, tujih jezikov se učimo prav z lahkoto, vendar pa z enako lahkoto ali celo lahkotno brezbržnostjo zanemarjamo svoj lasten, materni jezik – slovenščino. Glede sporazumevanja Slovencev z Neslovinci ni bilo nikoli težav, gre torej predvsem za to, kako bomo mi sami gradili naš prostor. Ta naš prostor pa se, resnici na ljubo, duši v tujih napisih in poimenovanjih, predvsem angleških.

Razumljivo je, da vsako nacionalno kulturo najprej pogojuje nacionalni jezik. Zlasti v književnosti, enem od glavnih temeljev kulture, pomeni jezik prvo in absolutno zavezujočo vrednoto. Dejstvo, ki verjetno ne bo nikoli izgubilo osrednjega mesta, čeprav je ravno nacionalni jezik nevarno povezan z našim časom kot njegovo najbolj občutljivo področje. Književnost kot umetnost jezika oz. nacionalnega jezika se prav v tem, v tej posebnosti, razlikuje od glasbe, slikarstva, kiparstva ali arhitekture – od umetnosti, ki govorijo z nadsacionalnim,

vsem razumljivim, v pravem pomenu univerzalnim jezikom. Drugačna od omenjenih umetnosti je književnost prav zato, ker uporablja nacionalni jezik. Njena zveza z nacionalnim jezikom je torej najbolj logično, najbolj naravno dejstvo. Zato je pomenil in še pomeni slovenskim pesnikom in pisateljem kot utemeljiteljem naše kulture jezik nezamenljivo sredstvo ustvarjanja.

Kultura kot valovanje ustvarjalnega duha in idej je Slovence spremljala od začetkov v zgodnjem srednjem veku do danes. Spodbujala in usmerjala je proces, ki je preobrazil ljudstvo v narod in narod v nacijo. Stoletja je opravljala vlogo, ki praviloma pripada državi in njenim ustanovam. Bila je, lahko rečemo, državotvorna. Pri tem gre izjemna zasluga prav književnosti, ki je bila ves čas tako ali drugače v službi narodne ideje.

Prav ohranjanje slovenske jezikovne in sploh kulturne identitete je bilo v 20. stoletju vsaj dvakrat med poglavitnimi motivi za slovenske državotvorne poteze, ko je postalo očitno, da je jezikovna identiteta tega naroda v tedanjih državnih okvirih zapisana hiranju in izginitvi. Samostojna slovenska država pa naj bi bila zanesljivo poroštvo za ohranitev slovenskega jezika; skrbela naj bi za njegovo negovanje, populariziranje in razvoj, da bi bil ves čas na ravni vseh sporazumevalnih potreb slovenske družbe in da bi se uporabljal v vseh govornih položajih. A že kmalu po osamosvojitvi se je v Sloveniji pokazala potreba po zakonski ureditvi statusa slovenskega jezika.

Skoraj celo desetletje je trajalo snovanje, oblikovanje in sprejemanje posebnega zakona o slovenskem jeziku, s pripadajočimi razhajanja strokovnjakov in drugimi nasprotujočimi si stališči. *Predlog zakona o javni rabi slovenščine* so februarja 2004 v parlamentarno proceduro vložili poslanci vseh takratnih parlamentarnih strank. In postopek sprejemanja zakona je stekel. To pa je že osrednji predmet obravnave pričujočega diplomskega dela.

Že samo dejstvo, da je slovenščina edini državni jezik samostojne države Slovenije, je okrepilo tudi njeno mednarodno prepoznavnost oz. njen mednarodni status. Tudi slovenska pridružitvev Evropski uniji prinaša spremembe v

mednarodnem in tudi v državnem statusu slovenskega jezika, spreminja komunikacijske navade in potrebe v slovenski jezikovni skupnosti in postavlja nova vprašanja jezikovni politiki.

Skratka, slovenščina je popolnoma razvit in notranje bogato razčlenjen jezik, ki svojim nosilcem – če ga po posredovanju družinskega okolja, izpopolnjevanju v šoli, spremljanju množičnih občil in po drugih vplivih dobro obvladajo – omogoča prožno izražanje vseh pojmovnih, čustvenih in hotenjskih odtenkov ter organizacijskih in tehničnih povezav, v katerih in s katerimi živi sodobni človek; hkrati je v njegovi slovnični sestavi in v njegovih besedilih shranjena tisočletna praktična in umetnostna izkušnja, zato je tudi kulturna vrednota, nenadomestljiv del slovenske kulturne dediščine. Kot orodje sporazumevanja in pot spoznavanja, kot jedro narodne identitete in kot kulturna vrednota je vreden in potreben posebne skrbi in varstva, tudi zakonskega.

1.1 VSEBINSKI OKVIR

Diplomsko delo je moč v grobem razdeliti nekako na šest sklopov:

V prvem sklopu je razložen pojem globalizacije, nedvomno procesa, ki je posamezne države po Evropi prisilil, da so začele vsaj razmišljati, nekatere pa celo ostro ukrepati v zvezi z zaščito svojega nacionalnega jezika kot nespornega temelja njihove identitete.

V drugem delu se ukvarjam s prvim delovnim gradivom – *Predlogom zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika*, ki je po skoraj 4 letih obdelave obstal pred parlamentarnimi vrati. Nato se 2 leti ni zgodilo nič, nakar se pojavi nova, temeljito predelana različica prvotnega besedila – *Predlog zakona o javni rabi slovenščine*. Kolikor je smiselno, sem naredila primerjavo med njima oziroma ugotovila, da prve variante v drugi skoraj ni več moč prepoznati.

Tretji del izčrpno podaja stališča strokovnjakov, predvsem pravnikov in jezikoslovcev do *Predloga zakona o javni rabi slovenščine*, torej do drugega besedila, tistega, ki je zanesljivo čakal na prvo branje v DZ.

V četrtem delu sem predstavila primer Francije, države, ki je že pred desetletjem zakonsko zaščitila javno rabo in obstoj francoskega jezika, in se spraševala, zakaj Slovenci nismo povzeli njenega modela.

Peti del pa je v celoti posvečen postopku sprejemanja predlogov zakonov v parlamentu – zakonodajnemu postopku. Lahko bi ga še razdelila na teoretični del, kjer sem najprej opisala, katere sestavine in podatke mora vsebovati predlog nekega zakona ter skozi katere postopke vse gre, preden se znajde na poslanski klopi v razpravni dvorani, ob tem pa sem navedla podatke, ki jih je vseboval moj obravnavani predlog zakona. V drugem, bolj praktičnem delu petega sklopa pa sem dokaj natančno predstavila *Predlog ZJRS* po posameznih branjih. Še posebej so me zanimala posamezna mnenja in razmišljanja poslank in poslancev, ki so o slovenščini, moram priznati, znali povedati mnogo lepih besed, ki jih je bilo veselje poslušati, razen če niso bile izrečene s figo v žepu, a to bo navsezadnje kaj kmalu pokazal tudi čas.

Šesti problemski sklop je namenjen predstavitvi nekaterih mnenj ljudi, ki so o Zakonu o javni rabi slovenščine, njegovi (ne)kvaliteti, morebitni učinkovitosti in o posledicah oziroma dogodkih, ki jih je zakon že v kratkem času po sprejemu v parlamentu izzval, lahko strokovno presojali.

1.2 CILJI, POMEN IN PREDMET PROUČEVANJA

O zakonu, ki naj bi urejal rabo in status slovenskega jezika, se je v javnosti dolgo časa veliko govorilo. Morda tudi zaradi tega, ker sta se v tej diskusiji oblikovala vsaj dva tabora. Eni so bodoči zakon prav po božje častili in mu pripisovali čudežne učinke, drugim pa se je zakon o jeziku zdel vsaj neka nepotrebnost, če že ne neumnost.

Kakorkoli že, pričujoče diplomsko delo želi, skupaj z njegovo avtorico, Slovence opomniti, da ob teh močnih evropskih in tudi svetovnih integracijskih pritiskih ne smemo pozabiti na dejstvo, da smo in moramo ostati Slovenci. To pa bo mogoče le ob predpostavki, da si ne bomo pustili vzeti našega jezika in za nekaj tisočakov, evrov seveda, prodali še poslednjega, kar nas dela Slovence. In prav zaradi, ali pa predvsem zaradi tega, ker me prihodnost slovenskega jezika skrbi, je moj predmet obravnave *Zakon o javni rabi slovenščine*, ki je bil v parlamentu sprejet pred nekaj meseci.

Cilj pričujočega dela je zainteresirani javnosti predstaviti zanimivo dogajanje od nastanka, zastoja v postopku, nato spremembi in temeljiti predelavi besedila, pa vse do sprejemanja *Predloga zakona o javni rabi slovenščine* v DZ. Nezanemarljiva in nezanimiva stvar pa seveda niso niti dogodki in odzivi, ki jih je zakon že v kratkem času po uveljavitvi izzval.

1.3 OPREDELITEV HIPOTEZ

Moje hipoteze, na katere sem se opirala pri analizi *Zakona o javni rabi slovenščine*, so sledeče:

TEZA I. Razloge za sprejem in sploh pripravo *Zakona o javni rabi slovenščine* je narekoval nenaden vzpon in razrast angleščine kot prvega svetovnega jezika, ki je tudi pri nas vzbudil skrb za ohranitev rabe slovenščine v javnem življenju ter skrb za njen nadaljnji razvoj. Angleščina je v svetovnem merilu prevzela vodilno komunikacijsko vlogo na vseh področjih človekovega udejstvovanja. Prva je v poslovnem svetu, politiki, kulturi, zabavni industriji, športu in še kje.

TEZA II. Manjši jeziki predstavljajo posebno občutljivo kategorijo jezikov, ki jo je treba, zaradi svetovnih procesov, še dodatno zaščititi, kar enako velja tudi za velike svetovne jezike, med drugim za francoščino.

TEZA III. *Predlog zakona o javni rabi slovenščine* uživa visoko podporo tako civilne družbe kot političnih strank, ki so predlog v parlamentarno proceduro vložile enoglasno, brez izjeme (edinstven primer). Besedilo *Predloga zakona o javni rabi slovenščine* pa je, preden se je končno znašlo na poslanskih klopeh, doživelo mnogo sprememb in dopolnitev, celo zastoj v postopku in temeljito predelavo.

1.4 UPORABLJENA METODOLOGIJA

Postavljene hipoteze, na katerih sloni jedro diplomskega dela, bom preverjala s pomočjo naslednjih raziskovalnih metod:

- deskriptivnega pristopa, s katerim opisujem posamezna opravila oziroma potek zakonodajnega postopka v DZ, hkrati pa ta opis sproti dopolnjujem s postopki in ravnanji ob obravnavi *Predloga zakona o javni rabi slovenščine*.
- analize in interpretacije tako primarnih virov kot tudi sekundarne literature; med primarne vire uvrščam predvsem periodiko DZ, na internetu dostopne dobesedne zapise sej DZ in arhive posnetkov TV-oddaj, na državnozborskem omrežju dostopne dokumente, mnenja in poročila slovenistične stroke ter dopise in mnenja vseh tistih akterjev, ki se jih je zakonska ureditev javne rabe slovenščine dotikala. Sekundarna literatura pa mi je bila v pomoč pri opredelitvi pojmov globalizacija, nacionalna identiteta ter za predstavitev jezikovne situacije v ustanovah EU ali kakšno vlogo, če sploh, bo imela v njih slovenščina.
- zgodovinske (ali bolje, kronološke) analize, če lahko skoraj 10-letnemu obdobju že rečem zgodovina, s katero sem na kratko in upam, da jasno predstavila usodo zakonskega besedila od osnutka do predložitve parlamentu v proceduro.

2 NACIONALNI JEZIKI V MODERNI DOBI

Strokovnjaki ocenjujejo, da bo od okrog 5.000 različnih jezikov, kolikor se jih govori po celem svetu, konec 21. stoletja dočkala le še polovica. Vsaka 2 tedna namreč umre (tj. izgine iz rabe) 1 jezik. Kaj to pomeni za človeško vrsto? Bomo res postali enojezični planet in ali je to sploh pomembno? S temi in podobnimi vprašanji se ukvarja lingvist in zgodovinar Andrew Dalby.

Avtor v svoji knjigi *Language in danger* z zgodovinsko analizo izumrtja posameznih jezikov (ki so bili nekoč pomembni kot npr. latinščina), skuša dokazati, da vsaka izguba nekega jezika vpliva na vse. Posamezen jezik je v preteklosti lahko izumrl zaradi politične moči (latinščina je pogoltnila antične jezike), zaradi uporabe sile (usoda ameriških in avstralskih domorodcev) in v zadnjem času predvsem zaradi ekonomskih interesov, kar je pokazal izrazit porast angleščine kot jezika biznisa in množičnih komunikacij. Dalby razlaga, da ta sedanja jezikovna globalizacija ne pomeni samo velike izgube za kulturno identiteto in diverzitetu le-te, ampak tudi za edinstven svetovni pogled in na pridobljeno lokalno znanje, ko je vsak mislil, da je njegov jezik nekaj svetega. Posledica tega bo opustošenje, ne samo za jezik, ampak tudi za prihodnost človeštva samega (Dalby, 2003: 330).

Globalizacija in evropski povezovalni procesi (povezani z razmahom telekomunikacijske in informacijske tehnologije) so zelo močno preoblikovali komunikacijske potrebe in navade vsega človeštva. Na tak ali drugačen način povzročajo spremembe v vsaki jezikovni skupnosti, tako glede njenih komunikacijskih navad in jezikovne zmožnosti posameznikov kot glede podobe njenega jezika in besedilnih vrst. Splošen trend v svetu je postala angleščina, ki se uveljavlja kot svetovni univerzalni jezik, ki se širi na vsa področja človeškega udejstvovanja. Grožnja v angleščini pa so, zanimivo začutile najprej velike države, ki kljub močnemu zaledju števila govorcev ne morejo konkurirati angleščini. Le kako bi to zmogli še manjši jeziki, ki jih prihodnost spričo procesov, ki smo jim trenutno priča, upravičeno skrbi.

2.1 GLOBALIZACIJA

Pojem globalizacija se je pojavil okrog leta 1990 in od takrat ga uporabljajo v ekonomiji, da bi označevali stopnjevano prepletanje nacionalnih gospodarstev in finančnih trgov. Z leti se je uporabnost pojma širila in danes označujemo z njim nova gibanja tudi zunaj gospodarstva, modernizacije na področju komunikacij, ustvarjanje znanja in dobrin, dejavnosti na področju mednarodne varnosti. Čeprav globalizacija ni več izključno ekonomski pojav in so njeni politični, socialni, kulturni in ekološki vidiki še podrejenega značaja, se vse bolj razvija v univerzalni svetovni proces (Bernik, 2003: 5).

Medtem ko so politične skupnosti v preteklosti doživljale samo občasne spremembe v obliki delnih modernizacij in še to znotraj določenih področij, so načini in sredstva modernizacije v sedanjem času postali izredno kompleksni in intenzivni – govorimo lahko o pravih valovih vsesplošne modernizacije, ki načenjajo tradicionalne predstave tako o pristojnostih kot odgovornosti nacionalne države.

Glavni vzrok teh intenzivnih sprememb v sodobnem svetu je vsesplošni proces globalizacije, ki ga žene človekova želja, da premaga negotovost in poveča svoje bogastvo, kar pa lahko doseže samo s pomočjo razširjenih oblik sodelovanja.

Globalizacijo lahko definiramo enostavno kot naraščajočo povezanost in medsebojno odvisnost v sodobnem svetu oz. kot nastajanje celega omrežja medsebojnih interakcij na vseh področjih, od gospodarskega do ekološkega, kulturnega in varnostnega. Je proces, v katerem dogajanje v enem delu sveta ali eni regiji hitro vpliva na stanje v drugih delih, pri čemer pa so koristi od globalizacije neenakomerno razdeljene. Moderna globalizacija poteka na različne opazne in organizirane, še bolj pa na različne neopazne in nekontrolirane načine, njenih učinkov se pogosto zavemo prepozno; nanje smo pogosto prisiljeni pasivno pristajati in zgolj urediti posledice. Globalizacija ima velik učinek na pogoje dela, življenjski stil, socialno ali zdravstveno varnost ljudi, vpliva tudi na naše vrednote in identiteto (Zajc, 2004: 213).

Teoretiki in raziskovalci globalizacije (Parsons, Giddens, McGrew) se v glavnem strinjajo, da obstojata dva pomembna razloga globalizacije – prvi je gospodarsko tekmovanje; razvoj nacionalnih ekonomij se je začel umikati globalnemu. Da bi gospodarski razvoj lahko postal v resnici svetoven, pa je bilo potrebno oblikovati nove gospodarske in politične institucije. Najprej so bile oblikovane tiste v Zahodni Evropi, iz katerih se je razvila Evropska unija, kasneje tudi v drugih delih sveta. Drugi razlog je demokracija. Proti koncu 20. stoletja se je tekmovanje med demokracijo, ki priznava različnost in tekmovanje in enostranskimi sekularnimi ideologijami končalo s sesutjem realnega socializma. Demokratična vladavina zagotavlja sama po sebi tisto okolje, ki je naklonjeno tekmovanju in sodelovanju. Na ta način so demokratični politični in ekonomski elementi, ki podpirajo globalizacijo, dejansko prepleteni (Zajc, 2004: 214).

Zgodovinske študije in običajni analitični prikazi opisujejo globalizacijo kot nekaj zunanjega, kot skupek dejavnikov, ki v sodobnem svetu ustvarjajo vedno gostejšo mrežo medsebojne odvisnosti. Nasprotno pa se konstruktivistično pojmovanje globalizacije bolj ukvarja z aktivno platjo, to je možnostmi strateške intervencije v družbeno življenje. Globalizacija naj bi bila torej v veliki meri nekaj, kar mi sami povzročamo ali pa storimo, pomeni pa tudi, kako reagiramo nanjo in jo skušamo usmeriti. Tudi v evropski javnosti in političnih elitah je bila globalizacija dolgo časa po 2. svetovni vojni obravnavana kot zunanji dejavnik, ki vpliva na vse države enako prisilno in se ji ni mogoče izogniti. Šele v zadnjem času se uveljavljajo pogledi, da je mogoče globalizacijo usmerjati in tudi omejevati njene negativne učinke in da imajo pri tem določeno vlogo tudi manjše države (Zajc, 2004: 214).

Za globaliste je obstoj novih globalnih komunikacij povzročil spreminjanje odnosov med fizičnim prostorom in socialnim okoljem in spreminja »komunikacijsko geografijo« političnega in socialnega življenja. V teh okoliščinah je tradicionalna vez med fizičnim okoljem in socialno situacijo prekinjena (Held & Mc Grew, 2002: 36).

2.2 JEZIK KOT TEMELJ NACIONALNE IDENTITETE NA PREIZKUŠNJI

Jezik je najbolj neposreden izraz kulture nekega naroda ali narodne skupnosti, zato ni mogoče sprejeti pojmovanja, ki jeziku odreka prednostno vlogo pri nastajanju in obstajanju kulturne in nacionalne identitete. In kaj je nacionalna identiteta? Izvorni pomen identitete je istost oz. skladnost, skladnost med lastnostmi nekega pojava, osebe ali skupine oseb, med stvarjo in njenimi pojavnimi oblikami. Identiteta je torej dinamika skladnosti, ki je pripeta na temeljna, morda kar trajna izhodišča. In tako skladnost je treba iskati v nacionalni zgodovini kot tudi v zgodovini kulture (Bernik, 2003: 3).

Nacionalna kultura je imela v slovenski zgodovini osrednji pomen prav zaradi jezika, v katerem se je izražala. Podobno je bilo pri drugih evropskih narodih, kajti jezik nikoli ne obstaja sam po sebi, vedno opravlja funkcijo sporočanja in sporazumevanja. Slovence je krščanstvo povezalo z evropsko kulturo, hkrati je oblikovalo in krepilo slovensko jezikovno samobitnost. Neredko je krščanstvo udejanjalo narodnoobrambno vlogo in neredko je kultura našla v krščanstvu zaveznika pri nacionalnem, moralnem, estetskem in drugačnem osveščanju ljudstva oz. naroda (Bernik, 2003: 3).

Po Bernikovem mnenju (2003: 7) nacionalna kultura, ki se hoče v obdobju globalizacije obdržati in ohraniti lastno verodostojnost, ne bi smela niti podleči zunanjim skušnjavam, niti se ne bi smela osamiti od njih in se odpovedati soočanju z izzivi časa. Tema je specifična, ker zadeva slovensko in vsako nacionalno kulturo posebej, splošna, ker zajema vse nacionalne kulture skupaj, predvsem pa je aktualna, proces globalizacije se odvija – zdaj in tukaj. Vse evropske kulture vstopajo v obdobje globalizacije v približno enakih zunanjih pogojih.

Pred časom, tu in tam pa jih je mogoče še vedno slišati, so evforični zagovorniki evropskega povezovanja menili, da se bliža čas, ko bodo nacionalne identitete prepustile svojo mesto skupni, evropski identiteti. O preuranjenosti takih trditev –

vprašanje pa je, če se bo to sploh kdaj zgodilo – priča dejstvo, ki ga je težko ovreči, da ima nacionalna identiteta še vedno velikansko prednost pred idejo skupne evropske identitete. Evropa je deficitarna tako v pogledu ideje kot v pogledu procesa. Pri tem ji, kot vse kaže, učinki globalizacije ravno ne pomagajo kaj dosti, ker namesto porajanja globalnih identitet krepijo nacionalne identitete. Te se po eni strani čutijo ogrožene in lahko zaradi tega mobilizirajo človeške množice okrog sebe, po drugi strani pa jim globalizacijski učinki služijo kot »surovina« pri redefiniranju in rekonstrukciji obstoječih nacionalnih identitet. V tem trenutku je potemtakem težko pričakovati, da bi lahko vzniknila neka povsem nova kozmopolitska kultura, ki bi bila »postnacionalna« tako po vsebini kot po obliki (Rizman, 1999: 246).

Skupna politična volja in gospodarski interesi sami po sebi niso dovolj, da bi mogli govoriti o taki skupni (novi) identiteti, ki bi lahko konkurirala nacionalni identiteti. Vprašanje je, če bi se bili ljudje sploh pripravljene žrtvovati za evropsko identiteto, ki se jim zdi preveč oddaljena in neotipljiva abstrakcija. To, da so postale družbe bolj tolerantne in pluralistične, ni zmanjšalo, temveč je nasprotno celo intenziviralo odnos ljudi do njihovih nacionalnih kultur. Jezik in kultura predstavljata dosti močnejšo družbeno vezivo, kot pa se je mogoče o tem prepričati iz običajnih socioloških analiz (Rizman, 1999: 247).

Antiglobalisti ali tudi skeptiki, kakor jih imenujeta spodaj navedena avtorja, opozarjajo na zavestnost razlik, tj. neverjetne različnosti v življenjskih slogih in vrednotah ljudi, ki pripadajo različnim kulturam (Held & Mc Grew, 2002: 29).

Antiglobalisti predlagajo, da morajo nacionalne (in lokalne) kulture še naprej ostati močne nacionalne institucije in naj nadaljujejo s vplivom, ki ga imajo na javno življenje. Televizija, radio, tiskani mediji in novinarji pomagajo spodbujati ohranjanje nacionalnih korenin. Tuji kulturni produkti so zmeraj razumljeni in reinterpretirani znotraj in na način lastnega nacionalnega občinstva. Branilci nacionalne kulture opozarjajo, da ne obstaja niti skupen globalni bazen spomina, ne skupen globalni način mišljenja in ne univerzalna zgodovina, skozi katere bi se ljudje lahko poenotili.

Obstaja pa zbirka političnih pomenov in sistemov, skozi katere se mora vsaka nova globalna zavest boriti za preživetje (Held & Mc Grew, 2002: 30).

2.3 S SLOVENŠČINO V EVROPO?

Med javno najbolj izpostavljenimi in občutljivimi temami, ki so spremljale državo Slovenijo na poti pridruževanja Evropski uniji, je bilo seveda vprašanje ohranjanja in razvijanja lastne nacionalne identitete, ki je, kot smo že ugotovili, večinoma neposredno in deklarativno povezana z jezikom. To je iz zgodovinskih izkušenj slovenski jezikovni skupnosti zelo dobro znano, saj je življenje v večnacionalnih državah zmeraj s seboj prinašalo tudi prikrite ali odkrite pritiske na uresničevanje in uveljavljanje lastnega pogleda na bivanjsko identiteto slovenstva, katere temeljna določilnica je bila slovenska enojezičnost javnega komunikacijskega prostora. Zdi se, da je s slovensko državnostjo in s statusom slovenščine kot edinega državnega jezika RS dolgoletni slovenski jezikovno- in narodnopolitični cilj izpolnjen. Toda vedno bolj postaja jasno, da v sodobnih civilizacijskih okvirih ne jezikovni ne politični ne gospodarski cilji neke skupnosti ne morejo biti statični in končni, temveč so le neke vrste etapni cilji, in sicer na poti, za katero skupnost v kolektivni podzavesti upa, da je brezkončna (Stabej, 2003: 57).

Večina slovenske politike je takorekoč od začetka slovenske samostojne državnosti prepričana, da ima država Slovenija smiselno prihodnost le v EU. Pridružitvev Slovenije EU kot operativni cilj je v zadnjih letih usmerjala skoraj celotno politično, zakonodajno in upravno delovanje v državi. Zadnja pogajalska poglavja, ki zadevajo kmetijstvo, prost pretok delovne sile in podobne kočljive zadeve, kažejo tudi temnejše plati pridruževanja, vsaj na prvi pogled, saj puščajo grenak občutek, da nove članice na marsikaterem področju še dolgo ne bodo povsem enakopravne (in seveda posledično enakovredne) starim članicam kluba (Stabej, 2003: 57).

Toda če je na nekaterih področjih zaradi pragmatike in kasnejših pozitivnih učinkov morda pogajalsko modro nekoliko potrpeti, se zdi na področju jezika kaj takega nemogoče, nespametno in celo nevarno. Vsaka deklarativna zahteva po

evropski jezikovni uniformiranosti bi glede na evropsko zgodovino mednacionalnih sporov že v kali onemogočala sleherno povezovanje. Zato EU enotne in obsežne jezikovne politike pravzaprav nima in je ne more imeti, vsaj na eksplicitni formalnopravni ravni ne (Stabej, 2003: 58).

Evropska unija si vsaj doslej ni mogla privoščiti nobene de iure diskriminatornosti glede uradnosti državnih jezikov. Zato velja, da so vsi državni jeziki članic hkrati tudi uradni, delovni in enakopravni jeziki EU; vsak državljan ima v Unijinih ustanovah pravico postaviti vprašanje in dobiti odgovor v svojem (nacionalnem) jeziku. EU zato v svojih ustanovah (evropskem parlamentu v Strasbourgu, evropski komisiji v Bruslju, sodišču v Luksemburgu ter v nekaterih drugih ustanovah) zagotavlja obsežen jezikovni servis za prevajanje, tolmačenje in lektoriranje (Stabej, 2003: 58).

Toda status uradnega jezika EU, ki je torej zagotovljen vsem državnim jezikom članic, seveda še zdaleč ne pomeni, da EU je oziroma bo obljubljena dežela popolne jezikovne enakopravnosti. Načelo enakopravnosti se namreč v kompleksnem delovnem vsakdanjiku v Bruslju, Strasbourgu, Luksemburgu in drugod izpolnjuje na najrazličnejše načine. Različne raziskave in ocene kažejo, da trenutne jezikovne prakse kažejo, da se jezikovno načelo skoraj dosledno uresničuje v parlamentu EU, med drugim tudi v imenu demokratičnosti, saj ima pravico do izvolitve vsak državljan članic EU, ne glede na svoje znanje jezikov. V drugih, institucionalno manj formalnih govornih položajih pa je pogostejša raba zlasti angleščine in francoščine, precej manj nemščine, še manj španščine in italijanščine ter drugih jezikov. Uradnost nacionalnih jezikov je torej res zagotovljena, njihov status delovnega jezika pa se (razen omenjenih nekaj jezikov) dejansko uresničuje le v nekaterih govornih položajih (Stabej, 2003: 60).

Ob takih podatkih se porajajo nova vprašanja. Koliko raba jezikov v ustanovah EU sploh vpliva na splošen status in korpus nekega standardiziranega nacionalnega oziroma državnega jezika? Seveda gre pri jezikovni podobi ustanov v EU za močno simbolno vlogo, toda koliko je ta simbolna vloga za nacionalno skupnost res očitna in vplivna? Nekateri govorni položaji so glede simbolne vloge jezika manj občutljivi, že danes je popolnoma jasno, da v takih položajih

jeziki pač nimajo – de facto – enakopravnega statusa, in jasno je, da imajo tisti, ki v takih položajih uporabljajo nek jezik kot svoj prvi jezik, precejšnjo prednost pred tistimi, ki ga uporabljajo kot tuji jezik, ne glede na to, kako dobra je njihova jezikovna zmožnost (Stabej, 2003: 60).

Maksimalna, ultimativna jezikovnopolitična zahteva po dosledno izvajani jezikovni enakopravnosti na popolnoma vseh področjih komuniciranja v EU bi bila nesmiselna, preprosto zato, ker ni uresničljiva. Po drugi strani pa je vztrajanje pri samoumevnosti jezikovne enakopravnosti na ključnih govornih položajih v institucijah EU nujna sestavina vsake državne jezikovne politike, tudi slovenske, naloga državnega jezikovnega načrtovanja pa je, med drugim, da svoje državljane učinkovito pripravi na tako jezikovno situacijo (Stabej, 2003: 60).

Ne glede na to, da bo raba slovenščine v ustanovah EU omejena na določene govorne položaje, lahko upravičeno domnevamo, da se bo s tem slovenščina statusno in korpusno krepila. V njej bo nastajala (ali se vanjo prevajala) veliko večja količina upravnopravnih besedil, kot se danes (Stabej, 2003: 61).

Prav zavest oziroma vedenje, kako zelo udobno je komunicirati v svojem prvem jeziku in kako zelo težko je resnično dobro komunicirati v tujem, bo ena od ključnih sprememb v slovenski jezikovni zavesti. Ker je slovenska identiteta tako poudarjeno povezana z jezikom (o čemer je Slovence na zelo tradicionalen način nenehno opozarjalo šolanje), je jezik – vsaj v delu javnega mnenja – marsikdaj bolj vrednotna kot funkcionalna entiteta (Stabej, 2003: 62).

Če bosta država Slovenija ter slovenska jezikovna skupnost po eni strani dovolj odprti, po drugi strani pa se bosta zavedali prednosti komunikacije v polnofunkcionalnem prvem jeziku tako v notranjem kot v zunanjem smislu ter to prednost tudi razvijali (in v skrajnem primeru celo učinkovito pravnoformalno zaščitili), potem se jima vključenosti v EU ni treba bati, temveč se ju lahko kvečjemu veselita (Stabej, 2003: 67).

3 OD PREDLOGA ZAKONA O RABI SLOVENŠČINE KOT URADNEGA JEZIKA – DO PREDLOGA ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE

Brez pretiravanja lahko ugotovim, da je imel *Zakon o javni rabi slovenščine*, ali bolje, *Predlog zakona o javni rabi slovenščine* preden se je, maja 2004, dokončno znašel na poslanskih klopeh, zelo zavito in dolgotrajno, a vendar zelo zanimivo pot.

3.1 PREDLOG ZAKONA O RABI SLOVENŠČINE KOT URADNEGA JEZIKA

Izhodiščno delovno gradivo z naslovom *Predlog zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika* je 14. 1. 1997 pripravil dr. Janez Dular, takratni minister za kulturo. Ta zakonski osnutek, kakršen se je do tedaj izoblikoval, je nato skoraj 3 leta »trohnel« v predalu *Delovne skupine za vprašanja jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike* pri Odboru Državnega zbora Republike Slovenije za kulturo, šolstvo in šport. Tja ga je namreč odložil naslednji minister za kulturo Jožef Školč in ga prepustil izredno slabemu delovnemu ritmu omenjene delovne skupine, ki je bila ustanovljena prav z namenom, da bi oblikovala celovit mehanizem za varstvo jezika v javnosti in da bi ljudem bilo mogoče svetovati kako naj v konkretnih primerih ravnajo. Resnica pa je taka, da je skupina, kolikor je v tistem času sploh delovala, obravnavala predvsem sprotno zakonodajo, in sicer je skušala v posamezne področne zakone (npr. v *Zakon o varstvu potrošnikov*) vdelati določbe o rabi slovenščine. Njen najpomembnejši projekt pa naj bi bil pospeševanje postopka za osnutek systemskega zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika, a stvari, kot bomo videli, niso tekle gladko.

3.1.1 PRVI NEUSPELI POSKUS VLOŽITVE PREDLOGA ZAKONA O RABI SLOVENŠČINE KOT URADNEGA JEZIKA V PARLAMENTARNO PROCEDURO

Delovna skupina za vprašanja jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike si je osnutek *Predloga zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika* ogledala maja leta 1998 in ker člani niso bili enotnega mnenja, so sklenili, da bodo do naslednje seje pripravili svoja mnenja.

Ta naslednja seja omenjene delovne skupine se je zgodila šele čez leto in pol (5. 11. 1999), ko je minister Školč zaradi pritiska javnosti skupino zaprosil za mnenje o tem delovnem gradivu. Na seji se je izkazalo, da večina članov sicer odločno podpira predlog za izdajo zakona ter da imajo obravnavani osnutek za ustrezno podlago, ki pa bi jo bilo vendar mogoče v nadaljevanju zakonodajnega postopka seveda še dopolniti in izboljšati. Zasnova zakonske ureditve rabe slovenščine tako ni bila vložena v zakonodajni postopek, kljub različnim pobudam civilne družbe in širše slovenske javnosti.

3.1.2 POBUDO ZA NADALJEVANJE POSTOPKA PREVZAME DRŽAVNI SVET

Po tem neuspelem poskusu spraviti predlog zakona v parlamentarno proceduro, se je v proces kot pobudnik zakona vključil Državni svet. V njegovem imenu je državni svetnik dr. Zoltan Jan dne, 1. 3. 2000 postavil ministru za kulturo naslednje vprašanje: *»Kdaj bo Vlada RS zakonsko uredila rabo slovenskega jezika kot državnega jezika«?*

Ministrstvo za kulturo je v odgovoru z dne, 11. 4. 2000 izpostavilo, da RS potrebuje:

- pravno zaščito slovenskega jezika v področnih zakonih;

- organizirano spremljanje stanja slovenskega jezika v spreminjajočih se razmerah, ki je lahko tudi podlaga za dejavno jezikovno politiko javnih oblasti;
- jezikovno politiko kot vladno dimenzijo;
- sredstva za izvajanje dogovorjene politike.

Dne, 18. 4. 2000 je bil organiziran posvet *Državni svet med civilno družbo in politiko*, kjer je bila tudi poudarjena pozornost zaščiti rabe slovenskega jezika.

Dne, 11. 5. 2000 je potekal delovni sestanek ožje neformalne skupine, na katerega so bili povabljeni nekateri predstavniki strokovne javnosti, ki so takrat podpirali pripravo zakonske ureditve rabe slovenščine kot uradnega jezika. Tu se je pokazalo tako živo zanimanje, da so se odločili pripraviti širšo javno predstavitev mnenj, da bi omogočili kar najbolj odprto soočanje različnih pogledov, stališč in predlogov, na podlagi katerega bi lahko pripravili dober predlog zakona.

Dne, 15. 5. 2000 je potekal delovni sestanek za ugotovitev možnosti in stopnje soglasja, da Državni svet RS vložil v zakonodajni postopek *Predlog zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika*, ki ga je leta 1997 pripravil dr. Janez Dular. Problematiko oziroma usodo zakonskega predloga do takrat je v uvodu sestanka predstavil državni svetnik dr. Zoltan Jan, avtor osnutka dr. Dular, pa je predstavil predvsem namen svojega bodočega zakona:

Slovenščina je z Ustavo RS določena kot uradni jezik v državi. Na tej podlagi temelji vrsta določil v področnih zakonih za šolstvo, gospodarstvo, sodstvo, upravo in drugih. Zakon o rabi slovenščine kot uradnega jezika jim daje skupne temelje; kadar določeno področje nima lastnih določb o jeziku, nadomešča tovrstno pravno praznino. Poleg tega naj bi na podlagi zakona ustanovili državni urad za jezik, ki bo strokovno spremljal izpolnjevanje dolžnosti in pravic fizičnih in pravnih oseb glede rabe slovenščine po določilih tega zakona in drugih

zakonskih predpisov ter sam sodeloval pri uresničevanju aktivne jezikovne politike v Sloveniji.¹

Na tem sestanku so bili sprejeti naslednji zaključki:

- razen dveh, vsi prisotni podpirajo prizadevanja za pripravo predloga zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika;
- predlagatelj, dr. Janez Dular, naj do 25. 5. 2000 dopolni delovno gradivo tako, da smiselno upošteva pripombe Delovne skupine za vprašanja jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike. Natančneje naj se opredeli 21. člen delovnega gradiva. Teze za predvideno normativno ureditev slovenščine kot uradnega jezika naj opredelijo status in položaj delovne skupine pri Odboru DZ za kulturo, šolstvo in šport;
- organizira naj se javna predstavitev mnenj o tezah za zakonsko ureditev rabe slovenščine kot uradnega jezika;
- če bo *Predlog zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika* sprejet, bo vložen v zakonodajni postopek v DZ.

3.1.3 DOPOLNITEV GRADIVA ZA ZAKON – DULAR DOPOLNI PREDLOG ZAKONA

V skladu s sklepom neformalne delovne skupine, je predlagatelj dr. Janez Dular do 25. 5. 2000 dopolnil delovno gradivo. Ta različica gradiva je bila na razpolago pri strokovni službi DS. Pri nadaljnjem dograjevanju predloga so se delno že upoštevala mnenja in predlogi zainteresirane javnosti.

Z javno predstavitvijo mnenj o tezah za zakonsko ureditev rabe slovenščine kot uradnega jezika je Državni svet RS nadaljeval z že ustaljeno prakso posvetovanj in javnih razprav, ki jih organizira že vsa leta svojega delovanja. Javna predstavitev mnenj je bila organizirana na podlagi sklepa 34. seje Komisije DS za družbene dejavnosti.

¹ Iz Poročila o delovnem sestanku za ugotovitev možnosti in stopnje soglasja, da DS RS vloži v zakonodajni postopek Predlog zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika, objavljenega v: Sonja Uršič, Zoltan Jan, ur., 2000: 88.

Javna predstavitev mnenj je potekala v dvorani DS dne, 5. 6. 2000. Na to srečanje so povabili strokovnjake, pa tudi predstavnike širše zainteresirane javnosti, ki so javno izrekli potrebo, da se raba slovenščine kot uradnega jezika uredi z zakonom. Javna predstavitev mnenj je zbudila veliko pozornost in številno udeležbo. Med številnimi udeleženci, ki so povsem napolnili dvorano DS, so prevladovali slavisti, sodelovali pa so tudi kulturni ustvarjalci, prevajalci, uredniki, politiki ... Tisti, ki se posveta niso mogli udeležiti, so vseeno poslali svoje pisne prispevke. Na javni predstavitvi je, poleg avtorja besedila dr. Janeza Dularja, sodelovala vrsta razpravljalcev, ki so v veliki večini podprli prizadevanja, da se raba slovenščine kot uradnega jezika uredi z zakonom.

3.1.4 ŠE EN POSKUS ZA VLOGO PREDLOGA V PROCEDURO

Na podlagi prve alineje 97. člena Ustave RS (ki govori o tem, da DS lahko predlaga Državnemu zboru sprejem zakonov), je Državni svet na 56. seji dne, 27. 9. 2000 določil besedilo *Predloga zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika – prva obravnava* in ga na podlagi drugega odstavka 174. člena Poslovnika DZ poslal Državnemu zboru v obravnavo in sprejem. DS je na podlagi prvega odstavka 86. člena Poslovnika DS in prvega odstavka 176. člena Poslovnika DZ določil državnega svetnika dr. Zoltana Jana kot predstavnika DS na sejah DZ in njegovih delovnih teles pri obravnavi predloga zakona.

Predlog zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika je nato oktobra 2000 v imenu Državnega sveta RS v zakonodajni postopek res vložil dr. Zoltan Jan, a vse je kazalo, da bo predlog obtičal že v prvi obravnavi, kar se je tudi zgodilo. Minili sta skoraj 2 leti, ko je po spretnem manevriranju Rudolfa Mogeta, predsednika parlamentarnega Odbora za kulturo, šolstvo, mladino, znanost in šport, le bila najdena pot, da se postopek nadaljuje. Ta pot pa je narekovala zamenjavo predlagatelja zakona. Za predlog se je zavzela skupina poslancev, kot najbolj angažirana in kompetentna v tej zadevi pa je, skupaj z Marijo Ano Tisovic (NSi) in Tonetom Partljičem (LDS), začela nastopati poslanka mag. Majda Potrata (ZLSD).

Ob prvi obravnavi predloga zakona na Odboru za kulturo, šolstvo, mladino, znanost in šport v juniju 2002 je bil na predlog predlagatelja (tj. Državnega sveta) sprejet sklep o prekinitvi obravnave, hkrati pa se je DS tudi obvezal, da bo do 1. septembra 2002 pripravil zakon tako, da bo primeren za nadaljnje obravnave na odboru.

3.2 PREDLOG ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE

25. septembra 2002 je predlagatelj (Državni svet) napovedal umik *Predloga zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika*, zaradi napovedane vložitve novega besedila predloga zakona skupine poslancev z Majdo Potrata na čelu, in prevzem prenovljenega besedila od delovne skupine za pripravo nadomestnega besedila, ki jo je vodil dr. Janez Dular. Predsednik DS je v napovedi umika opozoril, da je treba nekatere rešitve v predlogu zakona še preveriti in uskladiti s pristojnimi ministrstvi, zato je bil novembra 2002 poslan dopis ministrstvom, vladni službi za zakonodajo in za evropske zadeve, Uradu za informiranje in Gospodarski zbornici. Njihovi odgovori so prispeli med 12. novembrom 2002 in 3. marcem 2003. Predlagatelji druge različice so posamezne rešitve o zakonu oblikovali tudi iz teh pripomb in po posvetu z Ministrstvom za notranje zadeve in v sodelovanju z Ministrstvom za kulturo.

Besedilo zakona, ki se odslej imenuje *Predlog zakona o javni rabi slovenščine*, je 10. 2. 2004 v obravnavo Državnemu zboru predložila skupina poslancev s prvopodpisano mag. Majdo Potrata. V zvezi s tem zakonom je skupina 10 poslancev s prvopodpisanim Rudolfom Mogetom zahtevala, da DZ opravi splošno razpravo. V imenu predlagateljev je na obravnavah v DZ nastopala poslanka mag. Majda Potrata. O vsem tem in seveda tudi o nadaljevanju postopka obravnavanja predlaganega besedila, bo v nadaljevanju diplomskega dela še veliko govora.

3.3 NEKAJ RAZLIK MED NJIMA

Predlagatelji druge različice predloga zakona, torej Zakona o javni rabi slovenščine, smo se odločili za popravek izhodiščnega besedila in ne za pisanje novega besedila, domislili koncept splošnega krovnega ali strešnega zakona o javni rabi jezika, oprtega na določilo ustave, ki slovenščini zagotavlja status uradnega jezika ob obeh narodnih skupnostih na jezikovno mešanih ozemljih, in v središče postavili rabo jezika kot predmet jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike.

Izhajali smo torej iz prejšnje različice zakona, vendar smo spremenili naslov, napisali nov uvod, opravili pravno-tehnične posege v člene, dodali novo obrazložitev členov in kot prilogo uporabili seznam zakonov, ki vsebujejo jezikovne določbe iz prejšnjega predloga zakona. Najmanjši poseg smo napravili v kazenskih določbah in inšpekcijskem nadzoru, največja sprememba pa je zagotovo izpust določb o Uradu za slovenski jezik. Največja sprememba je zato poglavje Naloge in odgovornosti državnih organov, v katerih smo kot nosilno ministrstvo določili Ministrstvo za kulturo, vendar nismo posegali v vprašanje notranje organizacije na Ministrstvu za kulturo; samo naložili smo mu spremljanje uresničevanja tega zakona, oblikovanje jezikovne politike, zagotavljanje možnosti za njeno izvajanje. S tem smo samo pripravili zakonsko podlago za, že v nacionalnem programu za kulturo napovedanem cilju, ki govori o rabi in spodbujanju razvoja slovenščine.²

Majda Potrata je v intervjuju za časnik Delo³ pred drugo obravnavo Predloga ZJRS v DZ povedala, da je razočarana, da se je g. Dular tako distanciral od retroaktivnosti in drugih problemov, ki so bili poudarjeni v javni debati, vključno s poimenovanjem gospodarskih družb. Vse to so namreč pobrali pri njegovem predlogu, res pa je, da so snovalci druge različice nekatere člene preuredili. Osnovno gradivo torej ni ostalo takšno, kot je bilo. Iz Dularjevega predloga so umaknili tisti, ne majhen delež zakonskih določb, ki so se nanašale na Urad za

² Majda Potrata na 1. obravnavi Predloga ZJRS v DZ, 18. 5. 2004.

³ Delo (5. 7. 2004), str. 7.

jezik. Ta del so nadomestili z večjimi pristojnostmi države pri urejanju jezikovne politike. Bistvena pridobitev novega predloga je sprejem programa za jezikovno politiko. O tem je govora v 30. členu in ta nacionalni program naj ne bi samo nadomestil sedanji Urad za jezik, ampak je mnogo širši.

Majda Potrata je še povedala, da je trdno prepričana, da noben tak urad ne more nadomestiti tistega dela, ki ga zmorejo opraviti institucije, kot so vse tri slovenske univerze, SAZU in njen inštitut Frana Ramovša, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, celotna izobraževalna veriga itn. Vse te ustanove morajo jezik poučevati, raziskovati, razvijati in soustvarjati – jezikovno ozaveščanje mora biti splošno. In prav zato je težko prenesla očitke, da zakon ne bo rešil ničesar. Očitkom odgovarja, da zakon sam po sebi res ne bo rešil ničesar, a če bo v našo zavest prinesel vedenje o pomembnosti jezika, zlasti zavedanje vseh aspektov njegove rabe, potem bo storil dovolj. In če bo zakon predpisal še sprejetje resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko, ta pa mora imeti opredeljene ukrepe, nosilce in predvidena sredstva, je to gotovo nekaj, kar bistveno presega namene prejšnjega predloga.

Drugi predlog se od prvega bistveno razlikuje še po tem, da so se snovalci drugega predloga znali odtrgati od pretiranega poudarjanja ogroženosti jezika. Zato pa so se raje usmerili v poudarjanje ozaveščanja in spodbujanja jezikovnih zadev.

Drugi predlog se od prvotnega bistveno razlikuje še po treh stvareh:

- drugi predlog je bolj spodbujevalen kot restriktiven,
- drugi predlog bolj natančno opredeljuje odgovornost države do jezika, in še,
- drugi predlog ni usmerjen v definiranje ene same institucije, ki naj bi skrbela za jezik, ampak vpeljuje nacionalni program za jezikovno politiko.

3.3.1 CILJI PREDLOGA ZAKONA O RABI SLOVENŠČINE KOT URADNEGA JEZIKA

Predlog zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika je takrat imel dva poglobitna cilja:

- da se celovito uredi in zagotovi raba slovenskega jezika kot uradnega jezika na vseh področjih javnega sporazumevanja v RS;
- da se s predvidenim spodbujanjem, svetovanjem, upravnimi mehanizmi in (le deloma) s kazenskimi sankcijami skuša zagotoviti doslednejše uresničevanje zakonodaje, ki se nanaša na rabo slovenskega jezika (izboljšanje prakse).

Pravna država bi morala spoštovati spoznanja jezikoslovne stroke, ne sme pa se izogibati lastni odgovornosti tudi za normativno reševanje problemov jezikovnega položaja in za varovanje svojega jezika kot vrednote.

3.3.2 CILJI ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE

Cilj je pospeševanje razvoja slovenskega jezika v javnem življenju slovenske družbe. Za izpolnitev tega cilja je potrebna dejavna jezikovna politika, to je usklajena skrb za kulturno, politično, ekonomsko in sporazumevalno razsežnost jezikovne rabe, ki v celoti izvira iz slovenske jezikovne tradicije in se ohranja tudi v novih razmerah. Evropsko unijo sooblikujemo tako tudi kot država z lastnim jezikom za vsa področja javnega življenja, ki ima svoja pravila, besedišče in druge podlage in lastno slogovno izoblikovanost.

Zakon naj pritegne pozornost na jezik pri vseh državljankeh in državljanih, posebej pri tistih, ki so kakorkoli dejavni v javnosti. Njegov sprejem bi zagotovil urejanje področja, ki je bilo doslej prevečkrat prepuščeno posameznikovemu poznavanju izročila, sporazumevalnih vzorcev in njegovemu trenutnemu odnosu. Za razvoj RS v EU in jezikovne navade govorcev bo dober smernik.

Ob tem, ko spodbujamo učenje tujih jezikov, dajmo v novih povezavah in razmerah priložnost tudi slovenščini.⁴

3.4 MNENJE UNIVERZE K PREDLOGU ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE

Različne odzive je že pred prvim branjem v DZ povzročil predlog (13. in 14. člen), da morajo biti predavanja oziroma pisno gradivo predavanj na fakultetah v slovenskem jeziku. Rektor ljubljanske univerze dr. Jože Mencinger je o tem vprašanju razmišljal takole:

Mislim, da se bomo morali slej ko prej navaditi na to, da je nekaj predavanj v angleškem jeziku. Menim, da to ne škoduje univerzi niti ne jeziku. Angleščina je pač nekaj podobnega, kot je bila latinščina v srednjem veku – tuji jezik univerz in tuji jezik sveta in tu pravzaprav ne moremo vztrajati na tem, da je to samo v slovenščini. Seveda sem za zaščito slovenskega jezika, obenem se mi pa zdi povsem skrajna neka zahteva, da so vsi učbeniki v slovenskem jeziku. Menim namreč, da so predavanja pač namenjena temu, da študenti postajajo kritični, in če študenti samo ponavljajo tisto, kar so prebrali v svojem učbeniku, je nesmiselno imeti kakršenkoli univerzitetni študij (Tarča, 27. 4. 2004).

3.5 JE ZAKON O JAVNI RABI SLOVENŠČINE SPLOH POTREBEN?

Janez Kranjc, profesor na Pravni fakulteti v Ljubljani, o tem vprašanju meni tole:

Ali potrebujemo ta zakon, ali ga ne potrebujemo? Moje mnenje je, da določilo ustave samo ne zadošča. On bi zakon še nekoliko preciziral: Kaj je tisto, kar je

⁴ Majda Potrata na 1. obravnavi Predloga ZJRS v DZ, 18. 5. 2004.

predmet pravnega varstva. Če hočeš v resnici to izvajati, moraš opredeliti mejne primere. Bojim se, da slovenščina potrebuje neko jezikovno samoumevnost in jezikovno samozavest. Po drugi strani pa moramo imeti željo, da bo ta jezik, ki ga govorimo tudi lep jezik. Sicer pa za Slovence še vedno velja: »Tuje boljše kot domače« (Tarča, 27. 4. 2004).

Marko Stabej, profesor – slovenist na Filozofski fakulteti v Ljubljani, pa je povedal:

Ne vem, ali je zakon potreben ali ne. Mnenja pa sem, da se da veliko boljše stvari rešiti s področnimi zakoni zato, ker se da resnično pozanimati, kaj se na tistem področju dogaja. Slovenščino zagotavlja kulturna, civilizacijska in gospodarska moč slovensko govoreče skupnosti. To nas dela zanimive za nas same, pa za ljudi iz Hamburga ali od koderkoli že. Fokus na ta imena podjetij marsikdaj, in to jaz že dolgo časa spremljam, odvrne pozornost od resničnih problemov: jezikovne izobrazbe, jezikovnih priročnikov, jezikovnega načrtovanja in investiranja v določene stvari, ki niso zastoj, ki se dajo narediti, pa jih premalo počnemo itd.

Nazivov slovenskih podjetij, ki ne zvenijo prav nič slovensko, ne bi prepovedal s tem zakonom, čeprav pravi, da mu marsikatero poimenovanje ni všeč: *»Ocenjevati, kaj je slovensko poimenovanje in kaj ne, kaj je domišljijско ime in kaj ne«, je po njegovem težko objektivno določiti. Prvotni varianti zakona je nasprotoval, zdaj pa je, kot pravi, »težko za«. Da ta zakon zdaj podpira, ga sili dejstvo, da »se država v tej varianti marsikaj obvezuje, kar v prejšnjih variantah ni bilo. Obvezuje se na primer, da v 2 letih pripravi nacionalni program in še marsikaj drugega, kar že uspešno poteka. Država se še nikoli ni zavezala, da bo to počela, zato se mi zdi priložnost tega zakona, da se to reši« (Tarča, 27. 4. 2004).*

3.6 KAJ ZAKON LAHKO DOSEŽE?

»Zakon lahko opredeli določene pojme, opredeli razmejitve, določi morda način nadzora, kaznovanja, če je to potrebno, ne more pa rešiti tistega, kar je podlaga.

Če niso vrednote podlaga nekega predpisa, potem ta predpis živi svoje papirnato življenje, ne pa realno. Se pravi, zakon je lahko nadgradnja, ne more pa biti nadomestilo» (Janez Kranjc, Tarča).

3.7 UČINEK ZAKONA BO?

Janez Kranjc o morebitnih učinkih zakona razmišlja takole:

Mislim, da bo učinek zakona smiseln na simbolni ravni kot pa praktični. Ta zakon po mojem ni dorečen, niti ni domišljen, ima pa dobro zasnovo. Kar bi pogršel v zakonu, je seveda točna opredelitev cilja; ali varujemo slovenščino kot jezik, ali skušamo zagotoviti dosledno upoštevanje ustavnega določila o uradnem jeziku v Sloveniji. V tem zakonu bi verjetno razmišljal tudi o možnostih, da se zagotovi ustrezno spodbujanje razvoja jezika. Pričakovati, da bodo ljudje zaradi zakona govorili bolj slovensko, se bojim, da ne bodo. Učinkuje pa simbolno – tako kot kadilski zakon. Pametno bi bilo krepiti slovensko jezikovno zavest, ne pa učiti ljudi slovensko, vlivati optimizem in dokazovati, da slovenščina ni majhen jezik. Zakon ne bo mogel rešiti problemov slovenščine, rešimo jih lahko samo Slovenci. Spodbujati bi morali jezikovno kulturo kot del splošne kulture, državljsko vzgojo in opozarjati na jezik kot vrednoto (Tarča, 27. 4. 2004).

Jože Toporišič, veliki slovenski jezikoslovec današnjega časa, je za to, da se zakon čimprej sprejme, »zakon je kar v redu« in po njegovem bo »bran pred tujimi jeziki in zanemarjanjem slovenščine« (Tarča, 27. 4. 2004).

Marku Stabeju se zdi, da »je treba na stvar (tj. na predvideni zakon) pogledati bolj funkcionalno. Namreč, če nimaš ti dobrega slovarja, kamor bi pogledal, ali pa jezikovnega pouka, vam zavest prav zelo malo pomaga. Hočem reči, da mi dobrega slovarja nimamo. Za ta jezik je mogoče zelo veliko narediti, kar pa stane. Seveda državljska vzgoja, jasno, a v jezikoslovju je treba še ogromno postoriti.« Pri tem zakonu se mu ne zdi nič tako zelo prelomnega (Tarča, 27. 4. 2004).

3.8 DILEME OB ZAKONU O JAVNI RABI SLOVENŠČINE

Če odmislimo temeljno dilemo o potrebnosti oziroma nepotrebnosti zakona, ki se je v javnosti pogosto oglašala ob različnih časih in v različni intenzivnosti, zaradi ustavnega določila in nekaj desetih področnih zakonov, ki govorijo o jeziku, je bila za predlagatelje temeljna naloga določitev koncepta zakona. Že ob prvem branju na Odboru za kulturo, šolstvo, mladino, znanost in šport, še prej pa na Delovni skupini za področje jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja, se je namreč pokazala prav razlika v pogledih na koncept zakona, pri čemer so eni poudarjali ogroženost slovenščine, drugi pa so poudarjali boljši položaj slovenščine, ki ga ima kot kadarkoli prej, in nove priložnosti za razvoj, ki se ji ponujajo v prihodnosti.⁵

Ker je čas sprejemanja zakona takorekoč sovpadel z vstopom Slovenije v Evropsko unijo, se je tudi v javnosti povečalo zanimanje za vprašanje, ali se ni nemara naš slovenski jezik s tem dogodkom zapisal dokončni pogubi. O tem vprašanju imajo jezikovni in pravni strokovnjaki zelo nasprotujoča si mnenja in stališča.

Najglasnejši zagovornik in že skoraj propagandist ogroženosti slovenščine je profesor dr. Jože Toporišič, ki meni, »*da moramo Slovenci najprej tu braniti vse vloge slovenskega jezika, od socialnih do funkcijskih. Predvsem pa je treba obvarovati pravico in dolžnost govoriti slovensko na celem slovenskem ozemlju*« (Tarča, 27. 4. 2004).

Dr. Marko Stabej, jezikoslovec mlajše generacije, pa meni, da je govoriti o ogroženosti slovenščine zelo neustrezno. V mnogo intervjujih po javnih občilih, ki sem si jih mimogrede ogledala, je vedno znova samozavestno zatrjeval, da slovenščina ni ogrožena, in ta kliše, da je slovenščina ogrožena, je po njegovem ena največjih pomanjkljivosti slovenske jezikovne zavesti zato, ker je povezana z

⁵ Majda Potrata na 1. obravnavi Predloga ZJRS v DZ, 18. 5. 2004.

večno obujeno nesamozavestjo Slovencev. Meni, »da je bolje iti v napad kot v obrambo. Napad pa pomeni to, da za uveljavljanje pravic moraš imeti možnosti in znanje. Obnašanje naših evroposlancev v Bruslju za slovensko jezikovno situacijo ne bo najbolj usodno. Že osamosvojitve je pokazala, da je slovenščina z njo zelo veliko pridobila, da je v evropski družini jezikov prepoznavna, saj za učenje slovenščine po svetu skrbi kar 45 lektoratov« (Tarča, 27. 4. 2004).

Dr. Janez Kranjc pa v dejstvu, da slovenščina postaja uradni jezik, vidi veliko priložnost; »ali jo bomo Slovenci znali izkoristiti, je pa naše vprašanje. Nihče nas ne bo pri tem silit, imamo pa to možnost. Vprašati se moramo, kaj želimo doseči; ali želimo doseči nek vtis ali želimo doseči nek rezultat. Takrat, ko bomo nekaj želeli, bomo skušali povedati v jeziku, ki bo prepričljiv oziroma najbližje tistemu, ki bo odločal. Ko bo pa šlo za načelne stvari, je pa pametno ohraniti nastopanje v slovenskem jeziku« (Tarča, 27. 4. 2004).

4 PRIMERJAVA Z DRUGIMI DRŽAVAMI

Pregledovanje jezikovne zakonodaje tujih držav razkriva zakonitost, da se raba jezika zakonsko predpisuje skoraj povsod, kjer ni (zadosti) samoumevna. Način in ostrina predpisovanja pa sta zelo različna. Na eni strani so države, ki rabo jezika določajo zelo ohlapno, samo na ravni splošne ustavne določbe. Njihova jezikovna politika je videti dokaj liberalna, vendar natančnejši premislek pokaže, da gre za države, kjer je izbira določenega jezika v skoraj vseh govornih položajih (posebno pa v javnosti in v uradih) tako samoumevno predvidljiva, da je ni treba posebej predpisovati, samodejno jo ureja pritisk javnega mnenja in večstoletnega izročila. V trenutku, ko se ta samoumevnost zaradi občutnih demografskih premikov ali drugih razlogov omaje, pa se tudi v takih državah oglasijo zahteve po določnejših predpisih o (obvezni) rabi določenega jezika; ko je na nekaterih območjih ZDA močno narasel delež špansko govorečega prebivalstva, se je tam začelo govoriti o ogroženosti angleščine in o potrebnosti njenega zakonskega predpisovanja. Raba angleščine je zakonsko dobro zavarovana v Kanadi (Quebec) in sploh po državah, kjer ni samoumevna, vštivši nekdanje britanske kolonije.

V drugo skupino uvrščamo države, ki imajo poleg splošne ustavne določbe še vrsto drugih določil o rabi jezika, raztresenih po raznih področnih zakonih in podzakonskih predpisih. Ti so nastajali v različnih obdobjih, na raznih ravneh (npr. državni in deželni zakoni) in z različnimi nameni, vendar so ob tem sistematično določali izbiro jezika v kritičnih govornih položajih in so preživeli menjave ustavne ureditve države, vojno in druge zgodovinske pretrese. Pregled nad takimi predpisi pa je zelo težaven (npr. v Italiji).

V tretji skupini so države, ki skušajo posledice omahujoče samoumevnosti v jezikovni rabi zajeti in zaokroženo urediti z enovitim zakonom. V Evropi je med takimi najbolj znana Francija. Prvi zakon o rabi francoščine je bil sprejet leta 1975, drugi pa leta 1994. Nekatera določila drugega je francosko ustavno sodišče razveljavilo, v večjem delu pa je vendarle ostal v veljavi in je še zmeraj precej »močnejši« od prvega. Uveljavlja pravico do francoščine za porabnike, delojemalce in javnost, pri tem pa ostaja skladen s francoskimi obveznostmi do predpisov Evropske zveze in predvideva, da je ob predstavitvi izdelka, storitve ipd. poleg francoščine vedno mogoč tudi prevod v tuji jezik.

Medtem ko je francoski jezikovni zakon, kot bomo lahko ugotovili, nedvomno ukazovalen in dokaj represiven, pa so skandinavske države ubrale drugo pot: z zakoni ali podzakonskimi predpisi so ustanovile svoje urade za jezik in jim zaupale samo raziskovalne, razvojne, spodbujevalne in svetovalne naloge.

Poglavitne tri naloge npr. danskega urada za jezik so:

1. dajanje pojasnil o danščini in njeni rabi (komurkoli),
2. izdelovanje uradnega pravopisnega slovarja in
3. spremljanje razvoja danščine (posebno zbiranje novih besed ali novih vrst rabe besed), torej tisto, kar pri nas večinoma že opravlja Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša pri ZRC SAZU.

Danski urad za jezik mora vse pomembnejše zadeve, ki jih sam načne, predložiti pristojnemu ministrstvu v dokončno odločitev. Podobne naloge in status imajo

uradi za jezik na Islandiji, Norveškem, Švedskem in Finskem. V nekaterih izmed teh držav obstaja celo po več uradov – tudi za jezike narodnih manjšin, npr. Laponcev (Norveška) in Eskimov (Danska, Grenlandija).

V aprilu 2002 je raziskovalni center DZ pripravil primerjalni pregled zakonske ureditve rabe uradnega oziroma državnega jezika v 15-ih evropskih državah. Iz njega pa so snovalci prenovljenega besedila – *Predloga zakona o javni rabi slovenščine* izbrali 4 primere, in sicer: Finske, Francije, Italije in Švedske. »V sklepu primerjalne analize je mogoče prebrati ugotovitev, »da se v zadnjem obdobju povečuje zavzetost večine držav za zaščito svojih jezikov, kar gre nedvomno pripisati globalizaciji in z njo povezanim strahom pred prevlado angleškega jezika.«⁶

Slovenski zakon o jeziku (ZJRS) je skandinavskemu modelu podoben samo približno (namesto jezikovnega urada bo delovalo neko svetovalno in spodbujevalno telo (Sekcija za jezik pri Ministrstvu za kulturo), podobno kot skandinavski zakoni tudi ni represiven). Ima nekaj potez francoskega modela (denarne globe), ima pa tudi nekaj izvirnih prvin (npr. dajanje uradnih mnenj in soglasij pristojnega ministrstva pri izjemah in nejasnih primerih). Pri tem po eni strani povzema vsebino že sprejetih področnih zakonov, kolikor urejajo izbiro jezika (manj tudi njegovo kakovost), ter to vsebino dopolnjuje in posplošuje na vsa področja javnega sporazumevanja, po drugi strani pa pušča pristojnost za raziskovanje in kodifikacijo jezikovne norme v rokah nevladnih strokovno-znanstvenih ustanov, posebno SAZU in univerz.

Zgolj za ilustracijo bom nekoliko podrobneje predstavila le primer francoskega jezikovnega zakona, ki v Evropi velja za »unicum« – tako represivnega jezikovnega zakona druge evropske države ne poznajo. Švedska, na primer, je krenila pa v nasprotno smer. Država je namreč znana po svojem zelo liberalnem odnosu do rabe jezika, zato se sooča s problemom, da na posameznih področjih strokovnega jezika izgublja švedščino kot jezik, ker jo je popolnoma izrinila in nadomestila angleščina.

⁶ M. Potrata na 1. obravnavi Predloga ZJRS v DZ, 18. 5. 2004.

4.1 FRANCOSKA PRAVNA JEZIKOVNA SITUACIJA

Tradicija pozornosti jezikovnim vprašanjem v Franciji sega v 17. stoletje, ko je absolutistična vladavina definirala izbrani jezik višjih slojev za sestavino oblastne moči. Ta posebni odnos do jezika, ki ga je sprva določala Francoska akademija, se je na svojevrsten način prek različnih okoliščin prenesel v današnjost, v kateri francoščina niti na posebnih področjih, to je na primer v diplomaciji, nima več tiste vloge, ki jo je imela še pred stoletjem, medtem ko se zunaj francoske države ohranja v tako imenovanih frankofonskih državah, to je državah, ki so nekoč spadale v francoski kolonialni imperij, in kjer se je po osamosvojitvi ohranila francoščina kot jezik uprave in kulture.

Vprašanje pomena francoskega jezika v življenju francoske države, pa tudi pospeševanje francoščine v frankofonskih državah ter težnja, obvarovati francoščino pred vdiranjem angleških citatov in drugih interferenc, v novejšem času utemeljujejo jezikovno politiko francoske vlade, ki jo do določene mere usmerja leta 1989 ustanovljen posebni organ z naslovom Generalna komisija za francoski jezik in za jezike v Franciji (s francosko kratico DLFLF). Njegove naloge so: zagotoviti primerno uporabo francoščine kot jezika Francoske republike, ohraniti vlogo francoščine kot jezika mednarodnega sporazumevanja, spoštovati jezikovno in kulturno različnost ter podpirati večjezičnost. Omenjeno telo za jezikovna vprašanja je francoska vlada ustanovila z dekretom, dne 2. junija 1989 in deluje v okviru Ministrstva za kulturo in komunikacije. Njegova naloga je podpirati in usklajevati dejavnosti upravnih organov in javnih ter zasebnih organizacij, ki prispevajo k dobri uporabi (= bon usage) francoskega jezika. S tem je ta organ podpora določilom zakona o jeziku. Obenem naj bi skrbel za senzibiliranje tistih, ki imajo pristojnosti na področju jezika in jezikov, in za izboljšanje sodelovanja med različnimi organi na tem področju. Generalna komisija v ta namen sodeluje z Vrhovnim svetom za francoski jezik (svetovalna in izobraževalna institucija pod vodstvom ministrskega predsednika), z različnimi oddelki v posameznih ministrstvih, pa tudi z nekaterimi drugimi organi, zadolženimi tudi za mednarodno sodelovanje.

Status francoskega jezika je bil s formulacijo »Jezik republike je francoščina« določen z ustavnim zakonom leta 1992, z njim so spremenili francosko ustavo iz leta 1858. Po tej spremembi ustave je bil 4. avgusta 1994 sprejet *Zakon o uporabi francoskega jezika*, ki je bil kasneje dopolnjen z uradnim dokumentom z naslovom *Globalna politika za podporo francoskemu jeziku*. Navedeni zakon je bil od sprejetja že spremenjen oziroma deloma razveljavljen.

4.1.1 KRATEK OPIS PO ČLENIH FRANCOSKEGA JEZIKOVNEGA ZAKONA

Uvodni, 1. člen *Zakona o uporabi francoskega jezika* določa, da je predmet zakonske obravnave skladno s francosko ustavo francoščina, ki je temeljni element osebnosti in francoske dediščine. Francoščina je jezik v šolstvu, pri delu in v javnih službah, poleg tega je tudi spoštovana vez med državami, ki tvorijo frankofonsko skupnost.

V 2., 3., in 4. členu so določila o uporabi francoščine pri obveščanju potrošnikov o izdelkih in uslugah ter določila o francoskem jeziku napisov in drugih oglasov na javnih mestih in v javnem prometu.

V 5. členu je določeno, da morajo biti pogodbe, ki jih sklepajo javne osebe, napisane v francoščini.

V 6. členu je določena raba francoščine pri organizaciji kolokvijev in kongresov. Vsak francoski državljan ima na teh prireditvah pravico, da se izraža v francoščini. Pripravljalni dokumenti in delovna gradiva so lahko v tujem jeziku, vendar morajo biti opremljeni s povzetki v francoščini. Ta določila ne veljajo za prireditve, kjer nastopajo samo tujci, pa tudi ne za prireditve, ki so namenjene promociji francoske zunanje trgovine.

Po določilu 7. člena morajo imeti publikacije, revije in sporočila, izdani v Franciji v tujem jeziku, povzetke v francoščini.

V 14. členu je javnim osebam in pravnim osebam zasebnega prava, katerih dejavnost pomeni javno službo, prepovedano uporabljati blagovne znamke, ki vsebujejo tuj izraz ali termin.

V členih 15 do 18 je določen nadzor, ki naj zagotovi učinkovito uporabo zakona; za ta namen lahko dokaj rigorozno posredujejo uradne osebe sodne policije, agenti za izvrševanje *Zakona o potrošnji* in pripadniki drugih organizacij, katerih dejavnost je tudi zaščita francoskega jezika. Neupoštevanje *Zakona o uporabi jezika* lahko povzroči odtegnitev morebitnih državnih subvencij.

V 22. členu je določeno, da vlada vsako leto pred 15. septembrom poroča obema domovoma parlamenta o izvrševanju določb tega zakona ter določil konvencij in mednarodnih pogodb, ki se nanašajo na položaj francoskega jezika v mednarodnih institucijah.

4.1.2 UČINKI ZAKONA O UPORABI FRANCOŠKEGA JEZIKA

Po sprejetju tega zakona se je začela intenzivno izvajati politika podpore jezikovnemu vprašanju, naravnana predvsem na pritegnitev širše javnosti, v prvi vrsti mladine na eni strani, na drugi pa na vzpostavljalce norme (zlasti v tisku in kulturnih ustanovah, na radiu in televiziji, pri oglaševanju) ter na podjetja.

Francija ima po zaslugi tega zakona celovito jezikovno zakonodajo, s katero je normirana javna raba francoskega jezika. Nekaj let po uveljavitvi zakona je videti, da se je z zakonom o jeziku posrečilo zagotoviti francoščino na določenih najpomembnejših področjih, kjer je kazalo, da bi jo pritiski tržnega gospodarstva utegnili izriniti. Uresničevanje *Zakona o jeziku in jezikih* nadzorujeta tudi Urad za nadzor oglaševanja in Vrhovni avdiovizualni svet, Ministrstvo za gospodarstvo, finance in industrijo pa nadzoruje izvajanje določil, ki se nanašajo na varstvo potrošnikov: predstavljanje, oglaševanje izdelkov in storitev ter navodila za uporabo morajo biti v skladu z jezikovnim zakonom.

Kljub opisanemu natančnemu normiranju sicer uveljavljene rabe je videti, da določila zakona najmanj spoštujejo v znanosti, kamor tudi zaradi internacionalizacije raziskovanja najmočneje prodira angleščina, ki postaja jezik publikacij, pa tudi kolokvijev in kongresov. Da bi tudi na tem področju zagotovili francoščino, so se odločili za skupno medministrsko akcijo. Odločili so se za pomoč pri izdajanju znanstvenih publikacij, pri razvijanju jezikovnih orodij in prilagojenih terminologij ter za ustanovitev omrežja tujih raziskovalcev, ki delujejo v francoski državi.

Pri jezikovnem načrtovanju se je v Franciji uveljavilo prepričanje, da bo francoščino ohranilo spodbujanje večjezičnosti, tako doma kakor v tujini, zato se zavzemajo za to, da bi francoščini in predvsem latiničnim jezikom, ki uporabljajo diakritične znake (na primer naglasna znamenja), omogočili razvijanje orodij za računalniško prevajanje, in predlagajo tovrstno akcijo na evropski in mednarodni ravni.

4.2 STA FRANCOSKA IN SLOVENSKA JEZIKOVNA SITUACIJA SPLOH PRIMERLJIVI?

Dr. Marku Stabeju se slovenska jezikovna situacija zdi neprimerljiva s francosko zato, *»ker so bili Francozi navajeni na njihov jezik kot na svetovni jezik – tukaj je nek ponos in oni so s svojim jezikom pomorili vse jezikovne rožice na svojem ozemlju: bretonščino, provansalsščino, vse tipe drugih jezikov in imajo še zdaj v evropskem okviru probleme, ker zaradi svoje zakonodaje ne morejo recimo baskovščine v šole uvesti, zato ker je zapovedana francoščina. S tega stališča se seveda branijo pred angleščino na čisto drugačen način – jezikovna situacija je čisto drugačna. Francoski nacionalni ponos in francoska samozavest sta res velika, a sta puhla – take samozavesti si Slovenci ne želimo«* (Tarča, 27. 4. 2004).

Dr. Janez Dular: *»Bil bi za to, da se ustanovi agencija, ali karkoli že, ki bi ne delovala samo v smislu jezikovne svetovalnice, ampak v smislu neke dejavnosti, recimo organiziranja javnih debat v slovenščini; vsi poslušamo svetovno prvenstvo v debaterstvu, ampak v angleščini, zakaj pa ne v slovenščini?»*

Francozi vsako leto organizirajo državno prvenstvo v pravopisu itn. Vse to bi se dalo tudi pri nas – to bi bila pozitivna oblika znanja in samozavesti» (Tarča, 27. 4. 2004).

Morda ni odveč dodati še podatek, ki sem ga zasledila meseca septembra 2004. Na radiu sem namreč slišala, da namerava Francija v kratkem usposobiti kar 2.000 učiteljev francoskega jezika, ki bodo v novih članicah, ki so se EU pridružile 1. maja 2004 (torej tudi v Sloveniji), in še v Romuniji in Bolgariji, promovirali francoski jezik. Kaj takega si Slovenci gotovo nikoli ne bomo mogli privoščiti.

Po vsem povedanem torej ne kaže drugega, kakor ugotoviti, da so primerjave sicer koristne, vendar je v jezikoslovju utrjeno spoznanje, da mora svoje jezikovne probleme reševati vsaka skupnost sama, ker je vsaka situacija enkratna, splet različnih dejavnikov in neponovljiva.

5 POTEK SPREJEMANJA PREDLOGA ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE – ZAKONODAJNI POSTOPEK

5.1 PREDLOG ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE PO REDNEM ZAKONODAJNEM POSTOPKU

Predlogi zakonov se praviloma obravnavajo v postopkih, ki zagotavljajo več zaporednih branj, ki zagotavljajo tako splošno razpravo o razlogih in ciljnih predloga kot tudi konkretno obravnavo posameznih členov. V sodobnih parlamentih veljajo postopkovni standardi, ki omogočajo, da je zakonodajni postopek jasen, racionalen in gospodaren ter hkrati demokratičen, to je odprt vsem udeležencem. Poslovniška pravila zahtevajo od vseh udeležencev v postopku, zlasti od vodstva parlamenta in strokovnih služb, da posamezna branja opravijo v razumnih rokih in preprečujejo nepotrebna zavlačevanja.

Velja splošno pravilo, da se predlog ne more vračati v predhodno obravnavo, čeprav so možne tudi izjeme (Zajc, 2000: 146). To bi bil na kratko osnovni model rednega zakonodajnega postopka, po katerem je bil sprejet tudi *Zakon o javni rabi slovenščine*.

5.2 PREDLOG ZJRS PO NOVEM POSLOVNIKU

1. člen poslovnika DZ pravi: »S tem poslovnikom se ureja organizacija in delo DZ ter uresničevanje pravic in dolžnosti poslank in poslancev.«

Poslovniki so posebej urejena in obvezujoča pravila razpravljanja in odločanja, prilagojena parlamentarnemu okolju, ki temeljijo na enotnih načelih demokratičnosti, in so kot taki odraz razmer v dani družbi. Pravila so pomemben sestavni del politične kulture vsakega naroda in še posebej kulture razpravljanja in nasprotovanja ter končno tudi oblikovanja soglasja (Zajc, 2000: 136). Predlog zakona o javni rabi slovenščine se je sprejemal po novem, sodobnem poslovniku, ki je bil sprejet aprila 2002.

Sodobni poslovniki zagotavljajo stabilen, predvidljiv in učinkovit potek odločanja, ki ga ne morejo ovirati niti spremembe koalicijskih povezav niti nepredvidljive situacije. Smotrna ureditev postopka zagotavlja, da so potrebe neke družbe po zakonodajnem urejanju čim boljše in čim hitreje uresničene (Zajc, 2000: 136).

Moderni poslovniki upoštevajo pomanjkanje časa in opredeljujejo tudi način načrtovanja zakonodajnega dela (v tem smislu upoštevajo programe vlade), sestavljanje dnevnih redov in sklicevanje sej ter podrobno določajo zakonodajni postopek in postopek sprejemanja drugih aktov, hkrati pa določajo tudi sankcije za prekoračitev govorov, kršitve reda ali žalitve (opomin, odvzem besede, izključitev z zasedanj) itd. Značilnost sodobnih poslovnikov je tudi težnja po specializaciji zakonodajnega odločanja, ki jo uresničujejo z delitvijo dela med skupna zasedanja in delovna telesa (Zajc, 2000: 138).

113. člen poslovnika državnega zbora določa, da se predlogi zakonov in drugih aktov, ki jih sprejema DZ, predlogi, zahteve in pobude, o katerih odloča DZ, in drugo gradivo, ki ga obravnava DZ, pošiljajo predsedniku DZ. Če zadeva ni vložena v skladu s tem poslovníkom, se šteje, da ni bila vložena. Predsednik DZ o tem obvesti predlagatelja.

Zakonodajno-pravna služba določi za vloženi predlog akta kratico v skladu z aktom DZ o določanju kratic (čl. 113/3 PoDZ). Predlog ZJRS je dobil naslednjo kratico: EPA 1142-III.

114. člen poslovnika določa, da lahko predlog zakona predsedniku DZ pošlje Vlada, poslanec, Državni svet ali najmanj 5.000 volivcev.

Predlog zakona o javni rabi slovenščine je 10. 2. 2004 v obravnavo Državnemu zboru predložila skupina poslancev iz prav vseh 8 parlamentarnih strank. To, da nek predlog zakona v proceduro vložijo vse poslanske skupine, se zgodi silno redko, Predlog ZJRS je zato edinstven tak primer. Prva se je pod predlog podpisala poslanka mag. Majda Potrata (ZLSD), s podpisom pa so ji sledili še naslednji poslanci: Marija Ana Tisovic (NSi), Tone Partljič (LDS), Janez Podobnik (SLS), Vojko Čeligoj (DeSUS), Marko Diaci (SMS), Sonja Areh Lavrič (SNS), mag. Andrej Vizjak (SDS).

Po posredovanju predloga zakona predsedniku DZ ni več mogoče priglasiti sopedlagateljstva k predlogu zakona (čl. 114/2 PoDZ).

5.3 STRUKTURA BESEDILA PREDLOGA ZJRS

Vsak predlog zakona vsebuje naslov zakona, uvod, besedilo členov in obrazložitev (čl. 115/1).

5.3.1 UVOD OBSEGA

5.3.1.1 OCENO STANJA IN RAZLOGE ZA SPREJEM ZAKONA

Raba jezika kot predmet zakonske ureditve in s tem predmet jezikovnega načrtovanja in politike zahteva posebno vsebinsko pojasnilo in razlago. Dobrina, ki jo zakon varuje in pospešuje, ni materialna, ima pa v življenju skupnosti poseben pomen.

Z zakonom so nakazane smernice jezikovnega vedenja skupnosti s ciljem, usmerjati razvoj uradnega jezika kot jezikovne oblike, v kateri se odvija uradno življenje države.

Smisel zakona je v pojasnjevanju pomena in vloge jezika v družbi, seznanjanje članov skupnosti, fizičnih in pravnih oseb z njihovimi nalogami v zvezi z jezikom nasploh in po posameznih področjih ter spodbujanje k dejavnemu razvijanju jezikovne zmožnosti. Vsak jezik nastaja v specifičnih zgodovinskih in političnih razmerah, ki jih mora vsaka jezikovna politika tudi upoštevati. Vsa določila o jeziku izvirajo iz izkušnje skupnosti, ki svoj jezik tudi na tak način razvija in bogati.

Jezik je osnovno izrazilo sporazumevanja med ljudmi, v tej svoji vlogi ima v vsaki jezikovni skupnosti mnogo različic, ki so se izoblikovale za uporabo ob različnih priložnostih. Poleg krajevnih narečij se je že v najstarejših časih razvijal, poleg jezika za vsakdanjo rabo, jezik, ki je skupnost povezoval in se je uporabljal za posebej izbrane priložnosti.

Z družbenim razvojem in sprva z zapisovanjem, pozneje tudi s tiskanjem besedil pa se je sčasoma razvilo tudi jezikovno načrtovanje s posebno jezikovno politiko, odvisno od zgodovinskega in političnega položaja skupnosti, ki je tak jezik za svoj razvoj potrebovala in ga tudi razvijala. Raba tega jezika je bila urejena tudi v pravnih dokumentih, načela tega urejanja so se z razvojem spreminjala in poglobljala. Veliko vlogo v jezikovnem delovanju so od nekdaj imele različne oblike stikov med jeziki in v tem okviru v posameznih obdobjih tudi raba različnih jezikov za posamezne vrste sporočil. Vpliv medjezikovnih stikov ob

prepletanju in posvajanju različnih kultur je v jezikih opazen na različnih ravneh, po tej poti se širi pomensko in s tem predstavno bogastvo posameznih jezikov, na drugi strani so opazna prizadevanja posameznih skupnosti po jezikovni samobitnosti in priznanju njihovega jezika kot enakopravnega drugim jezikom.

Zmožnost medsebojnega sporazumevanja je za člane skupnosti pomembnem dejavnik identitete, ki je povezan s skupno izkušnjo in drugimi dejavniki sobivanja, v skupnem zgodovinskem prostoru sestavlja zavest pripadnosti skupnosti. Jezik skupnosti ima v tem smislu predstavitveno, simbolno vlogo. Kultura na ravni jezikovnega sporazumevanja in v krepitvi razumevanja njegove simbolne vloge je v veliki meri odvisna od vedenja pripadnikov skupnosti o lastnem jeziku, od zmožnosti komunikacije v njem in od posameznikovega razumevanja lastnega deleža pri oblikovanju besedil in s tem razvijanju jezika. Med sredstvi za doseg tega cilja je tudi ureditev javnega sporazumevanja s splošnim zakonom o jeziku in z ustreznimi posebnimi določbami v področnih zakonih ter z njim povezana družbena skrb za uveljavitev pozornosti do jezikovne kulture v praksi.

Jezik, ki ga *Zakon o javni rabi slovenščine* obravnava kot uradni jezik in jezik javnega življenja v RS, se je za te naloge dolgo oblikoval v različnih zgodovinskih okoliščinah, v katerih je bil postopoma določen najprej njegov enakopravni status z drugimi jeziki večjezikovne Avstro-Ogrske, ob tem pa se je pripravljalo jezik in njegove govorce/nosilce za samostojno uradovanje in poučevanje v slovenskem jeziku. V drugem in tretjem obdobju teh prizadevanj se je slovenski uradni jezik nato razvijal v večjezikovni Jugoslaviji najprej kot eden od jezikov njenih t. i. treh konstitutivnih narodov, po drugi vojni pa v federativni ureditvi kot jezik republike Slovenije.

Med drugo svetovno vojno je bil slovenski jezik v velikem delu jezikovnega prostora skupaj s Slovenci obsojen na izgin. Na odnos do jezika, pa tudi na razvijanje jezikovne zmožnosti in kakovosti sporazumevanja, so delovali in še delujejo tudi vsakovrstni pritiski, s katerimi se je zlasti v večjezikovnih skupnostih skušalo slabiti narodno in jezikovno zavest posameznih članov manj številne

jezikovne skupnosti. Ti pritiski so danes zlasti opazni tam, kjer ima slovenski jezik status manjšinskega jezika, to je zunaj RS v slovenskem zamejstvu. V sodobnem svetu globalne informacijske povezanosti pa utegnejo vplivati posebne vrste jezikovni pritiski, ki bi lahko posameznika odvrnili od življenja v lastnem jeziku oziroma bi povzročili, da svoje jezikovne zmožnosti ne bi razvijal primerno rabi na lastnem strokovnem in širšem kulturnem področju.

Čeprav se je uradna raba in raba jezika v javnosti ustalila ob nešteti sporazumevanjskih vzorcih, zakon o jeziku rabi na nekaterih točkah utrjuje, ureja izbiro in jo zagotavlja, kar je kot informacija in opozorilo posebej pomembno v času, ko RS vstopa v novo večjezikovno skupnost narodov.

Slovenski jezik je z 11. členom Ustave določen za uradni jezik RS. S tem ustavnim členom je potrjen slovenskemu jeziku status, za katerega so si Slovenci prizadevali v kulturnem in političnem boju za priznanje obstoja in pravic svojega naroda in s katerim se je po osamosvojitvi Slovenija uvrstila med države z lastnim nacionalnim jezikom.

Slovenski jezik je jezik z vsemi lastnostmi za sodobno komunikacijsko vlogo razvitega jezika. Sestavine slovenskega jezika po izvoru niso vedno slovenske, so pa slovenskemu sistemu prilagojene.

5.3.1.2 CILJE, NAČELA IN POGLAVITNE REŠITVE PREDLOGA ZAKONA

Zakon o javni rabi slovenščine pojasnjuje, ureja in določa rabo slovenščine v javnem življenju RS.

Na posebej določenih območjih ima status uradnega jezika poleg slovenščine tudi jezik avtohtonih narodnih skupnosti. Določila o rabi tega jezika poleg slovenščine so podana v področnih zakonih in ustreznih odlokih.

V nacionalnem življenju ima slovenščina kot uradni jezik države in kot narodni jezik večine prebivalstva več pomembnih vlog. Na prvem mestu je to jezik uradnega in javnega sporazumevanja, z njim in v njem poteka organizacija javnega življenja, ob tem ima ta jezik v notranjem sporazumevanju in v sporazumevanju navzven obenem tudi vlogo prvega stebra nacionalne identitete. Pri tem pride zlasti v odprtem sporazumevanju tudi do stika z drugim jezikom; raba tujega jezika je dogovorna in jo predlog zakona ureja okvirno.

V slovenščini ustno in pisno uradujejo vse tri veje oblasti: zakonodajna, izvršilna in sodna. Slovenščina je uradni jezik javne uprave in z njo povezanih dejavnosti na državni, regionalni in krajevni ravni. Slovenščina predstavlja RS v mednarodnih odnosih. S 1. majem 2004 je postala eden izmed 20 uradnih jezikov Evropske unije, ki po novem povezuje 25 držav in ki šteje skoraj pol milijarde ljudi.

Slovenščina je uradni, poveljevalni in učni jezik slovenske vojske, je učni jezik v vsej vertikali izobraževanja od vrtca do univerze, je uradni in prvi delovni jezik znanosti, jezik govornih in pisnih medijev, jezik športa; v slovenščini poteka osnovna komunikacija na vseh javnih prireditvah. V poseben sklop javnih dejavnosti spadajo tudi tiste, za katere so značilne različne vrste in oblike jezikovnega sporazumevanja, med take štejemo zlasti zdravstvo in gospodarstvo. Tako v zdravstvu kakor v gospodarstvu poteka jezikovna komunikacija na različnih ravneh in v različnih položajih, v zdravstvu je slovenščina kot uradni jezik obvezna vsakokrat, ko gre za dejanje uradnega značaja in v komunikaciji z bolnikom (razen v posebnih primerih). Takšno načelno velja tudi v gospodarstvu. Zaradi odprtosti obeh področij prihaja do jezikovnega stika s tujimi jeziki in pogosto s tem povezanih jezikovnih posebnosti, pa tudi anomalij.

Uveljavitev vseh naštetih vlog, ki jih ima slovenski jezik v življenju RS, je odvisna od vseh nosilcev, od družbenih dejavnikov in od vsakega posameznega državljana, ki sooblikuje uradno oz. javno sporazumevanje. Pri uradnem jezikovnem sporazumevanju v slovenščini se ravna po vzorcih, ki so se razvili na njegovem področju. Kolikor novi vzorci ne izhajajo iz slovenskega izročila in se ravna po tujih vzorcih, je pri postopkih prevzemanja pomembna skrb za

posvajanje novih pojmov s prenosom v predstavní svet slovenšćine. Uporaba neprevedenih citatnih besed v slovenskem besedilu pomeni lahko oviranje v sporazumevanju ali zaradi oblikovne in s tem funkcijske nedodelanosti tudi pomensko nejasnost.

Posebno vprašanje uradnega jezika predstavljajo lastna imena. ZJRS zajema samo tretjo skupino lastnih imen, stvarna lastna imena, za osebna in zemljepisna lastna imena veljajo druga določila. Stvarna lastna imena kot imena podjetij so obravnavana v *Zakonu o gospodarskih družbah*, v katerem je določeno, da je samo poimenovanje firme prosto, dodatna pojasnila o dejavnosti pa so obvezno v slovenskem jeziku, a se doslej na to načelo ob registracijah po večini ni dovolj pazilo. Čeprav poimenovanja sama predstavljajo v jeziku posebno skupino in večjega vpliva na naravo jezika nimajo, ima opisana vrsta poimenovanj po tujih vzorcih in včasih tudi jezikovno neartikulirano citiranje (na primer *International* za imenom) poseben psihološki in simbolni učinek na stranke, obenem pa se ob deloma neurejenem področju vzbujata vtis, da se slovenski jezik umika zaradi pritiskov globalizacije. Po naših veljavnih zakonih, bi morala biti pojasnila ob imenu firme z opisom dejavnosti v slovenšćini, a je ta del kot neke vrste logotip v posebnem poslovnem jeziku po večini posnet in nepreveden. ZJRS naj bi sprožil načrtno urejanje te vrste poimenovanj še pred registracijo, za dodatna pojasnila o dejavnosti namreć že zdaj velja, da morajo biti v slovenšćini.

Ustavno določilo o slovenšćini kot uradnem jeziku v RS je v dosedanji zakonodaji nadrobneje razloženo v velikem številu zakonov s področij, kjer je predvidena javna komunikacija. Splošna ocena ravni jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike na Slovenskem z raziskovanjem jezika in kodifikacijo jezikovne norme v jezikovnih priročnikih, kakor so pravopis, slovarji, tudi slovnica in v novejšem času besediloslovje; področja, ki so tudi zaradi narave trajna naloga stroke.

Kljub temu da v Sloveniji za razmah jezika v zgodovini še ni bilo tako dobrih pogojev, kakor so po osamosvojitvi, prihaja pri udejanjanju jezikovne ravni do t. i. jezikovnega primanjkljaja, ki se kaže v dveh smereh. Načelni primanjkljaj jezikovne zmožnosti pogosto spremlja omalovaževanje jezika nasploh in nejasen odnos do slovenskega jezika kot jezika manj številne skupnosti. To je mogoće

zaradi tega, ker se prav vprašanjem izrazne ravni na splošno posveča premalo pozornosti, čeprav se prav v jezikovnem izrazu navadno zrcali tudi strokovni primanjkljaj.

Zakon o javni rabi slovenščine ima zaradi takih pojavov v odnosu do jezika in pogosto opuščene pozornosti jeziku javnega sporočanja svoj smisel prav v tem, da s splošnimi načeli in s strnjeno obravnavo določil za glavna področja javnega življenja v RS oživi in razvije potrebno pozornost javnosti na obliko in prek nje tudi na vsebino in način javnega sporazumevanja. Le z načrtnim in stvarnim prizadevanjem vseh dejavnikov skupnosti in vsakega posameznika bo mogoče izpolniti vodilo, ki ga vsebuje tudi *Nacionalni program o kulturi*, namreč razvijati visoko kulturno raven javnega sporazumevanja. Tudi izpolnjevanje določil zakona bo pomagalo, da se bo pozornost javnosti usmerila k resničnim jezikovnim vprašanjem.

5.3.1.3 OCENO FINANČNIH POSLEDIC PREDLOGA ZAKONA ZA DRŽAVNI PRORAČUN IN DRUGA JAVNA FINANČNA SREDSTVA

Finančne posledice zakona ostajajo v dosedanjih okvirih izdatkov za službo Urada za slovenski jezik, ki se sicer prestavi v okvir Ministrstva za kulturo, in v dosedanjih okvirih izdatkov Ministrstva za šolstvo, znanost in šport za raziskovanje slovenščine in poučevanje slovenščine. Zato zakon neposredno ne povečuje izdatkov iz državnega proračuna. Določene dodatne finančne posledice za državni proračun bi lahko imel 30. člen predloga zakona, saj predlaga sprejem nacionalnega programa za aktivno jezikovno politiko, vendar je to odvisno od vsebinskih nalog predloga, o čemer bosta odločala v rednih postopkih Vlada RS in Državni zbor RS.

5.3.1.4 PRIKAZ UREDITVE V DRUGIH PRAVNIH SISTEMIH IN PRILAGOJENOSTI PREDLAGANE UREDITVE PRAVU EVROPSKE UNIJE

Prikaz ureditve v drugih pravnih sistemih mora vsebovati prikaz ureditve v najmanj treh pravnih sistemih držav članic Evropske unije. *Predlog zakona o javni rabi slovenščine* zadostuje tudi tej postavki. Navaja namreč jezikovno zakonodajo v 4 državah članicah Evropske unije. Obravnavane države so: Finska, Francija, Italija in Švedska.

5.3.1.5 DRUGE POSLEDICE, KI JIH BO IMEL SPREJEM ZAKONA

Predlog zakona ne bo povzročil drugih posledic.

Če predlog zakona ne vsebuje zahtevanih in zgoraj navedenih vsebin iz 1. odst. 115. člena PoDZ, predsednik DZ pozove predlagatelja, da predlog zakona dopolni. Če predlagatelj najkasneje v 15 dneh po pozivu predsednika DZ, predloga zakona ne dopolni, se šteje, da predlog zakona ni bil vložen (čl. 115/3).

5.3.2 BESEDILO ČLENOV

Besedilo *Predloga zakona o javni rabi slovenščine* je po členih takole razdeljeno:

1. SPLOŠNE DOLOČBE od člena 1 do 4,
2. TEMELJNA PRAVILA IN OBVEZNOSTI PRI JAVNI RABI SLOVENŠČINE od čl. 5 do 27,
3. NALOGE IN ODGOVORNOSTI DRŽAVNIH ORGANOV čl. 28 do 33,
4. KAZENSKÉ DOLOČBE čl. 34,
5. PREHODNE DOLOČBE čl. 35 – 41,
6. KONČNA DOLOČBA čl. 42.

5.3.3 OBRAZLOŽITEV

V obrazložitvi se pojasni vsebina in namen posameznih členov predloga zakona ter posledice in medsebojne povezave v njih vsebovanih rešitev (čl. 115/ 7).

Predsednik državnega zbora posreduje predlog zakona vsem poslancem takoj po vložitvi. S tem se začne zakonodajni postopek. Predlog zakona predsednik DZ pošlje tudi vladi, če ta ni predlagateljica zakona. Predlog zakona se objavi v glasilu državnega zbora (čl. 116 PoDZ).

Predlog zakona o javni rabi slovenščine je predlagala skupina poslancev vseh 8 strank, ki so v obdobju 2000 – 2004 imele mandat v parlamentu, objavljen pa je bil v Poročevalcu št. 13, dne 13. 2. 2004, 27–44.

6 PRVA OBRAVNAVA PREDLOGA ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE V DZ

Prva obravnava predloga zakona se, razen v primeru iz 122. člena poslovnika DZ, opravi s posredovanjem predloga zakona poslancem. (čl. 121 PoDZ).

Prva obravnava *Predloga zakona o javni rabi slovenščine* je bila uvrščena na 4. točko dnevnega reda 36. redne seje DZ, ki je bila dne, 18. 5. 2004. Seji je predsedoval Valentin Pohorec (DeSUS), ki je najprej pojasnil, da je predlog v obravnavo zboru predložila skupina poslancev in še, da je v zvezi s tem predlogom zakona skupina 10 poslancev, s prvopodpisanim Rudolfom Mogetom, zahtevala, da DZ opravi splošno razpravo. Najmanj deset poslancev lahko namreč v 15 dneh po posredovanju predloga zakona poslancem zahteva, da Državni zbor opravi razpravo o razlogih, ki zahtevajo sprejem zakona ter o načelih, ciljih in poglavitnih rešitvah predloga zakona (splošna razprava). (čl.122/1 PoDZ).

K besedi je bila najprej povabljen prvopodpisana poslanka, mag. Majda Potrata, ki je v imenu predlagateljev na kratko predstavila pot zakonskega predloga od

osnutka besedila pa vse do predelane variante, kakršna se je zdaj znašla na poslanskih klopeh. Nakazala je, zakaj se ji kot »prvi« predlagateljici zdi potrebno tak zakon sprejeti (govorila je o nalogah jezikovne politike ter ciljnih zakona) ter poudarila temeljno dilemo, s katero so se predlagatelji vseskozi srečevali in se je bolj ali manj uspešno otepali, in ki predlog spremlja že od vsega začetka; gre namreč za razlike v pogledih na koncept zakona, pri čemer so eni poudarjali ogroženost slovenščine, drugi pa v zakonu vidijo kvečjemu nove priložnosti za razvoj, ki se slovenščini ponujajo v prihodnosti.

6.1 STALIŠČA POSLANSKIH SKUPIN

2. odstavek 125. člena poslovnika pravi: *»Če se o predlogu zakona ni opravila splošna razprava (a o predlogu ZJRS, kot bomo videli v nadaljevanju, se je, op. M. S.) lahko predstavniki poslanskih skupin na seji DZ obrazložijo stališče poslanske skupine do predloga zakona, če o tem obvestijo predsednika DZ najkasneje dan pred pričetkom seje do 12. ure. Predstavitev stališča lahko traja največ pet minut.«* Predstavnici predlagateljev Majdi Potrata so tako na govorniškem odru drug za drugim sledili predstavniki poslanskih skupin, ki so se v imenu svoje poslanske skupine opredelili do predloga zakona.

➤ Poslanec Vojko Čeligoj je predstavil stališče poslanske skupine DeSUS:

»Slovenščina je bistveni in temeljni razlog za obstoj slovenske države. Brez nje bi bila naša državna samostojnost nesmiselna. Slovensko državo smo izbojevali prav zato, da zaščitimo in razvijamo našo individualnost, ki jo bistveno zaznamuje slovenski jezik. Res je, da je slovenščina danes vsestransko razvit moderni jezik, ki prvič v zgodovini obvladuje tudi vse govorne položaje vseh različnih družbenih dejavnosti, pa je bil za to potreben dolgotrajen boj pred kakimi 150 leti; npr. za pravico do rabe slovenščine v šolah in uradih, za uveljavitev slovenščine v vojski pa še pred nekaj leti in desetletji«. Prepričan je torej, da »ni res, da tako vsestransko razvita in uveljavljena slovenščina danes ni v ničemer ogrožena. /.../ Slovenščina je res vzdržala tisočletni pritisk sosednjih jezikov, a vzdržala je v okoliščinah, ki v ničemer niso primerljive z današnjimi in jutrišnjimi.«

V nadaljevanju je pojasnil svoje osebno stališče, zakaj se mu zdi, da je slovenščina ogrožena: *»Slovenščina ni majhen jezik, saj je po izrazni moči povsem primerljiva z velikimi evropskimi jeziki, je pa jezik, ki ga govori le majhno število govorcev. /.../ Vseeno pa se prav zaradi majhnega števila govorcev in samo zaradi tega težko zoperstavlja italijanščini, nemščini in angleščini. Rekli bi lahko, da je majhna njena kritična masa, ki jo še nevarno zmanjšujejo vse prej kot ugodna demografska gibanja. Ta majhna slovenska jezikovna skupnost pa je ogrožena toliko bolj, ker ni postavljena v kakšno evropsko zakotje, marveč v eno najbolj frekventnih in zato kar se da izpostavljenih evropskih križpotij. /.../ Pri vsem tem pa je verjetno res, da je usoda slovenščine in s tem slovenstva predvsem v naših rokah. Prej in bolj kot tujci jo ogrožamo mi sami, s svojo ponigliavostjo in šibko ali celo nikakršno samozavestjo.«*

Na koncu je izrazil še močno podporo predlaganemu zakonu: *»Slovenci vsepovsod zanemarjamo materinščino. Tako tudi v javni rabi, ki je domačinom in tujcem najbolj očitna. In prav tu, v tem segmentu jo je mogoče in jo je treba nemudoma zakonsko zaščititi. Pravočasen sprejem predlaganega zakona, se pravi zdaj, ko smo prestopili prag Evropske zveze, bo pomenil ključno zgodovinsko, nemara celo usodno politično dejanje.«*

➤ Mag. Andrej Vizjak je predstavil stališče poslanske skupine SDS:

Naprej ugotavlja, da je »v težnji po zblíževanju, po povezovanju različnih držav Evrope in sveta ter seveda tudi zaradi tega po širši uporabi nekih jezikov, ki so splošno uporabljani – t. i. svetovnih jezikov, neka dolgoročna težava z nacionalnimi jeziki, ne samo v Sloveniji, tudi drugje, zato so seveda države pristopile k ustreznemu tretmaju svojega maternega jezika, da bi mu zagotovile prvo mesto med svojimi ljudmi.«

Prepričan je, da je zakonski predlog, ki so ga v SDS sopolpisali, dobra osnova za ureditev tega vprašanja. *»Prav je, da je ta zakonski predlog izzval tudi celo kopico polemik v strokovnih krogih, predvsem v določenih interesnih krogih.«* Podobno misli, da je ta zakon dober okvir in podlaga za ukrepe pospeševanja razvoja in rabe slovenščine in je nujen, ker je tudi nujna zaščita našega jezika kot jezika, ki

ga govori približno 2 milijona prebivalcev na tem svetu. *»Globalizacija in nenazadnje tudi naša majhnost sta ključni razlog, da je tukaj treba nekaj storiti.«* Vizjak je kot zelo pomemben izpostavil 4. člen, ki govori o jezikovni politiki in na nek način tlakuje prihodnost in s tem tudi razvoj in obstoj slovenščine v naši državi.

Na koncu pa upa, da bo ta zakon doživel podporo pri prvi obravnavi, saj je, po njegovem, zakon nacionalno pomemben. Napovedal je, da bodo v SDS podprli sklep, da je zakon primerna podlaga za nadaljnjo obravnavo in s tem odprli iskanje odgovorov na nekatere ključne dileme.

➤ Samo Bevk je predstavil stališče poslanske skupine ZLSD:

»Slovenski jezik oziroma slovenščina je z 11. členom naše ustave določen kot uradni jezik v Republiki Sloveniji. Slovenščina je torej ustavna kategorija, poleg tega pa položaj slovenskega jezika urejajo tudi številni drugi zakoni. Zato se vsaj od leta 1996, ko se pojavi prvi predlog zakona o slovenskem jeziku, v strokovni kot tudi siceršnji javnosti, postavlja vprašanje, ali je tak zakon potreben ali ne. Glede na moje poznavanje problematike lahko rečem, da so prevladali strokovni argumenti, ki govorijo v prid Zakonu o javni rabi slovenščine. Toda kljub temu je prav, da se zakonu posvetimo v polni meri, brez kakršnekoli bližnjice, zato sem bil tudi eden izmed predlagateljev splošne razprave. /.../ Raba in razvoj sl. jezika sta v nacionalnem programu za kulturo podana kot prva splošna prioriteta kulturne politike. To je utemeljeno tako z vidika zgodovine in prihodnosti slovenščine, saj je skrb za nacionalni jezik prva naloga vsake države.«

Po njegovem mnenju je vstop Slovenije v EU, v kateri je slovenski jezik že postal eden izmed uradnih jezikov, dodaten argument v prid sprejetju tega zakona. Ob sprva zelo naklonjenemu odnosu do predloga zakona pa so ga presenetile izjave nekaterih pomembnih gospodarstvenikov ter številni novinarski prispevki, ki so bili v marsičem enostranski, saj so zakonu očitali retroaktivnost. *»Zaradi določb v zakonu bi se, sodeč po prispevkih v medijih, takšno pa je bilo tudi v javnosti ustvarjeno mnenje, morala največja slovenska naftna družba Petrol preimenovati v Gorivo. Naj ob tem povem, da svojih 7 delnic Petrola ne bom nikdar zamenjal*

za 7 delnic Goriva. Uveljavljene blagovne znamke in imena podjetij so že postala del jezikovne prakse in so sestavni del javne rabe slovenskega jezika.«

»V poslanski skupini Združene liste bomo skrbno proučili vse pripombe, vključno s pomisleki GZS in drugih gospodarskih subjektov, ter do druge obravnave skupaj z ostalimi predlagatelji zakona pripravili dopolnila, s katerimi bomo lahko razrešili večino dilem, ki so se pojavile v prvi obravnavi predloga zakona. Poslanska skupina bo Predlog zakona o javni rabi slovenščine podprla.«

➤ Ana Marija Tisovic je predstavila stališče poslanske skupine NSi:

»V naši poslanski skupini smo prepričani, da je zakon potreben in da je že skrajni čas, da je prišel na poslanske klopi«. Za našo dolžnost šteje, da naš jezik, našo kulturno dediščino, pa tudi našo prepoznavnost zakonsko zaščitimo in jim omogočimo nadaljnji razvoj. »Samo ustavna določba o slovenščini kot uradnem jeziku je presplošna, določbe nekaterih področnih zakonov pa nepopolne in nepregledne.«

NSi podpira predlog zakona – veseli so, da gre predlog skozi parlamentarno proceduro s splošno razpravo: *»z njo bomo tako prišli do predlogov, ki bodo zakon izboljšali in ga dorekli. V naši poslanski skupini se zavzemamo tudi, da bo slovenščina državni jezik, uradna jezika v RS sta poleg slovenščine tudi madžarščina in italijanščina.«*

Pri reorganizaciji vladnih služb leta 2003, ko je vlada izvajala t. i. varčevalne ukrepe, je bilo veliko vladnih uradov ukinjenih, med njimi tudi Urad za slovenski jezik (ki je bil ustanovljen na pobudo dr. Janeza Dularja), njegovo delovanje pa preneseno v pristojnost Ministrstva za kulturo. Po njenem mnenju se je s tem uradovo delovanje zožilo na eno izmed resorskih nalog: *»V 29. členu (Predloga ZJRS, op. M. S.) je sicer predvideno vladno koordinacijsko telo, vendar se sprašujemo, ali bo dovolj učinkovito tako na načelni kot tudi na operativni ravni? »Med najpomembnejšimi dejavniki odpiranja slovenščine je predvsem kapitalska logika. Ta se bo z vstopom v EU po načelu prostega pretoka kapitala še stopnjevala in pritiskala na že tako šibko jezikovno samozavest Slovencev.«*

»NSi bo predlog zakona podprla, ker meni, da je dobra podlaga za sprejetje Zakona o javni rabi slovenščine.«

➤ Janez Podobnik je predstavil stališče poslanske skupine SLS:

»V poslanski skupini SLS ocenjujemo, da je potrebno rabo slovenskega jezika v javnem življenju sistemsko in to zakonsko urediti. Smiselno je, da se ta tematika strne in uredi v enem samem zakonu. Eden od ključnih argumentov za sprejem zakona pa je, da se bo z zakonom država zavezala, da bo aktivno sodelovala pri razvoju slovenskega jezika.«

»Predlagatelji smo želeli opozoriti tudi na omalovažujoč in včasih kar mačehovski odnos do slovenskega jezika. V času globalne informacijske povezanosti ter vedno večjega vpliva le-te na vsakodnevno rabo sl. jezika, je toliko bolj pomembno, da ustrezno poskrbimo za ohranitev in rabo sl. jezika. V naši poslanski skupini ocenjujem, da je zato sprejem predloga zakona korak v pravo smer. V SLS tudi podpiramo določbo predloga zakona, ki predvideva sprejem nacionalnega programa za jezikovno politiko.« Tovrsten dokument je po njihovi oceni potreben predvsem z vidika dodeljevanja nalog in spremljanja stanja ter napredka pri uresničevanju spodbujevalnih ukrepov jezikovne politike.

Predstavnik SLS pa je zaključil z naslednjimi besedami: *»Slovenski jezik s svojo specifično dvojino je lep in nanj smo lahko upravičeno ponosni. Mislimo, da je čas, da se začnemo tako tudi obnašati - SLS bo predlog zakona podprla.«*

➤ Tone Partljič je predstavil stališče poslanske skupine LDS:

Partljič se je pri predstavitvi stališča stranke, kateri pripada, kot se je sam izrazil, počutil nekoliko v nelagodnem položaju, ker ni mogel z mnenjem LDS nastopiti enovito, kot so to lahko storili govorniki pred njim. Povedal je, da so znotraj stranke mnenja izrazito različna, zakon jih je razdelil na 2 pola. Eni so mu *»izražali simpatijo do slovenščine, eni so mi pa kljub temu povedali, da bodo zakon razsuli, ali pa, da bodo glasovali proti.«* Te razlike po njegovem izvirajo iz

tega, da niso v celoti jasne konsekvence tega zakona, pa tudi iz diskusije o tistih členih, ki govorijo o pravnih osebah zasebnega prava oziroma gospodarskih družbah in še o čem.

Poudaril je, da so se v LDS kljub različnim pogledom na ta zakon vseeno dogovorili za nekatere osnovne stvari, *»en skujen konsenz naše poslanske skupine.«* Strinjajo se namreč, da bi bilo prav, *»da damo Slovenci prednost slovenskemu jeziku pred denarjem. Ko bomo govorili o konsekvencah, upam, da bomo dali prednost sl. jeziku pred kapitalom.«* In še, *»da bomo dajali prednost slovenščini pred ostalimi jeziki EU vsaj doma.«* V LDS so tudi proti jezikovni globalizaciji.

➤ Sašo Peče je predstavil stališče poslanske skupine SNS:

Poudaril je, da so v poslanski skupini glede tega zakona v stranki enotni. *»Premalo je, da jezik samo ohranjamo, morali bi ga predvsem razvijati.«* Boji pa se, *»da bo to, da nam Evropa priznava slovenščino kot enega izmed uradnih jezikov EU, postalo zgolj neke vrste administrativno dejstvo oz. administrativni zapis.«* S tem je hotel povedati, da je *»razvoj, ohranitev in nadaljnja raba sl. jezika odvisna predvsem od nas, torej Slovencev samih. Ali bomo svoj jezik spoštovali ali ga ne bomo. Premalo je, da ga spoštujemo zgolj v okviru države; če bomo hoteli k njegovi uveljavitvi tudi na mednarodnem področju nekaj storiti, ga bomo morali uporabljati povsod in kadarkoli. Zaradi tega in pa zaradi ljubezni do slovenskega jezika, bomo v SNS predlog zakona podprli.«*

V SNS pa bi radi tudi, da bi ta zakon bil čim boljši, zato je Peče izpostavil nekaj členov, za katere v skupini ocenjujejo, *»da bi jih bilo možno malenkostno izboljšati.«* Po njihovem mnenju bi bilo smiselno nadgraditi:

3. člen, za katerega ocenjujejo, da bi bilo smiselno posebne predpise določiti oziroma jih opredeliti. To so posebni predpisi, v katerih je določena javna raba italijanskega oz. madžarskega jezika.

Pomanjkljivost vidijo v 11. členu pri pogoju za dostop do javnih sredstev, in sicer v opazki *»javnopravne osebe lahko izdajajo ali podaljšujejo koncesije.«* Bojijo se, da bi tovrstna dikcija 11. člena bila v nasprotju z zakonom, ki ga Vlada RS pripravlja že kar nekaj let oz. desetletje – to je krovnim zakonom o koncesijah.

19. člen odpira znano dilemo o poimenovanju pravnih oseb zasebnega prava. V SNS izpostavljajo to dilemo glede na to, da so šele na 1. obravnavi in da je časa za sprejem kvalitetetnega zakona še dosti. *»Radi bi, da se vlada konkretnje opredeli do te izpostavljene dileme.«*

Za 21. člen pa ocenjujejo, da je preohlapen. Gre za določbo, da mnenje o skladnosti imena iz 19. člena (gre za poimenovanje podjetij) v spornem primeru izda minister za kulturo.

Peče je za zaključek še povedal: *»Pričakovati, da bo samo ta zakon tudi v resnici zasledoval vse cilje, ki so navedeni, bi bilo nerealno. Po naši oceni je zakon sicer dobra osnova, na nas vseh Slovencev pa je, da ta jezik ohranimo tudi za vse tiste, ki bodo še mnogo let prihajali za nami. Iskreno upam, da bodo prišli za nami ljudje, ki bodo s ponosom rekli, da so Slovenci.«*

➤ Marko Diaci je predstavil stališče poslanske skupine SMS:

Po njihovem mnenju ta zakon sodi med tiste zakone, ki bodo pripomogli k ohranjanju identitete slovenskega naroda, zato menijo, da je potreben. *»Ne gre za to, da slovenščina ne bi zmogla izrazov na vseh področjih življenja in strok. Gre za to, da s takim zakonom ohranimo in zaščitimo izrazno moč slovenščine, dokler je popolnoma ne prekrije izrazna moč velikih evropskih oz. svetovnih jezikov. Gre za to, da nas zakon nenehno opozarja na to, da ne prenehamo uporabljati in razvijati slovenščine na vseh stopnjah in zvrsteh. Upam tudi, da bo ta zakon usmeril uporabnike slovenščine znotraj strok k dovolj samokritičnemu razmišljanju o možnostih slovenjenja strokovnih izrazov.«*

Diaci kot poslanec in državljani Slovenije podpira predlog zakona, a meni, da je treba v njem še marsikaj domisliti. Predlaga, da naj se nadzor nad spoštovanjem tega zakona ne vrši samo v podjetjih, medijih in izobraževalnih ustanovah, temveč naj eksplicitno vključuje vso javno upravo, saj je količina dokumentov velika.

»Začnimo najprej vsak pri sebi, kot poslanci slovenskega ljudstva dajmo zgled, da ne bodo v organih za nadzor nad izvajanjem tega zakona imeli težav najprej z nami.«

»Bodimo realni. Sam zakon ne bo neposredno spremenil stvari, če se ne bodo spoštovala njegova določila, še posebej pri tem dokaj visoke kazni.«

In še zaključna misel: *»Če v sebi ne bomo prebudili tiste jezikovne zavesti, ki so jo premogli naši predniki v avstrijski monarhiji in različnih oblikah jugoslovanske federacije, potem nam bo ta jezikovni samomor uspel z zakonom, ali brez njega.«*

6.2 SPLOŠNA RAZPRAVA

Predstavitvam poslanskih skupin je sledila splošna razprava poslank in poslancev. Prva se je za razpravo prijavila **Cveta Zalokar Oražem** iz LDS, njen govor pa je bil do predloga zakona precej kritičen. Ona namreč meni, da so predlagatelji zakona sledili represivnemu modelu urejanja jezikovne politike, *»ki obenem izhaja iz dejstva in bojazni, da je slovenščina ogrožena, da ji grozi potujčenje, morda celo izumrtje.«* Povedala je, da resnične ogroženosti, tako v zgodovinskem kontekstu kot tudi upoštevajoč razvoj znanosti, tehnologije, informacijskih ved, vse do svetovnih globalizacijskih procesov, ni tako lahko ugotoviti, kot to izhaja iz predloga zakona. To ugotovitev argumentira s tem, *»da se slovenščine še nikoli ni učilo toliko tujcev kot v zadnjem času in nikoli v zgodovini ni bila slišana iz ust tolikih eminentnih ljudi, funkcionarjev in tujih državljanov.«* Predlogu očita, da analiza problema o resnični ogroženosti slovenščine, žal ni bila narejena, zato so tudi ukrepi, ki so načrtovani po zakonu nedomišljeni in neučinkoviti. Od 45 členov jih je zanjo 11 izrazito represivnih, kazenskih in omejujočih. Vsebina vseh ostalih pa je zanjo veliko razočaranje zato, *»ker predlagatelji niso uspeli, hoteli ali želeli sodelovati z drugimi strokami in pri pripravi zakona upoštevati tudi njihovih mnenj, opozoril in predlogov. Slovenščine ne bodo ohranili in zaščitili le jezikovni strokovnjaki, kot je tudi niso v preteklosti, pač pa je to stvar našega splošnega odnosa do jezika, našega zavedanja in samozavesti, iskanja poti, dogovarjanja in metod, ki bi morale biti blizu sodobnim procesom in še posebej mladi generaciji.«*

In prav v tem smislu, je prepričana, da je zakon popolnoma ponesrečen, celo škodljiv in zastavljen na zastarelih in preživelih konceptih. Ocenjuje še, da ne potrebujemo posebnega in samostojnega zakona, ki površno in počez ureja status slovenskega jezika na vseh področjih, ki so se jih pripravljavci spomnili; skrb za jezik in določanje zahtev je potrebno vgraditi v posamezne zakone na različnih področjih.

V zvezi 19., 20., in 21. členom vidi vrsto vprašanj in nejasnosti. Predlogu očita, da posega v firmsko, registrsko, tržno pravo in pravo intelektualne lastnine, kar že mnogo celoviteje ureja *Zakon o gospodarskih družbah* ter drugi zakoni s teh področij. Nesprejemljiv se ji zdi tudi predlog 2. odstavka 36. člena, ki nalaga, da se morajo firme z neslovenskim imenom v roku dveh let preimenovati.

Pričakuje odgovor na vprašanja; na čigav predlog bo minister za kulturo podal mnenje o skladnosti imena s slovenščino in v kakšnem postopku, ali bo mogoča pritožba in kakšna je vezanost sodnega registra na to mnenje, kaj sploh je ime v slovenščini, kaj je s fantazijskimi imeni in imeni mrtvih jezikov. Tu ni zadoščeno načelu pravne varnosti in nedvoumnosti, ki so ju kot zakonodajalci dolžni zagotoviti. Od predlagateljev nadalje pričakuje odgovor, ali bo glede na določila 24. člena prek kabelske TV še mogoče spremljati neposredno tujejezične radijske in TV-programe, če ti ne bodo prevedeni v slovenščino?

Drugi je razpravljajal **Roberto Battelli**, poslanec italijanske narodne skupnosti:

Povedal je, da je njegova predhodnica povedala »*nekaj pametnih stvari*« in da sopodpiše vse, kar je povedala. 3. člen tega predloga zakona se mu zdi »*popolna katastrofa*,« ker predpisi niso opredeljeni. Odločno je zatrdil, da predloga ne bo podprl iz razloga, »*ker so posledice njegovega izvajanja absolutno nepredvidljive v negativnem smislu.*« Sam namreč že od leta 1993 zahteva, da se izda zakon o uporabi italijanščine in madžarščine kot uradnih jezikov, poleg slovenščine seveda, na narodnostno mešanih območjih, pa takega zakona še vedno nimamo. Seveda nima nič proti slovenščini, povedal je le svoje mnenje.

Naslednji razpravljalec je bil **Jožef Jerovšek** (SDS), ki je med drugim povedal, da se je v zadnjih 50 letih premalo gradilo in delalo na slovenski identiteti, če bi temu ne bilo tako, bi, po njegovem, ta zakon vsekakor ne bil potreben. »*Realno*

obstajajo strahovi, da bi se slovenščina utopila v drugih jezikih oziroma, da bi se tujejezični vplivi tako razbohotili, da bi postala slovenščina ogrožena, vendar je problem v tem, da Slovenci še do danes nimamo primernega odnosa do izgradnje nacionalne identitete, do nacionalnega ponosa in patriotizma. Slovenski jezik se je v preteklih stoletjih ohranjal na podeželju zaradi slovenskega kmeta. A ta slovenski kmet danes ne more več zagotavljati potrebnega bazena, ki bi bil garancija za bodočnost, ker se je ta sloj zelo zmanjšal.« Meni torej, da gre pri tem zakonu za zavest o slovenski identiteti, ki je »strašno opešala.« Zakon bo dobra zakonska osnova »da bomo tiste, ki se izogibajo slovenski besedi, prisilili v to, da bodo imeli do sl. jezika primeren odnos.«

Jerica Mrzel (ZLSD) meni, da je v jeziku spravljen značaj, karakter in misel naroda. Prepričana je, da je zakon dober in da je razmislek o njem resen. *»Ta odločitev je za nas vse zelo, zelo pomembna in morda se niti ne zavedamo, kako zelo odločujoča.«*

Janez Drobnič (NSi) je povedal, da je naša obveznost jezik še naprej razvijati in ne samo ohraniti, da se nam ne bo zgodilo, kakor se je Ircem, ki so svoj jezik imeli, pa so ga izgubili. Po njegovem obstajajo grožnje, da bi slovenski jezik lahko izgubili in še: *»Pri kateremkoli zakonu, pri kateremkoli postopku je treba imeti izostren občutek, da se ne bomo uklanjali kapitalu kar tako. To je in mora biti sporočilo!«*

Jožeta Avšiča (LDS) je skrbelo, da če bi tako napisan zakon sprejeli, njegovo izvajanje. O mnogih zadevah bodo odločali birokrati, ki pa si bodo nekatera zakonska določila tolmačili po svoje, kar pa si on težko zamišlja. Za njega bi bilo najbolj enostavno, če bi zakon vseboval samo 1., 2., 4., in 30. člen. *»Če bo ta zakon dal podlago za sprejem nacionalnega programa o rabi, razvoju in uveljavljanju slovenščine, potem bo ta nacionalni program lahko tisti temelj, ki bo poskrbel za to, da bi bili cilji zakona doseženi. Sam zakon je ali preozek ali pa preširok. V 30., 32. členih tako številna področja samo omeniti, kako se je potrebno obnašati, mislim, da je premalo. Potrebno bi bilo veliko več pojasnjevalnih členov, kako se bo slovenščina uporabljala v javni rabi, kako bo z odnosom do tujk, ki so na nek način že udomačene.«* Od predlagateljev je

pričakoval, da bodo razpravi zelo pozorno prisluhnili in da bodo vse upravičene pripombe znali upoštevati pri končnem oblikovanju zakona za drugo obravnavo.

Miran Potrč (ZLSD) je pripravo zakonskega besedila označil za dolgotrajen in mukotrpen postopek. Smisel zakona vidi v skupni skrbi in odgovornosti vseh dejavnikov v družbi in državi za javno rabo slovenščine. *»Ne gre le za državo in njene organe, ne gre le za javne institucije in javne zavode in podjetja, šolstvo, kulturo, ne gre samo za medije, gre tudi za gospodarstvo in za vsakega posameznika in njegovo moralno odgovornost in skrb za rabo in uporabo in razvoj slovenskega jezika.«*

Povedal je še, da je slovenščina sedaj v samostojni državi, ob ustavnih garancijah in ob mnogih zakonih, ki jih imamo, formalno bolj uveljavljena in bolj varovana kot kadarkoli prej. V času globalizacije pa se mu vendarle zdi ogrožena, ne v formalnem smislu, pač pa v smislu manjšega pomena, ki ga zaradi praktičnih razlogov, da bi se sporazumeli, doma ali pa v tujini, preradi pozabljamo.

Ivan Mamić (SLS) je povedal, da bi govoril isto, kar so povedali že kolegi pred njim, če bi bil prvi na vrsti. Dodal je le še, da mu gredo na živce tujke, ki jih tudi v DZ vsakodnevno posluša.

Blaž Kavčič (LDS): *»Če bi bilo v moji moči, bi botrom tega zakona izrekel ukor!«* Želi si namreč, da bi tudi predlagatelji spoznali, *»da je zatiranje slovenskega gospodarstva posledično tudi ogrožanje interesov Slovenstva.«* S temi besedami je želel poudariti, da je povsem nesprejemljivo vsakršno poseganje v odločitve gospodarskih subjektov glede njihovega poimenovanja, glede oblikovanja imen proizvodov in storitev, glede poimenovanja sloganov in kampanj. *»Naj slavistična stroka raje poskrbi za funkcionalno pismenost Slovencev!«* Napadov na sl. jezik je veliko in prihajajo iz različnih smeri. Osebno se mu zdi, da so posegi v posamezne zakone lahko veliko bolj učinkoviti kot velik jezikovni zakon. *»Podobnega drakonskega zakona seveda ne zasledimo v nobeni tuji praksi. Osebno menim, da predlog zakona ni primeren za nadaljnjo obravnavo, bil bi škodljiv, saj so predlagane rešitve preveč restriktivne.«* Tak predlog je po njegovem nekonsistenten tako z vsebinskega kot s tehničnega vidika

in bi pomenil grob poseg v podjetniško svobodo in odraža ne dovolj pretehtano razmišljanje o vseh potencialnih posledicah delovanja tega zakona.

Zoran Gračner (LDS) je menil, da je slovenščina pri nas zelo trdno zasidrana, tako da ni ogrožena – *»tako spoštovana, močna in priznana, kot je sedaj, ni bila nikoli, zato menim, da ima zakon bolj simbolni kot pa uporabni pomen.«* Probleme v zakonu vidi pri poimenovanju pravnih oseb zasebnega prava (19. člen), pri mnenju o skladnosti imena, ki naj bi ga izdal minister za kulturo (21. člen), saj meni da minister za kulturo zagotovo ne more odločati o imenih gospodarskih družb, ter pri slovenjenju tujejezičnih TV in radijskih programov (24. člen). Po drugi strani podpira javno rabo slovenščine, čeprav je prepričan, da ni ogrožena: *»Ogrožena je toliko, kolikor jo bomo sami ogrozili.«* Meni, da s takim zakonom jezikoslovci ne bodo rešili problema uporabe slovenščine. Bolje bi bilo, da bi vsak zakon, ki bi ga v DZ sprejeli, govoril tudi o tem, kaj naj bo s slovenščino v povezavi s tem področjem. Napovedal je še, da v takšni obliki zakona v nadaljevanju ne bo podprl.

Majda Širca (LDS) je poudarila, da je v slovenski zakonodaji dovolj zakonov, ki na nek način dovolj korektno in dovolj natančno obravnavajo uporabo sl. jezika. *»Ne samo zaradi tega, ker se je v zadnjem času skoraj vsak zakon, ki se je dotikal vprašanja prostega pretoka storitev in blaga, dotaknil tudi vprašanja uporabe sl. jezika; od nacionalnega programa za kulturo, zakona o delovnih razmerjih in medijskega zakona, do številnih zakonov na področju zdravstva. Slovenski jezik je torej razmeroma dobro zaščiten v drugi zakonodaji, zato se na nek način rešitve, ki jih tukaj imamo, pravzaprav podvajajo.«* Za primer razhajanja predloga s področno zakonodajo pa je navedla *Zakon o gospodarskih družbah* in *Zakon o medijih*. *»Konec koncev, zakoni morajo biti med seboj skladni, toda tu se razhajajo.«* Predlagala je, da bi do drugega predloga veljalo razmisliti o skupnem inšpekcijskem nadzoru nad izvajanjem določb tega predloga zakona in izvajanje jezikovnih določb ostalih področnih zakonov. In še: *»Formalnopravno urejanje statusa slovenščine je potrebno, saj je jezikovna ozaveščenost pomanjkljiva – ena od poti je učinkovito in kvalitetno jezikovno izobraževanje.«*

Lidija Majnik je napovedala podporo zakonu, a vendar se je spraševala, ali zakon ne prinaša preveč omejitev glede na to, da že imamo mednarodne gimnazije in t. i. evropske razrede v splošnih gimnazijah. V zakonu pogrša tudi zaščito sl. jezika pred nami samimi – jezika pred jezikom – govori o zborni izreki knjižnega jezika.

Rudolf Moge (LDS) (predsednik Odbora za kulturo, šolstvo znanost in šport) je poudaril, da je neodgovorno ta zakon obsojati za propad blagovnih znamk: *»Kaže, da so nekateri zelo površno brali ta zakon.«* Sam ta predlog zakona pojmuje kot krovni zakon in od njega ne pričakuje vseh rešitev, ki se ta trenutek ponujajo. *»Ko bo ta zakon dobil še svoje podzakonske akte, šele takrat bo pravilno zaživel.«*

Tone Partljič (LDS) se je zahvalil vsem, ki so diskutirali, najbolj se je strinjal s kolegico Majdo Širca in dodal, da imamo Slovenci zdaj priložnost ustvariti svoj poslovni in tržni jezik in nekaj od tega bo tudi v tem zakonu.

6.3 ODGOVOR RAZPRAVLJALCEM

Majda Potrata je v imenu predlagateljev odgovorila na nekatere dileme razpravljalcev. *»Temeljni problem, s katerim smo se predlagatelji soočali, je bilo razmerje do področne zakonodaje. Pravniki so svetovali, naj pustimo ali izpustimo iz zakona vse tiste določbe, ki so že upoštevane v področni zakonodaji. Drugo vprašanje je, ali je očitana restriktivnost tega zakona res večja v primerjavi s tem, kar je mogoče brati v posamičnih področnih zakonih. To je posebno vprašanje.«* Poudarila je, da se v zakonu predlagatelji niso lotevali: kakovosti jezika, jezikovnega standarda, narečij in sloga. Niso se niti lotevali rabe zakona v zasebni sferi, slengu, žargonu in ne rabe jezika v umetnosti. *»Če v tujih zakonih o jeziku ne najdemo določil, kakršna so naša, je vzrok tudi v tistem, o čemer sem govorila, da je specifična situacija takšna, da ne prenese tudi avtomatičnega prenosa nekih določil iz drugih izkušenj v neko novo ali specifično jezikovno okolje.«* Nadalje obžaluje, da poslanec Batelli razume 3. člen zakona kot nezadostno določilo. Povedala je, da nekateri menijo, da v ZJRS določilo o obeh manjšinskih jezikih oziroma obeh jezikih narodnih skupnosti sploh ni potrebno. Obljubila je, da bodo natančno prebrali, se sestali in se pred obravnavo na

matičnem delovnem telesu skušali kar najbolj približati konsenzu različnih interesov.

6.4 STALIŠČA VLADE DO PREDLOGA ZAKONA

Predstavniki vlade Ciril Baškovič, državni sekretar na Ministrstvu za kulturo, je k Predlogu ZJRS podal, sicer kratka, mnenja Vlade RS:

1. Vlada RS meni, da je *Predlog zakona o javni rabi slovenščine* primerna podlaga za nadaljnjo obravnavo v DZ.
2. Vlada RS meni, da naj ZJRS pomeni predvsem normativni okvir in podlago za ukrepe pospeševanja razvoja in rabe slovenščine, v nujni meri pa tudi ukrepe zaščite javne rabe slovenščine v Sloveniji in v mednarodnem nastopanju subjektov iz Slovenije.
3. Vlada RS meni, da je pri dokončnem oblikovanju besedila zakona potrebno najti najbolj primerne strokovne rešitve in sožitje nasprotujočih si interesov, zlasti pri vprašanju gospodarskega in drugega javnega poslovanja, učnega jezika v šolstvu in pri vprašanjih, ki se tičejo razmerja do evropskih načel prostih pretokov oseb, kapitala, blaga in storitev, sam pa je še dodal:

Vlada RS bo v sodelovanju z delovnimi skupinami spoštovanega DZ sodelovala pri pripravljanju amandmajev, s katerimi bi te nasprotujoče si interese v vsesplošno zadovoljstvo uredili tako, da bi bilo zakon mogoče sprejeti čimprej. Gospodarstvo zasluži polno podporo v svojih ravnanjih in delovanjih v vsakem pogledu, ker od njega živimo, a gospodarstvenikom naslednje: Kadar se soočate s težkimi razvojnimi, podjetniškimi in drugimi problemi, ne za težave kriviti predvsem jezika.

Splošna razprava poslancev se je nato nadaljevala.

Silva Črnugelj je med drugim povedala, da bodo brez vlade, brez vseh institucij, ki financirajo in organizirajo učni proces in mrežo javnih knjižnic, uradov in agencij, ki delajo na področju izobraževanja, težko udejanili vse tisto, kar tukaj sprejemajo.

Jožefa Bernika so presenetile izjave nekaterih, da so nekateri člani represivni, kajti za vsak zakon bi skoraj lahko rekli, da je represiven. Efekt tega predloga bo po njegovem tudi v tem, da država ne bo nehala podpirati Slovencev po svetu in v zamejstvu.

Ponovno se je oglasil tudi **Roberto Batelli** in dejal, *»da je s pravnega vidika nekorektno narediti en zakon samo za slovenski jezik, če paralelno ne teče zakon o uradnih jezikih za tista območja, ki so italijanščina za Obalo in madžarščina za Prekmurje – to je korektno!«*

Bojan Kontič je prepričan, *»da zakon ne sme poseči v ustavne pravice obeh narodnih manjšin in tudi ne more, ker bi to pomenilo ustavno sporno početje in zakon tudi ni imel tega namena.«* Glede na razpravo je ugotovil, da je zakon potreben, a ga je strah, da bo (v gospodarstvu) vse manj tistih, *»ki bodo razmišljali in govorili v slovenskem jeziku.«*

Blaž Kavčič je spet odprl dilemo, *»ali reševati to vprašanje s pomočjo enega velikega zakona, ali ga razreševati s pomočjo sistematičnega poseganja v področne zakone. Sam sem se v diskusiji z argumenti ogrel za to drugo smer.«* In še predlagal: *»ali se podpre in temeljito dodela obstoječi predlog zakona, sam sem se bolj ogrel za tisto možnost, da bi zaradi načelnih zgrešenih pristopov, oholosti in premalo spoštovanja interesov gospodarstva kot temelja naše družbe, poskušali tiste dobre rešitve, ki v tem zakonu so, vzeti in jih uporabiti na drug, bolj kreativen način. Želel bi si nov predlog tega zakona oziroma boljše, projektni pristop, ki bi interese sl. jezika kvalitetno zaščitil v področnih zakonih.«*

Alojz Sok zakon razume tako, da le-ta zasleduje 2 cilja. Prvi je javna raba slovenščine, drugi pa, kako slovenščino ohraniti. Pomembnejša mu je skozi zakon izražena skrb za ohranitev sl. jezika, a je mnenja, da se to s samim zakonom ne bo dalo storiti. *»Jezik je toliko živ, kolikor je živ nek narod – Slovenija naj se zave negativne demografske politike in naredi kaj več v smeri večje natalitete sl. naroda.«* Zakon prinaša še eno rešitev, tj. nacionalni program za slovenščino, a za to bo, po njegovem, treba nameniti ustrezna denarna sredstva, če ne, bo uspeh izostal.

Po končani splošni razpravi državni zbor sklepa o tem, ali je predlog zakona primeren za nadaljnjo obravnavo (čl. 122/2 PoDZ).

Poslanci so v nadaljevanju torej prešli na odločanje o naslednjem predlogu sklepa: »Predlog zakona o javni rabi slovenščine – prva obravnava je primeren za nadaljnjo obravnavo.« Še preden glasujejo, imajo poslanci pravico obrazložiti svoj glas. To je v tem primeru izkoristil le poslanec Zmago Jelinčič, ki je povedal, da bodo v SNS v celoti podprli ta zakon.

Glasovanje: Od 66 navzočih je za sprejem omenjenega sklepa glasovalo 54, proti pa 8 poslank in poslancev.

Tabela št. 1: Glasovanje o predlogu sklepa, da je *Predlog zakona o javni rabi slovenščine* po prvem branju primeren za nadaljnjo obravnavo

	ŠT. POSLANK IN POSLANCEV
ZA	54
PROTI	8
NAVZOČIH	66

Ker je Državni zbor odločil, da je predlog zakona primeren za nadaljnjo obravnavo, se je zakonodajni postopek lahko nadaljeval. Če bi Državni zbor odločil, da predlog zakona ni primerna podlaga za nadaljnjo obravnavo, bi bil zakonodajni postopek končan.

Po 123. členu poslovnika predsednik državnega zbora določi matično delovno telo in mu dodeli predlog zakona v obravnavo takoj po zaključku splošne razprave in sprejemu sklepa, da je predlog zakona primeren za nadaljnjo obravnavo.

Predlog ZJRS je v obravnavo kot matično delovno telo prejel *Odbor DZ RS za kulturo, šolstvo, mladino, znanost in šport*.

Predlog zakona, ki vsebuje določbe, ki se nanašajo na pravice in položaj narodnih skupnosti, se dodeli tudi *Komisiji za narodni skupnosti*. Ta komisija lahko poda tudi mnenje k amandmajem, ki se nanašajo na pravice in položaj narodnih skupnosti. Poročilo glede takih določb predloga zakona in amandmajev pošlje

komisija matičnemu delovnemu telesu. (čl. 124/2 PoDZ). Predlog ZJRS se položaja, v tem primeru jezika, narodnih manjšin dotika le v 3. členu.

7 DRUGA OBRAVNAVA PREDLOGA ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE V DZ

Druga obravnava predloga zakona se opravi najprej v matičnem delovnem telesu in nato na podlagi poročila matičnega delovnega telesa na seji Državnega zbora. V drugi obravnavi se opravi razprava o členih ali delih predloga zakona in glasovanje o členih ali delih predloga zakona (čl. 125/1 in 125/3 PoDZ).

7.1 OBRAVNAVA V MATIČNEM DELOVNEM TELESU

V drugi obravnavi predloga zakona matično delovno telo opravi razpravo in glasovanje o posameznih členih predloga zakona (čl. 126 PoDZ).

Odbor za kulturo, šolstvo, znanost in šport kot matično delovno telo, pristojno za ta zakon, je na svoji 33. redni seji dne, 30. 6. 2004 in 1. 7. 2004 obravnaval Predlog zakona o javni rabi slovenščine – druga obravnava, ki ga je DZ v obravnavo predložila skupina poslancev vseh strank.

Seji Odbora so prisostvovali predstavniki predlagatelja zakona, Zakonodajno-pravne službe DZ, Gospodarske zbornice Slovenije, Obalne samoupravne skupnosti italijanske narodnosti, Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter Delovne skupine za področje jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike pri zgoraj navedenem odboru.

Amandmaje k predlogu zakona lahko vložijo poslanci, poslanska skupina, zainteresirano delovno telo in delovno telo iz 124. člena poslovnika (to je delovno telo, pristojno za vprašanja javnih financ, op. M. S.) ter vlada, kadar ni predlagateljica zakona (čl. 129/1 PoDZ).

Amandmaji se lahko vlagajo do petega dne pred sejo matičnega delovnega telesa, na kateri se opravi druga obravnava predloga zakona. Če je seja sklicana v skladu z drugim odstavkom 48. člena poslovnika, (ki pravi, da se s sklicem seje delovnega telesa članom najkasneje štirinajst dni pred dnem, določenim za sejo, pošlje predlog dnevnega reda, morebitno mnenje vlade, kadar ni predlagateljica, mnenje zakonodajno-pravne službe in morebitna mnenja zainteresirane javnosti), se amandmaji lahko vlagajo do začetka obravnave predloga zakona. Če je na dnevni red seje uvrščen predlog zakona, za katerega s terminskim programom to ni bilo predvideno, se amandmaji lahko vlagajo do začetka obravnave predloga zakona (čl. 129/2).

Amandma se vloži pisno v normativni obliki z obrazložitvijo, v kateri se pojasnijo razlogi za amandma in navedejo posledice za državni proračun ali druga javna finančna sredstva ter druge posledice, ki jih bo imel sprejem amandmaja (čl. 129/5).

Odboru so bili v skladu z zgoraj navedenim 129. členom Poslovnika DZ posredovani amandmaji vlade k 1. členu za novi 1.a in novi 1.b člen, k 2., 3., 5., 7., 8., 9. za novi 9.a člen, k 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16. za novi 16.a člen, k 17., 18., 19., 20., 21., 22., 24., 25., 26., 29., 31., 32., 33., 34., 35., 36., 37., 39. in 41. členu, amandmaji mag. Blaža Kavčiča k 9., 11., 17., 19., 20., 21., 25., 33., 34., 35., 36. in 41. členu ter amandma Komisije za narodni skupnosti k 3. členu.

V skladu s poslovniškimi določili je Odbor opravil razpravo o posameznih členih zakonskega predloga in o vloženi amandmajih.

Odbor je bil seznanjen z mnenjem Zakonodajno-pravne službe, ki je navedeni predlog zakona proučila z vidika skladnosti z Ustavo in pravnim sistemom ter z zakonodajno-tehničnega vidika. Zakonodajno-pravna služba je k posameznim členom podala pripombe, ki so bile večinoma upoštevane pri pripravi amandmajev Odbora. Odbor je v okviru razprave in glasovanja o posameznih členih predloga zakona te amandmaje tudi sprejel.

Odbor je bil seznanjen tudi z mnenji in amandmaji GZS-ja, Komisije za družbene dejavnosti Državnega sveta RS, Obalne skupnosti italijanske narodnosti,

Pomurske madžarske samoupravne narodne skupnosti, SAZU-ja, Delovne skupine za področje jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike pri Odboru za kulturo, šolstvo, mladino, znanost in šport ter poročilom Komisije za narodni skupnosti.

Predstavnica predlagatelja zakona mag. Majda Potrata je povzela bistvene poudarke s seje DZ RS, na katerem je bila opravljena splošna razprava ter pri tem menila, da predlogi za amandmaje Odbora, ki so usklajeni tudi na podlagi mnenja Zakonodajno-pravne službe, odpravljajo bistvene pripombe k zakonu, ki so bile izražene v splošni razpravi o predlogu zakona.

Predstavnik Državnega sveta RS dr. Zoltan Jan je povedal, da DS podpira sprejem zakona, ob tem pa je tudi opozoril na problem, da večina zakonov, ki jih je sprejela EU, ni prevedenih v slovenščino.

Predstavnik vlade, mag. Ciril Baškovič je obrazložil vsebino in namen amandmajev, ki jih je predlagala vlada.

Dr. Breda Pogorelec, vodja Delovne skupine za področje jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike je podprla sprejem zakona, vključno z amandmaji, ki jih predlaga Odbor in ob tem povzela razprave o predlogu zakona na sejah delovne skupine.

Dr. Boštjan Žekš je v imenu SAZU podprl sprejem zakona, ki naj bi bil spodbuda za razvoj slovenskega jezika in predstavil poglede SAZU v zvezi z nekaterimi rešitvami.

Po zaključeni razpravi o amandmajih in o členih zakonskega predloga, ob upoštevanju mnenja Zakonodajno-pravne službe in obrazložitve predstavnikov predlagateljev ter pripomb in predlogov, je Odbor

- sprejel amandmaje: Vlade RS k 11., 12., 20., 22., 25., 31., 32., 34., 35., 37. in 41. členu; mag. Blaža Kavčiča k 11. in 41. členu ter Komisije za narodni skupnosti k 3. členu.
- ni sprejel naslednjih amandmajev: Vlade RS k 1. za novi 1.a člen, za novi 1.b člen, k 2., 3., 5., 7., 8., 9. za novi 9.a člen, k 10., 13., 14., 15., 16. za

novi 16.a člen, k 17., 18., 19., 21., 24., 26., 29., 33., 36. in 39. členu ter mag. Blaža Kavčiča k 9., 17., 19., 20., 21., 25., 33., 34., 35. in 36. členu.

Ob upoštevanju pripomb Zakonodajno-pravne službe in delnem prevzemu nekaterih amandmajev Vlade RS ter mag. Blaža Kavčiča je Odbor kot svoje sprejel amandmaje k 1., 3., 5., 7., 8., 9., 10., 14., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 24., 26., 27., 29., 33., 34., 36., 39. za novi 39.a člen ter k 40. členu.

V nadaljevanju je Odbor glasoval o vseh členih zakonskega predloga skupaj in jih sprejel.

Na podlagi 1. odstavka 133. člena Poslovnika DZ je bil glede na sprejete amandmaje na seji Odbora pripravljen dopolnjen predlog zakona, ki je sestavni del poročila Odbora in v katerega so vključeni vsi sprejeti amandmaji.

Poročilo matičnega delovnega telesa za drugo obravnavo predloga zakona in morebitno mnenje zakonodajno-pravne službe k dopolnjenemu predlogu zakona se po 3. odstavku 133. člena poslovnika objavita v glasilu državnega zbora. Dopolnjen *Predlog zakona o javni rabi slovenščine – druga obravnava* je bil objavljen v Poročevalcu št. 90/04 dne, 3. 7. 2004.

7.1.1 GLAVNI POPRAVKI PREDLOGA ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE PO PRVI OBRAVNAVI

Največ konfliktov je pri prvem branju pravzaprav izviralo iz 36. člena v prehodnih določbah, ki je govoril o tem, da bi morale uveljavljene firme spreminjati imena za nazaj. To je bilo nejasno. Ta retroaktivnost se je do druge obravnave že črtala, dopolnjeni predlog je ni več upošteval.

Odpravljen je bil tudi nesporazum v zvezi z 11. členom, po katerem bi obstajale omejitve pri kandidiranju za javna sredstva, če podjetje ne bi imelo slovenskega imena. Tega člena pri drugi obravnavi že ni več.

Delno so spremenili tudi besedilo 19. člena, ki govori o poimenovanju pravnih oseb zasebnega prava, zdaj je jasnejše. Ko so izčistili besedilo navedenega člena in dosegli konsenz glede črtanja retroaktivnosti, je bil zadovoljen vsaj del gospodarstva.

Največ usklajevanja različnih pogledov je bilo pri vprašanju, ali naj člani, ki se nanašajo na gospodarstvo, sploh ostanejo v zakonu. Na Odboru so vztrajali, da gospodarstvo ne more biti izločeno iz javnosti, ki ureja javno rabo slovenščine. Saj ne gre samo za imena podjetij, kar je v javnosti dvignilo največ prahu, gre preprosto za poslovanje, kar ni tako vidno navzven, je pa zelo občutljivo področje. Če pogledamo v podjetja, ki imajo tuje lastnike, je opazno, da v njih slovenščina izgublja.

7.2 OBRAVNAVA NA SEJI DRŽAVNEGA ZBORA

V drugi obravnavi predloga zakona državni zbor opravi razpravo po posameznih členih, h katerim so bili vloženi amandmaji ter glasovanje o posameznih amandmajih (čl. 134/1 PoDZ).

135. člen poslovnika natančneje določa pogoje vlaganja amandmajev. Amandmaje k dopolnjenemu predlogu zakona lahko vloži poslanska skupina, deset poslancev in vlada, kadar ni predlagateljica zakona.

Amandma se lahko vloži k tistim členom predloga zakona, h katerim je matično delovno telo sprejelo amandmaje.

Amandmaji se lahko vložijo najkasneje pet dni pred sejo državnega zbora, na kateri se obravnava predlog zakona. Če je na dnevni red seje državnega zbora uvrščen predlog zakona, za katerega s terminskim programom to ni bilo predvideno, se amandmaji lahko vlagajo najkasneje dan pred začetkom seje do 12. ure.

Predlagatelj zakona lahko vloži amandmaje k amandmajem do začetka obravnave predloga zakona. Kadar se amandmaji lahko vlagajo na podlagi drugega stavka prejšnjega odstavka, lahko predlagatelj vloži amandmaje na amandmaje do začetka obravnave vloženega amandmaja.

Matično delovno telo, delovno telo iz 124. člena poslovnika (pristojno za proračun) in vlada ter predlagatelj predloga zakona lahko dajo mnenje k posameznemu amandmaju.

»Za drugo obravnavo Predloga ZJRS na seji DZ so vložile amandmaje: 4 Vlada RS, 2 poslanska skupina ZLSD in 12 poslanska skupina NSi. Predlagatelji bi želeli, da bi bil zakonodajni postopek sklenjen, zato bomo priporočali sprejetje samo uskladitvenih amandmajev, da bi lahko opravili 3. obravnavo še na julijski seji.«⁷

Druga obravnava *Predloga zakona o javni rabi slovenščine* je bila v DZ na sporedu 12. 7. 2004 kot 9. točka dnevnega reda 38. redne seje DZ. Sejo je vodil Valentin Pohorec, podpredsednik DZ.

7.2.1 DOPOLNILNA OBRAZLOŽITEV PREDLOGA ZAKONA

Majda Potrata je v imenu predlagateljev podala dopolnilno obrazložitev predloga zakona:

Predlog ima za sabo večletno zgodbo o nastajanju in vsaj 2 različici in 2 predlagatelja. To je bil najprej Državni svet RS in zdaj skupina poslank in poslancev iz vseh parlamentarnih strank.

Ker prva različica ni dobila zadostne podpore na odboru za kulturo, šolstvo, mladino, znanost in šport, smo poslanke in poslanci pri oblikovanju novega predloga izhajali iz dopolnjene različice, kakršno je do konca septembra 2002 pripravila skupina pod vodstvom dr. Janeza Dularja. S tem je izvršila sklep

⁷ M. Potrata v intervjuju za Delo (5. 7. 2004), str. 7.

Odbora, ki je predlagatelju naložil, da do 1. 9. 2002 pripravi zakon tako, da bo primeren za nadaljnje obravnave v odboru.

Trije poslanci, ki smo prevzeli nalogo, da vložimo nov zakon, smo sledili pripombam in stališčem delovne skupine za jezikovno načrtovanje in jezikovno politiko, zlasti pa zakonodajno-pravni službi. Upoštevane pa so bile tudi pripombe posameznih ministrstev in vladnih služb, ki so se izrekli o dopoljnjeni različici prvega predloga. Oprli pa smo se tudi na primerjalni pregled zakonske ureditve rabe uradnega oziroma državnega jezika v 15 evropskih državah.

Čeprav mora vsaka skupnost svoje jezikovne probleme reševati sama, ker je vsaka situacija enkratna, splet različnih dejavnikov in neponovljiva, iz pregleda izhaja ugotovitev, da se v zadnjem obdobju povečuje zavzetost večine držav za zaščito svojih jezikov, kar gre nedvomno pripisati globalizaciji in z njo povezanim strahom pred prevlado angleškega jezika. Tako je nastal predlog zakona, ki smo ga vložili poslanke in poslanci vseh strank. S tem smo hoteli povedati, da je slovenščina naša skupna vrednota, odgovornost za dejavno jezikovno politiko pa je na vseh parlamentarnih strankah in državi kot celoti.

Javnost, ki je ves čas zelo zavzeto spremljala nastajanje in sprejemanje zakona, se je do posameznih vprašanj, povezanih z njim, opredeljevala iz zelo nasprotujočih si izhodišč. Predlagatelji nismo sprejeli teze o ogroženosti slovenščine, pač pa tezo o novih priložnostih zanjo. Če jih bomo znali in hoteli izkoristiti. Zato ne želimo samo ohranjati položaja, v kakršnem slovenščina je, ampak s skrbnim jezikovnim načrtovanjem poskrbeti za njeno rabo v vseh položajih in na vseh ravneh. Torej poskrbeti predvsem za njen razvoj, raziskovanje, učenje in ustvarjanje v njej. Zato tudi tako poudarjamo pomen sprejetja nacionalnega programa jezikovne politike in odgovornost države, da določi nosilce posameznih nalog in zagotovi sredstva za njihovo uresničevanje.

Prav zato smo dodali novo poglavje, Naloge in odgovornosti državnih organov, v katerem smo kot nosilno določili Ministrstvo za kulturo. Vendar nismo posegali v vprašanje notranje organiziranosti na ministrstvu. Naložili pa smo mu spremljanje uresničevanja tega zakona, oblikovanje jezikovne politike in

zagotavljanje možnosti za njeno izvajanje. S tem smo samo pripravili zakonsko podlago za cilj, napovedan že v nacionalnem programu za kulturo.

Ob zakonu se je v delu javnosti pojavilo pričakovanje, da bo posegel tudi v predpisovanje jezikovne norme in tako postal neke vrste razsodnik o jezikovni pravilnosti. Toda zakon za ta del javnosti zagotovo ne bo izpolnil pričakovanj. Predlog ZJRS natančneje določa splošni 11. člen Ustave o slovenščini kot o uradnem jeziku. Okvirno ureja rabo uradnega jezika v najširšem smislu, kakor je to običajno za uradne jezike drugih narodov. S tem pa tudi z ustavo določen status in nakazuje uveljavljene vzorce jezikovne rabe. S tako zasnovo je neke vrste osnovna pravna informacija o položaju slovenščine in oblikah sporazumevanja v njej.

Kljub pomislekom nekaterih, ima za predlagatelje osrednji pomen 30. člen, ki govori o nacionalnem programu za jezikovno politiko. Njegovo uresničevanje je odgovornost celotne vlade, pa tudi DZ RS, ki dobiva naloge tako v zvezi z zagotavljanjem proračunskih sredstev za njegovo uresničevanje, pa tudi pri spremljanju učinkovitosti predvidenih ukrepov jezikovne politike.

V dopolnjenem predlogu pa je določena obveznost vlade, da s posebnim aktom ustanovi ter določi sestavo in pristojnosti koordinacijskega posvetovalnega medresorskega telesa.

Splošna razprava se je sklenila z visoko podporo predlogu zakona. Ob tem pa so posamezniki, GZS, in Vlada, zlasti pa javna občila opozarjali na posamezna določila, ki so bila ne dovolj jasna ali po njihovem preveč restriktivna, po drugi strani pa je predlog zakona dobival v javnosti tudi močno podporo.

Pred vami je dopolnjen predlog ZJRS. Vanj so vključene bistvene pripombe in štiri vsebinska vprašanja. Jezik narodnih skupnosti v 3. členu, jezik v medijih, zlasti v 24. členu, jezik v gospodarstvu v 11., 16., 17., 19., 20. in zlasti v 36. členu ter jezik v izobraževanju, to pa sta 13. in 14. člen.

V sprejetih amandmajih Odbora so upoštevane glavne pripombe zakonodajno-pravne službe DZ, GZS, kakor jih je vložil mag. Blaž Kavčič, Vlade RS in delovne skupine za jezikovno načrtovanje ter Državnega sveta RS.

Pomembno pri tem je, da je bil dosežen kompromis med gospodarstvom, ki je najprej terjalo izpust vseh členov, ki se nanašajo na jezik v gospodarstvu, in predlagatelji, ki smo sicer z omiljenimi rešitvami iz prve različice zadev v javnosti obveljali kot potencialni povzročitelji velike gospodarske škode.

Tako so izpuščene določbe o nepravi retroaktivnosti zakona v 36. členu in o omejenih možnostih pri kandidiranju za razpisana javna sredstva. Izpuščen je 11. člen, izčiščen je člen o poimenovanju gospodarskih družb, to je 19. člen, pri 20. členu, tj. poimenovanju poslovnih prostorov sprejeta določba sicer ni najboljša, vendar smo s predstavniki GZS dogovorjeni, kako bi jo bilo v izvedbi mogoče izboljšati. Iz objavljenega poročila odbora za kulturo, šolstvo, mladino, znanost in šport pa je razvidno, v katero smer so šli še drugi popravki.⁸

7.2.2 PREDSTAVITEV POROČILA MATIČNEGA DELOVNEGA TELESIA – ODBORA ZA KULTURO, ŠOLSTVO, MLADINO, ZNANOST IN ŠPORT

Rudolf Moge, predsednik odbora, pristojnega za Predlog ZJRS je povedal:

Potem ko nam je bil ta zakon dodeljen, smo na odboru opravili tudi drugo obravnavo, kjer je vlada k zakonu predložila 37 amandmajev, Komisija za narodni skupnosti enega, poslanec Blaž Kavčič pa 12 amandmajev. Žal je tudi pri tem zakonu imela zakonodajno-pravna služba DZ precej pripomb in vsled tega je odbor pripravil 25 amandmajev, ki jih je tudi sprejel, tako da je ta zakon, tudi kar se tiče zakonodajnega postopka, skladen.

Večurna razprava na Odboru je bila posvečena trem sklopom vprašanj:

⁸ Govor M. Potrata na 2. obravnavi Predloga ZJRS v DZ, 12. 7. 2004.

1. sklop vprašanj je bil jezik narodnih skupnosti: Komisija za narodni skupnosti in obe delovni telesi, na Obali in na madžarski meji, so se aktivno spuščali v to in pripravili amandma, ki ga je Odbor sprejel.

2. sklop vprašanj je bil jezik v vzgoji in izobraževanju. Člen, ki govori o tem, ni imel nobenih amandmajev, pač pa je bilo precej dopolnitev in govorjenja o 14. členu, ki govori o jeziku v visokem šolstvu. Jezik v visokem šolstvu je sicer že natančno opredeljen v 8. členu *Zakona o visokem šolstvu*, zato je vlada nasprotovala še posebnemu členu v tem zakonu. V odboru tega niso sprejeli, popravili so 14. člen ZJRS tako, da je skladen z 8. členom *Zakona o visokem šolstvu*. Toda vlada je zopet dala v postopek amandma, ki bi 14. člen ZJRS črtal in bi bila rešitev v *Zakonu o visokem šolstvu* tista, ki bi povedala, kako se uporablja slovenski jezik v visokem šolstvu.

3. velika skupina amandmajev so pa tisti, ki so se nanašali na imena obratov, lokalov, drugih poslovnih prostorov, imena firm, pravnih oseb zasebnega prava in fizičnih oseb, besedila pri označevanju in prodaji izdelkov in rok za uveljavitev slovenskih poimenovanj.

»Treba je povedati, da smo hkrati z zaščito jezika tudi nekoliko popustili tržni logiki in da je Odbor sedaj sprejel amandmaje in dopolnjen predlog zakona, tako da hodimo ravno na robu sprejemljivega med nacionalnim pomenom in pomenom tržne ekonomije.«⁹

Naslednji govornik, predstavnik vlade Ciril Baškovič je podal mnenje vlade, ki podpira sprejem tega zakona.

7.2.3 RAZPRAVA PO POSAMEZNIH ČLENIH

Nato so poslanci prešli na razpravo o členih in vloženi amandmajih, ki so jo vodili na podlagi pregleda amandmajev z dne, 9. 7. 2004. Poslanska skupina NSi je do tega dneva predložila amandmaje k 1., 9., 11., 14., 19., 20., 22., 33., 36., Vlada RS k 14., 21., 33., 39.a in poslanska skupina ZLSD k 33. in 34. členu.

⁹ R. Moge na 2. obravnavi Predloga ZJRS v DZ, 12. 7. 2004.

Po dolgi razpravi o posameznih predlaganih amandmajih je sledilo glasovanje o vsakem amandmaju posebej. Od navedenih amandmajev so bili sprejeti amandmaji vlade k 14. členu in amandmaja ZLSD k 33. členu pod točko 2 in k 34. členu.

Če so v drugi obravnavi sprejeti amandmaji k manj kot desetini členov dopolnjenega predloga zakona, lahko Državni zbor na predlog predlagatelja sklene, da bo na isti seji opravil tretjo obravnavo predloga zakona, če temu ne nasprotuje več kot tretjina navzočih poslancev (čl. 138/1 PoDZ). V skladu z navedenim členom je predstavnica predlagateljev Majda Potrata podala predlog, da se opravi tretja obravnavo še na tej seji in, naj predsedujoča tej seji določi datum.

Poslanci so nato glasovali še o tem predlogu. Predlagani sklep je bil sprejet, saj ga je podprla več kot tretjina navzočih poslancev.

Tabela št. 2: Glasovanje o predlogu sklepa, da se tretja obravnavo Predloga ZJRS opravi še na tej seji

	ŠT. POSLANK IN POSLANCEV
ZA	47
PROTI	11
NAVZOČIH	60

Po 1. odstavku 137. člena poslovnika se po končani drugi obravnavi pripravi pregled vseh sprejetih amandmajev in vseh členov, h katerim so bili ti amandmaji sprejeti. To opravijo pristojne službe DZ.

Tretja obravnavo se opravi najprej po preteku štiriindvajsetih ur po prejemu pregleda iz prvega odstavka 137. člena poslovnika DZ. Predsedujoči odloči, kdaj se bo opravila tretja obravnavo, takoj po sprejemu sklepa iz prejšnjega odstavka (čl. 138/2).

Predsedujoča seji, Irma Pavlinič Krebs je po izglasovanju sklepa, da se 3. obravnava Predloga ZJRS opravi še na isti seji, naznanila, da bo DZ tretjo obravnavo Predloga ZJRS opravil v četrtek, 15. 7. 2004 po končani zadnji točki.

Če v drugi obravnavi ne bi bil k dopolnjenemu predlogu zakona sprejet noben amandma, bi Državni zbor na isti seji prešel na glasovanje o zakonu. Glasovanje o zakonu se lahko opravi najprej po preteku štiriindvajsetih ur po končani drugi obravnavi predloga zakona. Predsedujoči določi, kdaj bo državni zbor opravil glasovanje o zakonu (čl. 139 PoDZ).

8 TRETJA OBRAVNAVA PREDLOGA ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE V DZ

Podpredsednica DZ in predsedujoča tej seji je Irma Pavlinič Krebs pojasnila, da je DZ, dne 12. 7. 2004 opravil 2. obravnavo *Predloga zakona o javni rabi slovenščine*. Ker so bili v tej obravnavi sprejeti amandmaji k manj kot desetini členov dopolnjenega predloga, je zbor na predlog predlagatelja (Majde Potrata, op. M. S.) odločil, da bo na podlagi prvega odstavka 138. člena poslovnika še na isti (38. redni) seji opravil 3. obravnavo predloga zakona.

V tretji obravnavi Državni zbor razpravlja o predlogu zakona v celoti in o njem glasuje. Obravnava posameznih členov predloga zakona se opravi le o tistih členih, h katerim so vloženi amandmaji (čl. 140/1 PoDZ).

V tretji obravnavi predloga zakona lahko amandmaje vložijo predlagatelj ali vlada, kadar ni predlagateljica zakona, ali poslanska skupina. Amandmaji se lahko na način iz tretjega, četrtega in petega odstavka 135. člena poslovnika DZ vložijo le k členom, h katerim so bili v drugi obravnavi sprejeti amandmaji. Če se opravi tretja obravnava na podlagi 138. člena tega poslovnika, se amandmaji lahko vložijo do začetka obravnave (čl. 140/3). Glede glasovanja o amandmajih se smiselno uporabljajo določbe 131. člena tega poslovnika (čl.140/4).

Pri tretji obravnavi *Predloga ZJRS* so poslanci razpravljali o zakonu kot celoti, saj ni bilo vloženih amandmajev, ki bi narekovali obravnavanje po členih. Poslanci, ki so razpravljali, so v glavnem izražali zadovoljstvo nad zakonom na splošno, veseli so bili, da jim ga je uspelo spraviti pod streho še pred iztekom mandata – nekateri so v tem uvideli tudi kanček simbolike.

Majda Potrata kot predstavnica predlagateljev se je ob tej priložnosti kolegom poslankam in poslancem zahvalila za naklonjenost, s katero so sprejemali delo, nastanek in popravljanje tega zakona. *»Zakon, ki je pred nami, vseh zadreg, vseh problemov, pa tudi vseh radosti, ki jih prinaša jezik, ne bo odpravil, ker jezik živi v ljudeh, živi iz ljudi in živi med ljudmi.«*

Bogdanu Baroviču se najbolj bistveno zdi to, da je ZJRS pod streho in da daje pomen, vlogo in ponos Slovenstvu in slovenski kulturi. V prihodnosti pa, da bo zakon treba še prevetrili in dodelati.

Marija Ana Tisovic je izrazila zadovoljstvo, da prav na zadnji seji (ki pa to ni bila, saj poslanci niso mogli vedeti, da jih čaka še ena »vroča« izredna seja, tik pred volitvami, ki so bile oktobra 2004, op. M. S.), v tem mandatu sprejemajo ta zakon, za katerega meni, da ga nujno rabimo. Povedala je še, da je nekega nemškega poslanca, ki je bil pred kratkim na obisku v DZ, zelo zanimalo, ko so mu slovenski poslanci povedali, da sprejemajo zakon o rabi slovenskega jezika. Tudi v Nemčiji, je povedal, čutijo pritiske angleščine na njihov jezik.

Franci Rokavec je menil, da se s tem zakonom DZ in država na simboličen in seveda primeren način oddolžuje vsem rodovom pred nami, ki so seveda naredili veliko za to, da je slovenščina postala tudi uradni jezik v EU. Hkrati s tem pa je tudi popotnica novim rodovom, da bodo imeli pravi odnos in spoštovanje do sl. jezika.

Zmago Jelinčič je zadovoljen, da je pri tem zakonu prišlo do soglasja vseh poslanskih skupin. *»Nihče si ne more lastiti tega zakona, naredili smo ga skupaj, sprejeli smo ga skupaj in čeprav ni ravno dober oziroma najboljši, in bo*

potreboval marsikakšen popravek in uskladitev, je vseeno narejen velik korak naprej.«

Marko Diaci je v tem, da bodo ta mandat končali s tem zakonom, videl ogromno simbolike. »Sicer pa, ZJRS je eno, za ohranjanje jezika kot največje vrednote naroda, pa smo odgovorni vsi. Če se tega ne bomo zavedali, nam tudi ta zakon ne bo pomagal.«

Jelku Kacinu se kot evroposlancu zdi dejstvo, da je slovenščina zdaj uradni jezik EU, velika možnost in priložnost, da odnos do slovenščine tudi z uporabo v tujini gradimo doma. Zato je treba, ne le sprejeti zakon, ampak storiti še kakšen korak naprej za njegovo uresničitev.

Po končani razpravi o predlogu zakona oziroma po sprejemu uskladitvenih amandmajev, državni zbor glasuje o predlogu zakona. (čl. 141/1).

O usodi *Predloga zakona o javni rabi slovenščine* je odločalo 54 poslank in poslancev. Za sprejem zakona je glasovalo 53 poslank in poslancev, proti pa 1. Predsedujoča na tej seji je tako lahko ugotovila, da je zakon sprejet.

Tabela št. 3: Glasovanje o Predlogu zakona o javni rabi slovenščine po tretjem branju

	ŠT. POSLANK IN POSLANCEV
ZA	53
PROTI	1
NAVZOČIH	54

Na podlagi odločitev državnega zbora pripravi zakonodajno-pravna služba končno besedilo zakona (izvirnik zakona). (141/3 PoDZ).

9 ODZIVI IN DOGAJANJE PO SPREJEMU ZAKONA O JAVNI RABI SLOVENŠČINE

Že pred, še bolj pa med samim zakonodajnim postopkom *Predloga zakona o javni rabi slovenščine*, je bilo jasno, da se vsi z vsemi določbami zakona ne strinjajo in da vsi z njim ne bodo zadovoljni.

V končni inačici besedila *Zakona o javni rabi slovenščine*, ki je začel veljati 15. dan po objavi v Uradnem listu RS, to je dne, 20. 8. 2004, je na primer »odpadel 14. člen, ki je urejal rabo tujega jezika v visokem šolstvu. To pomeni, da je znanstveni lobi dosegel svoje: slovenski študentje bodo tujejezične predavatelje poslušali in jim znanje vračali v – največ seveda – angleščini. Zakon je, kakor je bilo napovedano, umaknil retroaktivno veljavnost pri imenih gospodarskih družb (za nazaj torej ostane vse, kakor je), hkrati pa je treba reči, da je gospodarski lobi le sprejel dikcijo 19. člena, po kateri se imena firm lahko vpišejo v sodni register le, če so v slovenščini.«¹⁰

Pa to še zdaleč ni vse, kar bi imeli nasprotniki zakona očitati, zagovorniki pa zagovarjati, zato je prav, da nekoliko pobliže pogledamo, kaj o sprejetem zakonu menijo strokovnjaki. Epilog najbrž zelo nepričakovanega zapleta, ki ga je povzročil prav *Zakon o javni rabi slovenščine* in ki dobiva evropske razsežnosti, pa v tem trenutku še ni znan. V javnost je prodril tudi dogodek, ki kaže, da Slovenci zares premalo spoštujemo svoj jezik in vzbuja skrb, da nam *Zakon o javni rabi slovenščine* pri tem zmotnem ravnanju ne bo prav nič v opomin.

9.1 MNENJA GLAVNIH AKTERJEV

9.1.1 MNENJE POSLANKE MAJDE POTRATA

V dnevem časopisju sem le dva dni po sprejetju zakona v DZ lahko zasledila zanimivi, a nasprotujoči si mnenji dveh glavnih akterjev pri projektu *Zakon o javni rabi slovenščine*. Dr. Janez Dular, »elementarni« tvorec predloga je, kot

¹⁰ P. Kolšek (17. 7. 2004), Delo, 9.

bomo videli, zadovoljen mnogo manj kot mag. Majda Potrata, ki je v zadnjih dveh letih bila gonilna sila pri nadaljevanju in izpeljavi postopka sprejemanja tega zakona.

Majda Potrata si po dveh dneh, kar je bil ZJRS sprejet, kot je povedala novinarju Petru Kolšku v intervjuju za časnik Delo, po vseh zapletih in naporih pri pripravi zakona še ni povsem oddahnila:

Zadovoljstvo, da je zakon sprejet in da se je z njim sklenilo zadnje redno zasedanje DZ v tem mandatu, v čemer so nekateri videli kar nekaj simbolnega, je ta trenutek večje od težav, nerazumevanja in neprijetnosti, s katerimi sem se srečevala med pripravo in obravnavo zakona. Zgodba o nastajanju tega zakona je zdaj končana. Vanjo sem se vključila na sredini in od vsega začetka sem vedela, da ne bo lahko. Toda zdaj je to mimo, zdaj je čas za pogled naprej, za oblikovanje nacionalnega programa za jezikovno politiko, ki ga bo morala pripraviti stroka in sprejeti politika (Kolšek, 2004: 9).

Majda Potrata je za omenjeni časnik (str. 9) povedala še, da bi bilo veliko manj problemov, če bi *Zakon o javni rabi slovenščine* nastal pred številnimi področnimi zakoni, v katerih je govora o slovenščini: »Tako pa je bil najtrši oreh prav to, kako zapisati posamezne določbe, da ne bodo v navzkrižju z že veljavnimi zakoni. Največ pomislekov so imeli v vladi in na *Gospodarski zbornici Slovenije*, saj so sprva zahtevali črtanje vseh členov, nanašajočih se na visoko šolstvo in na gospodarstvo.«

Gospa poslanka po sprejetju *Zakona o javni rabi slovenščine* pričakuje tako dobre kot slabe učinke. Navedla je primer zapleta, ki ga je moč pričakovati; predstavniki italijanske narodne skupnosti so namreč napovedali ustavno presojo zakona, čeprav so predlagatelji upoštevali njihove pripombe in jasneje zapisali iz ustave izhajajočo enakopravnost italijanskega in madžarskega jezika s slovenskim na narodnostno mešanem ozemlju. Dobra stran pravkar sprejetega zakona bo pa dejavnejša jezikovna politika in jezikovno načrtovanje, zato si želi, »da bi bila pravočasno pripravljena nacionalni program za jezikovno politiko in navodilo za

registracijo imen firm, predvsem pa, da bi se povečano zanimanje ne samo strokovne javnosti za jezikovna vprašanja ohranilo in bi to vplivalo tudi na jezikovno védenje in jezikovno vedénje na vseh ravneh in vseh področjih našega življenja» (Kolšek, 2004: 9).

9.1.2 MNENJE JANEZA DULARJA

Janez Dular pa v zadnjem obdobju, potem ko se je njegov prvotni predlog temeljito spremenil, pri Predlogu ZJRS ni več aktivno sodeloval. Morda je prav zato, v intervjuju za časnik Delo, do sprejete različice zakona zelo odkrito kritičen. Pa pogledjmo natančneje, kaj si o novem zakonu misli:

Dobrih osem let je minilo od nastanka (praosnutka) pa do sprejetja pravnega akta z bleščečim naslovom Zakon o javni rabi slovenščine. Zelo lahko je načelno razglašati svojo ljubezen do maternega jezika in globokoumno utemeljevati njegov pomen za našo kulturno identiteto, vprašanje pa je, ali smo pripravljeni svojo ljubezen in prepričanje dokazati tudi z dejanji. Žal se zdi, da so besedilo zakonskega predloga nekateri podpisali s figo v žepu: neposredno mu v volilnem letu niso nasprotovati, zato pa so se zelo potrudili, da so ga pred sprejetjem vsebinsko čim bolj izvotlili. In namesto da bi dobili zakon, s katerim bi se jezikovni položaj v Sloveniji res učinkovito spremenil, da bi se v javni rabi slovenščine zanesljivo premaknilo na boljše, da bi bilo zagotovljeno njeno uveljavljanje na globalizacijskem prepihu, njen nadaljnji razvoj na tradicionalnih in številnih novih področjih, ki se odpirajo v informacijski družbi, smo dobili besedilo, ki je zakon v marsičem bolj po naslovu kakor po vsebini, saj zaradi svoje vsebinske popačenosti in oskubenosti bolj spominja na deklaracijo!

Že besedilo februarja objavljenega predloga je bilo v primerjavi s prejšnjimi različicami vsebinsko močno prizadeto, npr. s črtanjem člena z definicijami pomembnih pojmov, s predpisovanjem obvezne souporabe tujega jezika pri podpisovanju pogodb s tujimi partnerji, črtanjem določb o imenih javnih stavb in prostorov, črtanjem urada za slovenski jezik, mešanjem problematike imen (firm) pravnih oseb in imen lokalov ipd., v usklajevalnih postopkih z amandmaji pa je

bilo potem še bolj pohabljeno (npr. glede rabe slovenščine v šolstvu, posebno na univerzi, v medijih, v imenih lokalov, v oglaševanju).

Sprejeti zakon se nenehno sklicuje na že sprejeto področno zakonodajo, zanjo pa vemo, da je pomanjkljiva in neustrezna ter da smo prav s tem zakonom hoteli odpraviti njene napake in vrzeli. V resnici so skoraj vse napake in vrzeli ostale oziroma so celo potrjene, v nekaterih ozirih pa se je pravni položaj slovenščine neposredno poslabšal. To velja npr. za določbe 20. in 36. člena, to je za imena obratov, lokalov in drugih poslovnih prostorov v javnih napisih. Za ta imena ni potrebno nikakršno uradno dovoljenje ali registracija in v praksi so lastniki lokalov samovoljno vsiljevali vse mogoče tuje izraze; namesto da bi ZJRS to samovoljo ustavil in lastnikom naložil odpravo pomanjkljivosti, se vsi taki napisi s 36. členom za nazaj legalizirajo, za naprej pa z 20. členom na široko dovoljujejo, saj je zapisano, da se lahko uporabljajo tuje besede, »če pomenijo mednarodno uporabljen izraz za posamezno vrsto poslovnega prostora, če vsebuje tujo blagovno ali storitveno znamko ali če gre za krajše besedne zveze, ki so zaradi običajne rabe razumljive večini potrošnikov.« Nesprejemljivo stanje, ki si ga lahko v živo ogledamo npr. na prehodu od Bavarskega dvora do Kazine in ki je bilo doslej s pravnega stališča nekako »v sivi coni,« je torej zdaj uzakonjeno!

Zakon je bil sprejet s kar idiličnim soglasjem vseh parlamentarnih strank in eden izmed poslancev je tik pred končnim glasovanjem izjavil, da Državni zbor tega sklica ne bi mogel končati z lepšo simbolno gesto. V resnici pa je slovenščina simbolno poražena na lastnem terenu in pri vsem govorjenju o ljubezni do materinščine nekako izdana: zakonodajalec je zapisal, da je to eden izmed uradnih jezikov EU, ni pa si upal razglasiti, da je to državni jezik Republike Slovenije.

Tolažimo naj se z mislijo, da je sprejeti zakon le izhodiščno ogrodje in da ga bo državni zbor v novem sklicu lahko (če ga bo volja) izboljšal s sprejetjem Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o javni rabi slovenščine; lahko tudi gojimo megleno upanje, da bo po napovedi iz tega zakona čez nekaj let morda sprejet še nacionalni program jezikovne politike, torej eden izmed aktov, ki so po svoji

pravni teži spet pogosto bliže deklaraciji kakor zakonu, po svoji vsebini in uresničljivosti pa odvisni predvsem od milosti finančnega ministra (Kolšek, 2004: 9).

9.2 UPOR TOLMINSKE KNJIŽNICE

Gotovo jih ni malo v tej naši mladi državi, ki se sprašujejo, ali bo slovenski jezik v novi evropski družini ogrožen bolj, kot bi glede na našo zakonodajo pričakovali? Vprašanje kljub dejstvu, da je slovenščina z vstopom Slovenije v EU postala eden izmed uradnih jezikov povezave, ni tako obrobno ali nesmiselno, če vam predstavim absurdno zgodbo, edino, ki je zares prodrla v javnost. Gre za upor tolminske knjižnice, ki ji je Evropska unija odobrila denar za razvojni projekt, slovenska posrednica, Agencija za regionalni razvoj, pa je zahtevala, naj zanj zaprosi v angleškem in ne v slovenskem jeziku. Za dogodek smo lahko izvedeli v oddaji Osmi dan na 1. programu TVS, ki so jo predvajali 25. 11. 2004.

Pojdimo na začetek zgodbe. Knjižnica Cirila Kosmača iz Tolmina je od EU prek programa PHARE¹¹ dobila 12 milijonov SIT za posodobitev filmskega gradiva. Na slavnostni podpis pogodbe so ravnatelja Vilijema Lebana povabili skupaj še z ostalimi 50 izbranci. Pogodba na slavnostnem podpisu je bila predložena v angleščini. Da ne bi zavlačeval samega postopka, jo je ravnatelj sicer podpisal, hkrati pa opozoril, da mora biti vsa dokumentacija v slovenščini.

Toda kljub več opozorilom, pogodbe v slovenščini niso dobili. Še več, ko so iz tolminske knjižnice zaprosili za 1. obrok odobrenega denarja, so jih na slovenski državni agenciji zavrnilo, ker so zahtevek iz Tolmina poslali v slovenščini. Na (slovenski!) Agenciji za regionalni razvoj pa zahtevajo angleško prošnjo, češ da uporabljajo angleščino kot delovni jezik zaradi zahtev evropskega računskega sodišča in evropskega parlamenta.

»Sklicujejo se, da je to program, ki izvira iz predpristopnih pogajanj oz. predpristopnega obdobja z EU. To je popolnoma brezpredmetno, kajti mi ne

¹¹ Ta evropski sklad je namenjen predvsem projektom s področja kulture, glasbe, umetnosti in izobraževanja.

zahtevamo pravice poslovanja v slovenščini s kako evropsko ustanovo, ampak s slovensko državno ustanovo» (Vilijem Leban, Osmi dan).

»Da je ironija še večja; Agencija za regionalni razvoj je Tolmince pozvala, naj se odločijo, ali bodo napisali angleško prošnjo ali pa naj se evropskemu denarju odpovedo, češ da zaradi tolminske trme in slovenske prepričanosti ostalih 50 prosilcev ne more do denarja. Res, sramotno izsiljevanje« (novinarka Mojca Dumančič, Osmi dan).

To je le ena izmed sto zgodb, ki se pri nas pravzaprav dogajajo vsak dan, tako da se ta dogodek od drugih ne razlikuje v ničemer kot zgolj po tem, da je po zaslugi tolminskega ravnatelja pricurljal v javnost, zato je voditelj oddaje *Osmi dan*, Peter Kuhar v studio povabil gosta, naša dva znanca, poslanko, mag. Majda Potrata in vodjo Sekcije za jezik pri Ministrstvu za kulturo, dr. Janeza Dularja. Najprej ju je vprašal:

- *»Ali je katera od vajinih institucij, ali vidva osebno, ali sta reagirala na ta eksces? Agencija se izgovarja, da za ta postopek vsi vedo, ampak vi ste (ga. Potrata) predstavnica zakonodajalca, zakon o jeziku imamo in najbrž je to vendarle v nasprotju z ZJRS, ki je začel veljati avgusta?«*

Janez Dular: »Smo, ne še dokončno, ampak toliko, da se ve, da Ministrstvo za kulturo že tukaj deluje. Ne samo da smo direktorju odpisali, dali smo tudi jasno izjavo in pa naš inšpektor za kulturo in medije je začel postopek, v tem trenutku še poizvedovalne narave, obrnil se je uradno na Agencijo, da ta pove še svoje stališče in mnenje, in odvisno od tega bo uradni postopek stekel.«

Majda Potrata: »G. Leban se je obrnil na vse poslanske skupine v DZ z dopisom in obvestil poslanke in poslance o izkušnji, ki jo ima. Za poslansko skupino ZLSD moram povedati, da je ta problem obravnavala, zbiramo vse podatke. Mislim pa, da mi kot poslanska skupina kakšne posebne možnosti za kakšno ukrepanje zunaj tistega, kar nam dopušča ZJRS, ta pa vsakomur od nas ali institucijam omogoča, da inšpekcijam prijavijo primere neustrezne rabe jezika ali kršitev, ampak kot rečeno, poslanska skupina ZLSD je trenutno v tistem položaju, ko zbiramo

podatke in informacije o vsem. V DZ pa vidim naslov, ki bi lahko reagiral na to. To je Delovna skupina za jezikovno politiko in jezikovno načrtovanje, ki je delovala že nekaj mandatov. Odboru za kulturo, mladino, znanost in šport nameravam predlagati, da bi tako komisijo ponovno ustvaril in potem je delovna skupina tista, ki oblikuje strokovno mnenje za delovno telo, ki pa ima potem to možnost javnega sporočanja.»

- Peter Kuhar: »To so proceduralne stvari, ki tečejo ponavadi zelo počasi in teh razpisov na relaciji Ljubljana – Bruselj je čedalje več in vem, da na ministrstvih dnevno nastajajo dokumenti v tujih jezikih – angleščini. Ali to pomeni, da smo izgubili občutek do lastnega jezika, do samozavesti?

Majda Potrata: *»Zakonodaja omogoča, da se vsak posameznik ali institucija na institucije EU obrača v svojem jeziku. Po 1. maju 2004 je to legalna možnost, za katero bomo lahko rekli, da je od nas odvisno, ali jo bomo izkoristili ali ne, ker je tudi institucija dolžna odgovarjati v jeziku, v katerem je bil nanjo naslovljen dopis, vloga.«*

9.3 EVROPSKA KOMISIJA BO ZAHTEVALA DODATNA POJASNILA

9.3.1 AVSTRIJSKI EVROPOSLANEC MÖLZER SPRAŠUJE

Le nekaj dni prej, preden smo izvedeli za primer tolminske knjižnice, pa je v slovenskih medijih odmevala vest, da bo Evropska komisija Slovenijo zaprosila za dodatno pojasnilo o slovenskem jezikovnem zakonu – *Zakonu o javni rabi slovenščine*. Zadevo je sprožil avstrijski evroposlanec, sicer član Haiderjeve svobodnjaške stranke, Andreas Mölzer. Poglejmo, za kaj gre:

»Avstrijske firme niso mogle postaviti skupne stojnice na sejmu v Celju, ker naslovna stran kataloga ni bila popolnoma prevedena v slovenščino,« je potožil omenjeni poslanec v pisnem vprašanju komisarju za notranji trg Fritsu Bolkesteinu. Krivdo za »jezikovno diskriminacijo,« zaradi katere »so konkurenti

izključeni s slovenskega trga,« je naprtil *Zakonu o javni rabi slovenščine* (Delo, 20. 11. 2004: 3).

Ta zakon, pojasnjuje Mölzer, »med drugim določa, da morajo biti pogodbe s slovenskimi firmami napisane samo v slovenščini in edino ta inačica velja za originalno.« Še več, po novem predpisu se na delovnih mestih, kjer je treba komunicirati s strankami, »lahko zaposlijo samo ljudje z ustreznim znanjem slovenščine, upoštevanje določil zakona pa nadzorujejo inšpektorji.« Zakon je že imel škodljive učinke za avstrijske firme, saj pomeni omejevanje pravice do prostega pretoka blaga, trgovinskih transakcij in storitev, ki jo jamči EU, je še zapisal koroški poslanec, ki je komisarja vprašal:

1. ali je novi slovenski predpis v skladu z načeli in zakonodajo Unije, obenem ga je zanimalo,
2. ali nacionalna določila smejo omejevati uporabo drugih uradnih jezikov Unije, s tem pa tudi dostop do notranjega trga in,
3. kaj namerava storiti komisija?

Komisar Bolkestein je odgovoril, da »komisija nima na voljo popolnega besedila zakona, ki ga omenja častitljivi parlamentarec.« Mölzerju pa je vendarle natresel nekaj načelnih stališč:

- pogodba o EU (28. člen) prepoveduje količinske omejitve in druge podobne ukrepe v trgovini znotraj skupnosti, zagotavlja pa tudi (49. člen) prosto opravljanje storitev,
- nacionalna zakonodaja, ki v poslovnih stikih prepoveduje uporabo katerega koli drugega jezika razen slovenščine, lahko torej pomeni problem zaradi (ne)usklajenosti s pravnim redom skupnosti, ob tem pa je opozoril na odločitev sodišča Evropskih skupnosti,
- da so omejitve temeljnih svoboščin dovoljene samo, če so nediskriminacijske, sorazmerne, nujne in upravičene zaradi splošnega interesa.

V primeru stojnice na celjskem obrtnem sejmu, kjer avstrijske firme po poslančevem zatrdilu niso smele nastopati, ker naslovnica kataloga ni bila prevedena v slovenščino, bi določila slovenskega zakona morda lahko utemeljili kot ukrep za zaščito porabnikov. Od slovenskih kupcev namreč ni mogoče zahtevati obveznega znanja jezikov drugih članic skupnosti, vendar pa je pri sklicevanju na zaščito porabnikov treba ugotoviti, ali je ukrep sorazmeren, kajti splošne prepovedi – in za takšno naj bi šlo – so načeloma v nasprotju s pogodbo EU. Obvezne uporabe nekega jezika pred prodajo blaga ali storitve končnemu porabniku po komisarjevi oceni »očitno ni mogoče utemeljiti z zaščito porabnikov,« kajti udeleženci na višjih ravneh preskrbovalne verige lahko normalno poslujejo v jeziku, ki ga dobro poznajo.

»O morebitnih ukrepih bo komisija lahko odločala šele po proučitvi določil slovenskega zakona, zato bo slovenske oblasti v kratkem zaprosila za podrobnejše informacije,« je obljubil komisar, ki je avstrijskega poslanca še pomiril, da se v Berlaymontu »ne bodo obotavljali sprožiti postopka, če bi bilo treba« (Delo, 20. 11. 2004: 3).

Po postopku, ki ga omenja 226. člen pogodbe, komisija najprej zahteva pojasnila od članice, ki naj bi kršila obveznosti iz pogodbe, nato ji pošlje opozorilo, v kolikor pa se država do izteka roka ne ukloni, lahko sledi tožba luksemburškemu sodišču. Frits Bolkestein pa se je omejil le na napotke, kajti z zadevo, ki je vznejevoljila avstrijskega parlamentarca, se bo ukvarjal Charlie McCreevy z Irske, ki je 22. novembra 2004 prevzel dolžnosti komisarja za notranji trg.

9.3.2 AVSTRIJSKI EVROPOSLANEC NE POPUŠČA

Mölzer se je bruseljski komisiji nad zgoraj opisano »jezikovno diskriminacijo« pritožil že septembra 2004. To je bilo prvič. Toda jezni evroposlanec avstrijske svobodnjaške stranke očitno ni bil zadovoljen z odgovorom nekdanjega komisarja za notranji trg Fritsa Bolkesteina. Komisarjevo zagotovilo, da se komisija ne bo obotavljala sprožiti morebitnega postopka proti Sloveniji, ga ni pomirilo, zato je že prve dni novega leta 2005 Barrosovo ekipo povprašal:

1. kaj je doslej naredila, da bi ugotovila, ali Slovenija krši pravni red? Zanimalo ga je tudi,
2. koliko časa bo po mnenju komisije preteklo, preden bodo znani rezultati poizvedb?

Mölzer je Bolkesteinov odgovor očitno prebral kar skozi očala lastnih političnih interesov in je nekdanjemu komisarju tokrat celo pripisal stališče, da *Zakon o javni rabi slovenščine* »po vsej verjetnosti z več vidikov krši pravni red Unije in ustanovna načela skupnosti.« In da bi preprečil sklicevanje komisije na nepoznavanje slovenskega zakona, ga je tokrat – v nemškem prevodu – priložil vprašanju.

Toda Bolkesteinov naslednik Charlie McCreevy ni nasedel njegovi trditvi, da »podjetja, ki jih je prizadela nova ovira za konkurenco, pričakujejo hitri odgovor komisije,« še manj pa sklicevanju na »avstrijske in slovenske medije,« ki so »problemu posvetili veliko pozornost.«

Irski komisar je v nekajvrstičnem odgovoru obvestil poslanca, da »komisija v stikih s slovenskimi oblastmi poskuša dobiti več podatkov o zakonu, ki ga omenja častivredni parlamentarec.« Šele po podrobni proučitvi bo komisija lahko odločala o morebitnem ukrepu, je komisar ponovil ključno sporočilo predhodnika, hkrati pa je Mölzerju zagotovil, da v Berlaymontu »dosledno izpolnjujejo dolžnosti varuha pogodb Unije.«¹²

9.3.3 SE SLOVENCIM NIMAMO ČESA BATI?

Po naslednjih prepričljivih izjavah sodeč, se nam Slovencem ni treba bati, da bi nas Evropska unija zaradi udejanjanja določb *Zakona o javni rabi slovenščine* kakorkoli kaznovala ali nas celo obtožila jezikovnega imperializma, kakor predlaga avstrijski poslanec.

¹² Zgodba je povzeta po članku B. Mašanovića, Delo (20. 1. 2005).

Do tega trenutka (tj. do 25. 11. 2004, op. M. S.) v Ljubljano iz Bruslja ni prišla še nobena pošta s kakšnim pozivom pojasnjevanja tega vprašanja, in tudi, če bi prišla, mislim, da se ni kaj bati, ker naš zakon, sedaj tak, kakršen je, v bistvu samo povzema že prej veljavne določbe iz področnih zakonov. Tiste področne zakone pa je Bruselj že temeljito preštudiral v času predpristopnih pogajanj in so neproblematični, torej njihovo povzemanje ne more biti problematično (J. Dular, Osmi dan).

O konkretnem celjskem primeru nisem poučen, če je bilo res tako, kakor je opisal Mölzer, gre za napačno razlago zakona. (»Direktor sejma vse to zanika, pravi, da takega primera sploh ni bilo,« op. Ksenija Horvat, voditeljica oddaje Odmevi.) Tudi jaz mislim, da je stvar izmišljena in da gre v bistvu za zavajanje oz. odvrčanje pozornosti od avstrijskih jezikovno-političnih problemov, npr. v zvezi z odločbo Ustavnega sodišča od dvojezičnih napisov na neko drugo stvar, da bi Evropa postala pozorna na Slovenijo namesto na avstrijske probleme.

Zakon o javni rabi slovenščine, ki ga jaz sicer ne zagovarjam v celoti, ima svoje, kar številne pomanjkljivosti, ampak na tej točki je dokaj korekten. Ko govori o mednarodnih prireditvah v Sloveniji, pravi, da morajo biti napovedovane in predstavljane, ne pa izvajane samo v slovenščini. Na plakatu je torej treba napisati v slovenščini, ne pa, da mora celotna prireditev in vse, kar je na njej, biti v slovenščini. Zadnji odstavek tistega člena pravi, da bo natančnejšo razlago in navodila o takih primerih v enem letu po uveljavitvi – sprejemu zakona – sprejelo oz. izdalo Ministrstvo za kulturo. Tega seveda še ni, ker je šele nekaj mesecev od sprejema zakona tako da tudi, če bi do takega primera prišlo, bi ga bilo treba ta hip razlagati še dokaj ohlapno, ker ni natančen. Ampak mislim, da gre resnično za odvrčanje pozornosti od drugih problemov (J. Dular, Odmevi).

To je nesmiselna obsodba, govoriti o jezikovnem imperializmu, in veselilo me bo, da bomo dobili odgovor, ki bo govoril ravno o tem. Če Evropska unija misli resno s priznavanjem jezikovnih pravic vsem 20 jezikom EU, potem nam ni treba biti zaskrbljeni. Razumem pa avstrijske trgovce in še koga drugega, da jih to nekaj malega več stane. Pridejo na naše tržišče in morajo svoje propagandno gradivo ponuditi v slovenščini (M. Potrata, Osmi dan).

10 ZAKLJUČEK

V množici spoznanj in ugotovitev, ki so se mi izluščila pri raziskovanju Zakona o javni rabi slovenščine, moram izdvojiti le nekatere, seveda tiste, ki se tičejo v razdelku 1.3 navedenih hipotez.

Teza I. se je izkazala za pravilno:

Sloenci do pred kratkim nismo poznali posebnega zakona, ki bi urejal javno rabo in status slovenskega jezika v državi. Res pa je, da se je javne rabe slovenščine v slovenski zakonodaji dotikalo prek 70 področnih zakonov. Kljub temu je v Sloveniji že kmalu po osamosvojitvi, v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, prevladalo splošno prepričanje, da potrebujemo nek krovni zakon o jeziku. Razlogi, ki so narekovali pripravo in sprejem Zakona o javni rabi slovenščine pa tičijo, v takrat še nenavadnem pojavu, ko so slovenski jezikovni prostor preplavili angleški napisi lokalov, trgovin, podjetij in drugih ustanov. Danes je že postalo jasno, da angleščina počasi in vztrajno leze v našo zavest, saj se z njo srečujemo že pri povsem vsakdanjih opravilih, četudi se tega sploh ne zavedamo več. In prav zaradi močnega vpliva angleščine, se je začela spreminjati podoba slovenščine in njenih besedilnih vrst, kar je pri strokovni javnosti vzbudilo skrb za ohranitev javne rabe slovenščine ter skrb za njen razvoj v prihodnosti.

Tudi teza II. se je izkazala za točno in jo lahko v celoti potrdim:

Uveljavljanje angleščine kot prvega svetovnega jezika so seveda začutile tudi manjše države oziroma njihovi jeziki, zato se z zakonsko zaščito svojega jezika pospešeno, bolj ali manj uspešno, ukvarjajo vsaka zase. S tem vprašanjem se je pred desetletjem ukvarjala tudi Francija. Toda francoščina je velik jezik, ki ima relativno veliko število govorcev po vsem svetu in s tem neprimerno večjo moč kot na primer slovenščina. S svojim jezikovnim zakonom, ki v Evropi velja za primer represivnega jezikovnega zakona, so se Francozi lotili vprašanja pomena francoskega jezika v življenju francoske države, pa tudi pospeševanja francoščine v frankofonskih državah ter težnje, obvarovati francoščino pred vdiranjem angleških citatov in drugih interferenc.

Francija ima po zaslugi tega zakona celovito jezikovno zakonodajo, s katero je normirana javna raba francoskega jezika. Nekaj let po uveljavitvi zakona je videti, da se je z zakonom o jeziku posrečilo zagotoviti francoščino na določenih najpomembnejših področjih, kjer je kazalo, da bi jo pritiski tržnega gospodarstva utegnili izriniti. Vprašanje pa je, če bo to uspelo tudi majhnim jezikom, ki se s francoščino ne morejo meriti, niti slovenščina.

Teze III. pa sploh ne morem zavriniti in jo moram sprejeti, zlasti ker:

je bil Predlog zakona o javni rabi slovenščine še pred obravnavo v DZ deležen velikega zanimanja in podpore tako strokovne javnosti kot tudi civilne družbe. Predlog so v parlamentarno proceduro vložili predstavniki vseh 8 parlamentarnih strank (mandat 2000–2004) kar je silno redka praksa. Tudi na razpravah je predlog užival visoko podporo, saj so poslanci o slovenščini govorili, lahko bi rekli, kar s strahospoštovanjem. Predlogu zakona so nasprotovali le posamezni poslanci iz LDS, ki so v bodočem zakonu, zaradi predvidene retroaktivnosti, po kateri bi se obstoječa podjetja, ki nimajo slovenskega naziva, v določenem roku, morala preimenovati, videli veliko grožnjo predvsem uveljavljenim blagovnim znamkam.

Predlog zakona o javni rabi slovenščine ima za sabo tudi dolgotrajno zgodbo o nastajanju in vsaj 2 različici in 2 predlagatelja. To je bil najprej Državni svet, ki mu je leta 2000 poskus vložitve v parlamentarno proceduro spodletel, in leta 2004 skupina poslank in poslancev iz vseh parlamentarnih strank, ki so bili bolj uspešni. Trije poslanci (Majda Potrata, Marija Ana Tisovic in Tone Partljič), ki so prevzeli nalogo, da vložijo nov zakon, so sledili pripombam in stališčem delovne skupine za jezikovno načrtovanje in jezikovno politiko, zlasti pa Zakonodajno-pravni službi DZ. Upoštevali so seveda pripombe posameznih ministrstev in vladnih služb, ki so se izrekli o dopolnjeni različici prvega predloga. Oprli pa so se tudi na primerjalni pregled zakonske ureditve rabe uradnega oziroma državnega jezika v 15-ih evropskih državah.

Raje so se odločili za popravek izhodiščnega besedila, ne za pisanje novega besedila, domislili so koncept splošnega, krovnega ali strešnega zakona o javni rabi jezika, oprtega na določilo ustave, ki slovenščini zagotavlja status uradnega jezika, ob obeh narodnih skupnostih na jezikovno mešanih ozemljih, in v središče postavili rabo jezika kot predmet jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike. *Predlog zakona o javni rabi slovenščine* se je sprejemal po rednem zakonodajnem postopku in po novem poslovniku DZ, skozi branja pa se je prebijal z visokim odstotkom podpore poslank in poslancev.

Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo je slovenščina postala eden izmed 20 uradnih jezikov omenjene integracije, to pa še ne pomeni da se za svoj obstanek v tej veliki družini ne bo morala boriti sama. Pa še kako. Očitno namreč je, da bo vsesplošna gmotna skrb za obstoj kulture in njene identitete, s tem pa tudi jezika, ostala državi. Demokratična država v redefinirani vlogi bo tudi v prihodnje morala priznavati avtonomnost kulture v izobraževanju, znanosti in umetnosti. Podpirati bo dolžna tudi ohranjanje kulturnih dediščin in mednarodno uveljavljanje nacionalnih jezikov. Hkrati bo morala pospeševati dopolnjujočo težnjo po seznanjanju z drugimi jeziki in drugimi kulturami.

Nenazadnje ne gre pozabiti, da ZJRS po eni strani povzema vsebino že sprejetih področnih zakonov (ki so vsi v skladu s pravnim redom EU), kolikor urejajo izbiro jezika, (manj tudi njegovo kakovost), ter to vsebino dopolnjuje in posplošuje na vsa področja javnega sporazumevanja, po drugi strani pa pušča pristojnost za raziskovanje in kodifikacijo jezikovne norme v rokah nevladnih strokovno-znanstvenih ustanov, posebno SAZU in univerz.

Smisel od avgusta 2004 veljavnega *Zakona o javni rabi slovenščine* je v pojasnjevanju pomena in vloge jezika v družbi, seznanjanje članov skupnosti, fizičnih in pravnih oseb, z njihovimi nalogami v zvezi z jezikom nasploh in po posameznih področjih ter spodbujanje k dejavnemu razvijanju jezikovne zmožnosti. Vsak jezik nastaja v specifičnih zgodovinskih in političnih razmerah, ki jih mora vsaka jezikovna politika tudi upoštevati. Vsa določila o jeziku izvirajo iz izkušnje skupnosti, ki svoj jezik tudi na tak način razvija in bogati.

A vendar, *Zakon o javni rabi slovenščine* pušča grenak priokus. Andreas Mölzer, avstrijski poslanec v evropskem parlamentu, sicer član Haiderjevih svobodnjakov je evropsko komisijo že dvakrat vprašal, če naš jezikovni zakon nemara krši pravni red Evropske unije, saj naj bi avstrijskim podjetjem onemogočal enakopravno nastopanje na slovenskem tržišču. Strokovnjaki odgovarjajo, da se nam ni treba bati, člani zakona so s strani EU usklajeni, tako da gre po vsej verjetnosti za poceni manever odvracanja pozornosti stran od avstrijskih jezikovno-političnih problemov. Samo upamo lahko, da je res tako, zakaj izkušnje kažejo, da smo Slovenci pri uveljavljanju svojih nacionalnih interesov mnogokrat premalo odločni.

Vprašanje, ki se v zvezi z *Zakonom o javni rabi slovenščine* na koncu vendarle zastavlja pa je, ali je oziroma bo postal tisti garant, ki bo v zadostni meri poskrbel, da bomo Slovenci ohranili naš slovenski jezik.

11 VIRI IN LITERATURA

LITERATURA O GLOBALIZACIJI

1. Bernik, France (2003), Kulturna identiteta v času globalizacije: nevarnosti in perspektive, Slavistična revija, pos. št. 6, str. 1–9.
2. Dalby, Andrew (2003), Language in danger, Penguin, London.
3. Held, David in McGrew, Anthony (2002), Globalization/Anti-Globalization, Polity, Cambridge.
4. Rizman, Rudi (1999), Nacionalna identiteta v času globalizacije, V: Raziskovanje kulturne ustvarjalnosti na Slovenskem, ZIFF, Ljubljana, str. 239–249.
5. Seymour, M. (2004), The fate of Nation state, Montreal&Kingdton, Ithaca, London.
6. Zajc, Drago (2004), Procesi globalizacije in vloga nacionalnih parlamentov, V: (M. Brglez in D. Zajc, ur.) Globalizacija in vloga malih držav: Slovenija v procesih globalizacije, FDV, Ljubljana, str. 213–228.

VIRI O JEZIKU

7. Predlog zakona o javni rabi slovenščine (ZJRS), Poročevalec (13. 2. 2004), št. 13, str. 27–44.
8. Zahteva za splošno razpravo o Predlogu zakona o javni rabi slovenščine (ZJRS), Poročevalec (28. 2. 2004), št. 20, str. 59.
9. Jan, Zoltan (2000/01), Predlog zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika – prva obravnava, Jezik in slovstvo XLVI/1-2, str. 52–73.

10. Javna predstavitev mnenj o tezah za zakonsko ureditev rabe slovenščine kot uradnega jezika (2000), (Sonja Uršič in Zoltan Jan, ur.), Zbornik prispevkov iz razprave s tezami, Državni svet RS, Ljubljana.
11. Kolšek, Peter (2004), Na stvari je mogoče gledati dobronamerno ali s predsodkom, Delo (5. 7. 2004), str. 7.
12. Kolšek, Peter (2004), Zakon sprejet, a jezik ostaja na prepihu, Delo (17. 7. 2004), str. 9.
13. Mašanović, Božo (2004), Slovenščina na zatožni klopi, Delo (20. 11. 2004), str. 3.
14. Mašanović, Božo (2005), Trn v peti Avstrijca, Delo (20. 1. 2005), str. 24.
15. Televizija Slovenija, Oddaja Tarča, 27. 4. 2004.
16. Televizija Slovenija, Oddaja Odmevi, 19. 11. 2004.
17. Televizija Slovenija, Oddaja Osmi dan, 25. 11. 2004.
18. Uradni list, št. 86, (5. 8. 2004) na <http://www.uradni-list.si/>
19. <http://www.langue-francaise.org/>
20. http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_sej//sklici_in_zapisniki_sej/seje_dz.html.
21. http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/poslovnik/poslovnik.html.

OSTALA LITERATURA IN VIRI

22. Poslovník DZ, Uradni list (19. 4. 2002), Uradni list 35/2002, str. 3329.
23. Stabej, Marko (2003), Slovenščina v Evropski uniji, Evropska unija v slovenščini, V: (V. Požgaj Hadži, ur.) Zbornik referatov z Drugega slovensko-hrvaškega slavističnega srečanja v Šmarjeških Toplicah od 5. do 6. aprila 2001, FF, Ljubljana, str. 57–68.
24. Ustava Republike Slovenije (1999), Uradni list, Ljubljana.
25. Zajc, Drago (2000), Parlamentarno odločanje, FDV, Ljubljana.

